

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI

AİLEDE MADDİ DEĞERLER VE AİLEDE GÜVEN İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

NURAY ERKOÇ ERŞAHİN

EYLÜL 2021

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI

AİLEDE MADDİ DEĞERLER VE AİLEDE GÜVEN İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

NURAY ERKOÇ ERŞAHİN

DANIŞMAN
PROF. DR. AHMET AKIN

EYLÜL 2021

İMZA SAYFASI

Nuray Erkoç Erşahin tarafından hazırlanan ‘AİLEDE MADDİ DEĞERLER VE AİLEDE GÜVEN İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ’ başlıklı bu yüksek lisans tezi, Aile Danışmanlığı Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

[Prof. Dr. Ahmet Akın]

.....

Kurumu:

Üyeler:

[Ünvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Kurumu: Doç. Dr. Mehmet Boyacı

[Ünvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Kurumu: Doç. Dr. Turgay Şirin

[Ünvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Kurumu:

[Ünvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Kurumu:

Tez Savunma Tarihi: 28/09/2021

ÖNSÖZ

Eğitimim boyunca iyi nitelikli aile danışmanı olabilmek adına emeği ve ilgisini üstümüzden eksik etmeyen, gerek bilgi, birikim ve tecrübelerini bizlerle paylaşmayı ihmal etmeyen, iyi birer araştırmacı ve çözüm odaklı aile danışmanı olmamızı sağlayan çok kıymetli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ahmet Akın'a;

Eğitimim süresince her türlü bilimsel katkısını ve manevi desteğini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Lütfü Arslan, Prof. Dr. Ayşe Okanlı, Doç. Dr. Mehmet Boyacı'ya;

Yüksek lisans bitirme tezim boyunca tüm aşamalarda baştan sona değerli katkıları ve ilgisini eksik etmeyen, yaptığı bilimsel çalışmalarla başta ailesine olmak üzere çevresine örnek olan, her daim yanımda olup sorduğum sorular ve bilemediğim noktalarda yardımcı olan çok kıymetli eşim Prof. Dr. Mehmet Erşahin'e;

Hayatımın ilk gününden bu yana manevi desteklerini üzerimden eksik etmeyen, her an arkamda duran çok sevdiğim ailem; değerli annem Şadiye Erkoç, babam Hamdi Erkoç, amcam Hüsem Haseki, ablalarım Rabia Sözen, İkbâl Saklıca ve abim Mehmet Erkoç'a;

Hayatımı güzelleştiren her daim desteklerini hissettiğim, en yoğun zamanlarında annelerine katkıda bulunan, ilim yolunda başta babalarını örnek alan inci tanesi kızlarım Bilgenur, Elifnur, Nilüfer'e;

Sevgileri her daim yüreğimde olan, yaptığım çalışmalarda yardımcı olan ve bana destek olan manevi evlatlarım Ahmet Saklıca, M. Esma Ekşi Saklıca, Zeynep Erkoç, Betül Erkoç'a;

Ailemize her daim destek olan ve ölçeklerin daha fazla kişiye ulaşmasını sağlayan Sayın Av. Ayşe Güney'e;

Tezimin tüm sürecinde yaşadığım olumsuz durumlarda her daim verdikleri moral ve motivasyon için tüm bildiklerini benden esirgemeyen Sayın Egemen Demirtaş ve

Hakan Özkan’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

AİLEDE MADDİ DEĞERLER VE AİLEDE GÜVEN İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Erkoç Erşahin, Nuray

Yüksek Lisans Tezi, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ahmet Akın

Eylül, 2021. 105 Sayfa.

Aile içi ilişkilerin niteliği bireylerin aile içinde kendilerini güvende hissetmelerinde önemli bir ölçüttür. Aile üyelerinin ilişkilerde doyum sağlaması, kendilerini ailelerine ait hissetmesi, ailelerinin bir parçası olarak görmeleri, diğer aile üyeleri tarafından önemsenmeleri, aile içinde değer görmeleri ve oldukları gibi kabul edilmeleri, aile üyeleriyle içten ve samimi bir ilişki kurmaları, aile üyeleri tarafından destek görmeleri ve kendilerini ailelerinin bir üyesi oldukları için şanslı görmeleri gibi unsurlar aile üyeleri arasında sosyal güvenin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Aile üyelerinin maddi değerlere daha fazla önem vermesi, lüks yaşama özenmeleri ve sosyal medyanın da etkisiyle materyal değerlere sahip olma yönünde çaba harcama eğilimlerinin son yıllarda giderek arttığı gözlenmektedir. Bu tür değerler kısa vadede doyum ve haz sağlasa da belli bir süre sonra bağların zayıflaması ve aile üyelerinin güven hislerini zedelemesi gibi olumsuz sonuçlara neden olabilir. Araştırmanın amacı, ailede maddi değerlere verilen önem ile ailede sosyal güven arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Araştırma, yaşları 18 ile 66 (ort: 28,01) arasında değişen 593'ü kadın, 283'ü erkek olan toplam 876 birey üzerinde yürütülmüştür. Ailede Maddi Değerler Ölçeği ve Ailede Sosyal Güven Ölçeği 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Yüksek puanlar yüksek düzeyde ailenin maddi değerlere verdiği önemi ve ailede sosyal güvene verilen önemi göstermektedir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkiisel tarama modeli kullanılmıştır. Bireylerin ailede güven düzeylerinin parametrik veya parametrik

olmayan testlere uygunluğu için normallik testi olan Kolmogorov-Smirnov analizi uygulanmıştır. İki Grup Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi olan “Bonferonni düzeltmeli Mann-Whitney U” testi tekniği kullanılmıştır. İki grup arasında demografik bilgiler açısından anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis H testi kullanıldı.

Araştırmadan elde edilen bulgulara ailede güven ile ailede maddi değer arasında negatif anlamlı bir ilişki olduğu görüldü. Sosyo-demografik değişkenler bazında değerlendirildiğinde ise; cinsiyet açısından ailede güvende anlamlı bir fark var iken ailede maddi değer açısından anlamlı bir fark yoktur. Yaş grupları açısından değerlendirildiğinde ailede güvende ve ailede maddi değerde anlamlı farklılık oluşturur. Medeni durum açısından değerlendirildiğinde ailede güvende anlamlı bir fark varken maddi değer açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Eğitim durumları açısından değerlendirildiğinde ailede güven anlamlı farklılık oluşurken maddi değer açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ailenin gelir durumu açısından değerlendirildiğinde ailede güvende ve maddi değer açısından değerlendirildiğinde anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Değerler, Maddi Değer, Güven.

ABSTRACT

EXAMINATION OF FINANCIAL VALUES IN THE FAMILY AND TRUST RELATIONSHIP IN THE FAMILY

Erkoç Erşahin, Nuray

Master's Thesis, Family Counseling and Education Department

Supervisor: Prof. Dr. Ahmet Akın

September, 2021. 105 Page.

The quality of family relationships is the substantial criterion for individuals to feel safe in the family. The development of social trust among family members is contributed by factors; such as satisfaction of family members in a relationship, feeling belong to family and part of the family, cared for by other family members, be valued and accepted as they are in the family, establish a sincere and cordial relationship with family members, support from the family member and they consider themselves lucky to be a member of their family, etc. It has been observed that the tendency of family members to give more interest to financial values, to emulate a luxurious life, and to make an effort to have financial values with the effect of social media has been increasing in recent years. Although such tendencies provide satisfaction and pleasure in the short term, they may cause negative consequences as weakening of family bonds and damaging the sense of trust of family members after a certain period. The base hypothesis of the research is to examine the relationship between the importance given to financial values in the family and social trust in the family in terms of equal variables. The research was conducted on 876 individuals (593 females and 283 males) aged between 18 and 66 (avg: 28.01). The scale of financial values in family and scale of Social Trust in Family; have a 5-point Likert-type rating. High scores indicate a high level of importance given by the Family to Financial Values and the importance given by

Social Trust in the Family. Kolmogorov-Smirnov analysis, which is a normality test, was used to determine the relevance of individuals' family trust levels with parametric and nonparametric tests. The "Bonferroni should correct Mann-Whitney U" test technique, the Test of Significance Between Two Groups, was used. To determine whether there were significant differences between the two groups in terms of democratic information, The Kruskal-Wallis U test was used. With the findings acquired from the research, it was seen that there was a negative meaning relationship between trust in the family and financial values in the family. The research was evaluated based on socio-demographic variables; there is no significant difference in terms of gender. When evaluated in terms of age groups, it creates a significant difference in family security and financial value in the family. When evaluated in terms of marital status, while there was a significant difference in family security, no significant difference was found in terms of financial value. When evaluated in terms of educational background, while there was no significant difference in terms of financial value, there was a significant difference in the family trust. When the research was evaluated in terms of family income, there is a significant difference in terms of family security and financial value

Keywords: Family, Values, Material Values, Trust.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	iii
İMZA SAYFASI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. PROBLEM CÜMLESİ.....	2
1.2. ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ.....	2
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	3
1.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	5
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	5
1.6. TANIMLAR.....	5
BÖLÜM II: KURUMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR.....	7
2.1. AİLE	7
2.1.1. Tanımı.....	7
2.1.2. Ailenin Temel Özellikleri.....	7
2.1.3. Ailenin Epidemiyolojisi.....	9
2.1.4. Ailenin İşlevleri	9
2.1.4.1. Ailenin psikolojik gereksinimleri	11
2.1.5. Aile Tipleri	13
2.1.5.1. Geleneksel aile	13
2.1.5.2. Geniş aile	14
2.1.5.3. Çekirdek aile	15
2.1.5.4. Yerleşim yerlerine göre aile çeşitleri	15

2.1.5.4.1. Kırsal aile	15
2.1.5.4.2. Gecekondu ailesi	16
2.1.5.4.3. Kentsel aile	17
2.1.5.5. Aile yaşam biçimleri	18
2.1.6. Semavi Dinlere Göre Aile	20
2.1.6.1. Yahudilik.....	20
2.1.6.2. Hristiyanlık	20
2.1.6.3. İslamiyet.....	21
2.1.7. Toplumların Tarihte Aile Yapısı	22
2.1.7.1. Antik Romalılar	22
2.1.7.2. Araplar	23
2.1.7.3. Türkler.....	23
2.1.8. Aile Yaşam Döngüsü.....	24
2.1.8.1. Çocuksuz evli çiftler	25
2.1.8.2. Çocuklu aileler	26
2.1.8.3. Okul öncesi çocuğu olan aileler.....	30
2.1.8.4. Okula giden çocukları olan aileler	30
2.1.8.5. Ergenlik çağında çocuğu olan aileler.....	33
2.1.8.6. Göçle gelen ailelerde ergenler	34
2.1.8.7. Şehirli ve maddi durumu yerinde ailelerde ergenler.....	36
2.1.8.8. Orta yaşlı ebeveynler	37
2.1.8.9. Aile üyelerinin yaşlılığı.....	38
2.1.8.10. Aile yaşam döngüsünde evlilik.....	38
2.1.8.10.1. İlk çocuğun evliliği.....	38
2.1.8.10.2. Başlık nedenleri ve işlevleri	39
2.2. AİLEDE MADDİ DEĞERLER	40
2.2.1. Kutsal Kitabımız Kur'an-ı Kerim Açısından Maddi Değerler	41
2.2.2. Maddi Değerlerin Sosyolojik Olarak İncelenmesi	42
2.2.2.1. Değer kavramı.....	45
2.2.2.2. Benlik değeri	46
2.2.2.3. Hazcılık (hedonik) değer.....	46

2.2.2.4. Gösteriş ve prestij	46
2.2.3. Tüketim Toplumunda Değerler	47
2.2.3.1. Toplumun hafızasında değer kavramı.....	47
2.2.4. Ailenin Satın Almada Marka Tercihini Etkileyen Psikolojik Faktörler .	49
2.2.5. Ailede Statü Sağlamak İçin Kullanılan Ürünün Marka Tercihinin Demografik Olarak İlişkisi	49
2.2.5.1. Yaş	49
2.2.5.2. Cinsiyet	50
2.2.5.3. Eğitim düzeyi, gelir düzeyi	50
2.2.5.4. Medeni durum.....	51
2.2.6. Ailede Maddi Değerlere Verilen Önem ve Güven İlişkisinin Evlilik Süresine Etkisi	51
2.3. AİLEDE GÜVEN.....	52
2.3.1. Bağlanma Kuramı.....	52
2.3.2. Toplumsal İlişkilerde Güven	53
2.3.3. Türk Toplumunun Tüketim Toplumuna Dönüşümünde Güven.....	55
2.3.3.1. Anne iken iş hayatına atılan kadında güven	55
2.3.3.2. Genç bireyin aileye verdiği güven	56
2.3.4. Anne ve Baba Tutumlarının Çocuğun Güven Duygusunun Gelişimindeki Rolü	56
2.3.5. Anne ve Babanın Çocuğuna Karşı Olan Tutumları ile Güven	57
2.3.5.1. Demokratik anne baba tutumu	57
2.3.5.2. Koruyucu anne baba tutumu	58
2.3.5.3. Aşırı otoriter anne baba tutumu	58
2.3.5.4. İlgisiz anne baba tutumu	59
2.3.5.5. Çocuğa değerlerin aktarılmasında ebeveyn tutarlılığı ile oluşan güven.....	59
2.3.5.6. Helikopter ebeveyn tutumu ve çocuklarda güven.....	60
2.3.6. Bireyin Ergenlik Döneminde Maddi Değer ve Güven İlişkisi	60
2.3.7. Toplumda ve Ailede Güven İlişkisi.....	61
2.3.8. Güvensizliğin Sebepleri.....	63

2.3.9. Güven ve Maddi Değer İlişkisi.....	63
BÖLÜM III: YÖNTEM.....	65
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	65
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ.....	65
3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	66
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	66
3.3.2. Ailede Maddi Değer Ölçeği.....	66
3.3.3. Ailede Sosyal Güven Ölçeği.....	67
3.4. ARAŞTIRMANIN İŞLEM YOLU	67
3.5. VERİ ANALİZ TEKNİKLERİ.....	68
BÖLÜM IV: BULGULAR	69
BÖLÜM V: TARTIŞMA.....	79
BÖLÜM VI: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	88
KAYNAKLAR.....	92
EKLER.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ek-1. Aydınlatılmış Onam Formu.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ek-2. Kişisel Bilgi Formu	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ek-3. Ailede Maddi Değer Ölçeği.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ek-4. Ailede Sosyal Güven Ölçeği.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ek-5. Etik Kurul Kararı	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZGEÇMİŞ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Ailede Güven Düzeyleri Ölçeğinin Normallik Testine İlişkin Kolmogorov-Smirnov Testi Analiz Tablosu	69
Tablo 2. Ailede Maddi Değerlere Verilen Önem Düzeyleri Ölçeğinin Normallik Testine İlişkin Kolmogorov-Smirnov Testi Analiz Tablosu	69
Tablo 3. Bireylerin Ailede Güven, Ailede Maddi Değer Önem Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Tablosu	70
Tablo 4. Ailede Güven Açısından Kadın ve Erkek Bireylerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann-Whitney U Testi Tablosu	70
Tablo 5. Ailede maddi değer açısından kadın ve erkek bireylerin cinsiyete göre karşılaştırılmasına ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu.....	71
Tablo 6. Ailede Güven Düzeyleri Açısından Yaş Grupları Farklı Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu.....	72
Tablo 7. Ailede Maddi Değer Açısından Yaş Grupları Farklı Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu	73
Tablo 8. Ailede Güven Düzeyleri Açısından Medeni Durumlara Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu.....	73
Tablo 9. Ailede Maddi Değer Açısından Medeni Durumlara Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu.....	74
Tablo 10. Ailede Güven Düzeyleri Açısından Eğitim Durumlarına Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu	75
Tablo 11. Ailede Maddi Değer Açısından Eğitim Durumlarına Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu	76
Tablo 12. Ailede Güven Düzeyleri Açısından Gelir Durumuna Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu	76
Tablo 13. Ailede Maddi Değer Açısından Gelir Durumuna Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu	77

BÖLÜM I: GİRİŞ

Toplumun en küçük ve en önemli yapı taşı olan aile; üyelerinin sosyal, duygusal ve fiziksel bir dizi gereksinimlerini karşılayan, aidiyet ihtiyacını giderir. Aile üyelerinin beraber zaman geçirmeleri, duygusal bağ oluşturmaları ve sosyal hayata hazırlanmaları gibi birçok işleve sahiptir (Demirutku, 2017). Aile üyelerinin maddi değerlere daha fazla önem verme ve lüks yaşama özenmesi sosyal medyanın da etkisiyle materyal değerlere sahip olma yönünde çaba harcama eğilimlerinin son yıllarda giderek arttığı gözlenmektedir (Aydın, 2015).

Maddi değerlerin ön plana çıkarılması haz ve hedonik odaklı yaşam kısa vadede doyum ve haz sağlar. Ancak belli bir süre sonra bağların zayıflaması ve aile üyelerinin güven hislerinin zedelemesi gibi olumsuz sonuçlara neden olabilir. Hayatımıza şekil veren unsurlardan olan maddi değerler algısının temeli çocukluk döneminde atılır. Çocuğun eğitimindeki ilk basamak olan aile burada çok önemli rol oynar. Maddi değerlerin ve tüketim anlayışının merkeze alındığı çağımızda ailenin hedef konumunda olduğu görülmektedir (Özsaçmacı, Yener ve Dursun, 2019).

Tarihten ve gelenekten gelen aile değerleri hızla aşınmaya başlamıştır. Bu aşınmanın bilimsel olarak saptanması önlem alınması için konu ile ilgili devlet kurumları, üniversiteler ve sivil toplum örgütleri eş güdüm içerisinde yoğun çalışma içerisindeyler (Çapçioğlu ve Yıldız, 2018). Bu araştırmada bu bağlamda bilimsel olarak ailede maddi değerler ve güven ilişkisi üzerine odaklanmış geliştirilen ölçeklerle saha çalışması yapılmış, bilimsel olarak yeni açılımlara katkı ve dikkat çekilmeye çalışıldı.

Çağımızda bireyin çocukluk döneminden itibaren toplumdaki yerini, statüsünü, sahip olduğu mal ve mülk ile ifade etmeye başlaması ve ailede güven algısı ve düzeyinin düşmesi nedeni ile bilim insanlarını maddi değer ve güven arasındaki ilişkiyi araştırmaya yönlendirdi. Değişen tüketim anlayışı lüks tüketimi ailenin ihtiyaçları hâline getirdiği ve ailede ihtiyaçları karşılamak için ebeveynlerin daha çok çalışmak

zorunda kalmaktadır (Metin, 2018). Ailede beraber geçirilen zamanın azaldığı ve bu fasit daire içerisinde aile değerlerinin kapitalist kültürün baskısı altında olduğu görülmektedir (Tor Kadioğlu, 2021).

Bireyselleşmenin ve maddi değerlere verilen önemin giderek artması kapitalist olan tüketim endüstrisini besleyen sistem tarafından bireyin özgürleşmesi ve statü göstergesi olarak gösterilse de birey aile ve toplum olarak yalnızlaşmaya doğru gidilmektedir (Özdemir, Torlak ve Vatandaş, 2013). Kişi bireyselleştikçe, bağımsızlaştıkça, toplumdan ve güven duygusunun temelini oluşturan ailesinden uzaklaştıkça bu özgürlüğün bedelini yalnızlaşarak ödemektedir. Teknolojinin sayesinde birey sürekli iletişim hâlinde gibi görünmesine rağmen kendi iç dünyasında bireyselleşmesinden dolayı gitgide yalnızlaşır. İnsanın doğasına uymayan bir davranış biçimi olan yalnızlık bireyi daha fazla kaygılı, güvensiz, depresif ve melankolik hâle getirir (Sayar, 2006).

1.1. PROBLEM CÜMLESİ

Katılımcılarda demografik değişkenler doğrultusunda “Ailede Maddi Değerler ile Ailede Güven İlişkisi” arasında istatistiksel anlamda bir ilişki var mıdır?

1.2. ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ

1. Ailede maddi değerler açısından katılımcılarda cinsiyet değişkeni bakımından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
2. Ailede güven açısından katılımcılarda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
3. Ailede maddi değerler açısından katılımcılarda medeni durum değişkeni bakımından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
4. Ailede güven açısından katılımcılarda medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

5. Ailede maddi değerler açısından ilk, lise, üniversite mezunu ve yüksek lisans eğitimi alan katılımcılarda eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
6. Ailede güven açısından ilk, lise, üniversite mezunu ve yüksek lisans eğitimi alan katılımcılarda eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
7. Ailede maddi değerler açısından yaş grubu değişkeni bakımından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
8. Ailede güven açısından yaş grubu değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
9. Ailede maddi değerler açısından gelir düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
10. Ailede güven açısından gelir düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Birey yaşamı süresince daima güven duyduğu bir aileye ve toplumda yer edindiği sosyal bir oluşuma gereksinim duyar. Yalnızlaşan birey duygularını ifade etmekte zorlanır, sosyalleşemez, toplumda kendini ifade edemez, aidiyet duygusunu ve güven duygusunu yaşayamaz. Yalnızlaşan ve ailesine güven duygusu olmayan bireyin ruh sağlığı zarar görür. Yaşadığı topluma ve bireyin ailesine güven duygusu onun ait olduğu sosyal yapı içinde çok daha psikolojik olarak daha sağlıklı bir birey olarak yaşamasını sağlayacaktır (Sayar, 2014). Toplumda var olan sosyal kontrol mekanizmaları toplumu bir arada tutan bağların güçlü olmasını sağlar. Türk toplumunda kişi ailesine yaşadığı topluma ve bilhassa devletine karşı sorumludur ve onlara güven duyar (Kaya,2006).

Bireyin ve ailesinin maddi değer olarak gördüğü; ailenin pahalı şeylere sahip olması, paranın her şeyden daha çok önemli olması, markalı eşyalara çok fazla önem verilmesi ve bunun için bütçesini zorlanması, aile üyelerinin birbirlerine pahalı

hediye almayı önemsemesi, iyi hissetmek için alışveriş yapması, ihtiyacı olmadığı hâlde alışveriş etmesi, başkalarına karşı maddi açıdan iyi görünmenin önemsenmesi, lüks yaşayan insanlara yakın olmaya çalışması, maddiyatları olmadığı hâlde lüks ortamlarda bulunmak ancak insanlara maddi paylaşımında bulunurken ailenin zorlanması sayılabilir. Bu çalışmada ailede maddi değere verilen önem Ailede Maddi Değer Ölçeği ile elde edilen veriler ışığında değerlendirilmiştir (Akın ve Erkoç Erşahin, 2019).

Bireyin günlük yaşamında ailesine kendini ait hissetmesi kendini ailenin bir parçası görmesi, ailesinin önemsenmesi, dikkate alınması, ailesinin kendisine güven vermesi, kendisinin aile içinde olduğu gibi kabul edilmesi, aile içinde anlaşılması, aile içindeki bireyler tarafından anlaşıldığını düşünmesi, onlarla ilişkilerinin içten ve samimi olması, bir sıkıntı yaşadığında aile üyelerinin kendisine destek olması, onlarla keyifli vakit geçirmesi, aile üyesi olduğu için kendini şanslı hissetmesi bireyin ailesine karşı daha fazla güven duymasını sağlayacaktır (Cüceloğlu, 2015; Sayar, 2014). Güven duygusuna sahip olan bireyin kendisini değerli hissetmesi; ailesine, topluma karşı paranoya ve şüpheciliğini azaltmasına ve insanlara olan güvenini tesis etmesine yardımcı olur (Cüceloğlu, 2015). Bu çalışmada ailede güvene verilen önem Ailede Sosyal Güven Değer Ölçeği ile elde edilen veriler ışığında değerlendirilmiştir.

Maddi değerlere olan talebin artması durumunda satın alınan ürünün alındığı an değerinin kalmaması ya da miktarına kanaat edilmemesi, sahip olunan maddiyatla gösteriş ve ihtişamın; başka bir ifade ile tekasür'ün (böbürlenme ve büyüklenme) bireyin benliğini kontrol eder duruma gelmesi, makamın, paranın, sosyal statünün öne çıkmasıyla birlikte bireylerin yaradılışından itibaren ihtiyaç duyduğu ailede güven arasındaki ilişkisinin nasıl olduğu araştırılmıştır (Çapçioğlu ve Yıldız, 2018).

1.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Yapılan araştırma için varsayımlar şu şekilde belirlenmiştir:

1. Bu araştırmada örneklem Google forms üzerinden yapılmıştır.Yansız bir şekilde belirlenmiştir.
2. Bu araştırmaya katılan 876 kişi araştırmamızın evrenini temsil edebilecek özelliktedir.
3. Google forms üzerinden yapılan araştırmaya katılan bireylerin veri ve bilgi toplama araçlarına yansız ve dürüst cevaplar verdikleri düşünülmektedir.
4. Araştırma için kullanılan veri ve bilgi toplama araçlarının araştırmanın amacına uygun bilgiyi elde etmede geçerli ve güvenilir olduğu düşünülmektedir

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırmada sınırlılıklar aşağıdaki gibi tespit edilmiştir: 1. Araştırmanın bulguları, “Ailede maddi değer ölçeği” ve “Ailede güven ölçeği” verileri ile sınırlıdır. 2. Araştırmaya katılan bireyler Türkiye genelindeki 18-64 yaş aralığındaki bireylerle sınırlıdır. 3. Araştırmanın örneklemine yalnızca pandemi koşulları nedeniyle sadece Google forms’a erişimi olan bireylerden oluşması nedeniyle belli popülasyona yönelik veriler elde edilmiştir.

1.6. TANIMLAR

Aile: kişilerin birbirine kan bağı, evlilik ve diğer yasal yollardan akrabalık bağı ile bağlı olan, çoğunlukla aynı evde bir arada yaşayan, yetişkin üyelerin çocukların bakımı için sorumluluk aldığı ve içindeki bireylerin cinsel, psikolojik, toplumsal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı insan topluluğu olarak tanımlanır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005).

Materyalizm: Wackman ve Ward (1971,14) tarafından araştırılmış ve araştırmacılar tarafından “bireylerin para ve materyalleri kişisel mutluluk ve sosyal ilerleyişlerine giden bir yol olarak görmesi” şeklinde tanımlanmıştır (Wackman and Ward,1971 Akt Aslay,vd.,2013).

Değer: Değer tanımını açıklamaya çalışan bilim adamları haz almak ve faydalanmak (hazsal, faydasal) olmak üzere iki temel kategori altında tanımlamıştır. Faydasal değer; kullanılan ürünün mantık ve işlev boyutu ile ilgili, hazsal değer ürünün kullanımı ile ilgili duygusal boyuttur (Smith ve Colgate, 2007).

Güven: Güven kelimesinin dilimizde karşılığı olarak korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat kelimeleri ile açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005).

BÖLÜM II: KURUMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR

2.1. AİLE

2.1.1. Tanımı

Aile üzerinde yapılan tanımlamalar özünde farklılıklar göstermese de farklı kurumlar ve bilim dalları arasında tanımlanması değişiklikler gösterebilmektedir (Özdemir vd., 2013). Türk Dil Kurumunda aile; kişilerin birbirine kan bağı, evlilik ve diğer yasal yollardan akrabalık bağı ile bağlı olan, çoğunlukla aynı evde bir arada yaşayan, yetişkin üyelerin çocukların bakımı için sorumluluk aldığı ve içindeki bireylerin cinsel, psikolojik, toplumsal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı insan topluluğu olarak tanımlanır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005).

Devlet Planlama Teşkilatı tanımında aile; kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireyin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel toplumsal birimdir (Özdemir vd., 2013).

Sosyoloji bilimi açısından aile; toplumsal değişimde tampon kurum işlevi gören, yapısal değişimlerin getirebileceği kopuklukları şekil ve işlev değiştirerek karşılayan, bireylerin güvenlik gereksinimlerini değişik biçimlerde yerine getiren sosyal bir kurumdur (Gökçe, 1976; Pehlivan, 2017).

2.1.2. Ailenin Temel Özellikleri

Aile evrenseldir. Aile insanoğlunun oluşturduğu her toplumda ve bu toplumların sosyal gelişiminin her döneminde yer alır (Gökçe, 1976). Aile kendisini meydana getiren bireylerle birlikte duygusal bir temele dayanır. Aileyi meydana getiren

bireylerde soyunu sürdürme arzusu, annelik ya da babalık arzusu, aile bireyelerine güven ve dayanma arzusu, hayatın her evresinde maddi ve manevi destek alma arzusu arkadaşlık, ebeveynlik duygularıdır. Bu duygular karı koca arasındaki sevgiden ailenin bulunduğu ülkede yaşama gururuna ait millî gurur, eşlerin birbirlerine ya da çocuklarına şefkat duygularından ailenin birbirlerine ekonomik güvenliğine, aile içi rekabetten soyun sürdürülme duygusuna kadar birçok duyguyu bünyesinde barındırır (Pehlivan, 2017).

Aile, bireyleri şekillendirme özelliğine sahiptir: Çocuk bir ailede dünyaya geldikten sonra kişilik yapısı dünyaya geldiği aile içinde şekillenir.

Ailenin kapsamı sınırlıdır: Aile, tanım gereği biyolojik koşullar çerçevesinde sınırlı bir büyüklüğe sahiptir. Sosyal sınıfların en küçüğüdür.

Aile sosyal yapıda çekirdek özelliği taşır: Aile, toplumu meydana getiren yapıtaşdır. Toplumu meydana getiren sosyal yapı, ailelerin bir araya gelmesinden meydana gelir.

Aile üyelerinin kendi içinde yaşadığı aileye ve temsil ettiği topluma karşı sorumlulukları vardır: Aile, kendi içinde yaşayan üyelerinden devamlı ve çok sayıda isteklerde bulunur. Aileye dâhil olan üyeler bu sorumlulukların farkında olarak yaşamlarını idame ettirir. Örneğin, annenin yemek yapması, babanın maddi istekleri karşılaması gibi. Ailenin üyelerinden beklediği görev ve sorumluluklar yaşam boyu devam etmektedir (Gökçe, 1976).

Aile sosyal kurallarla çevrilidir: Aile, toplumun kuralları ve kanuni yasaların üzerinde etkisi olan bir sosyal düzendir.

Aile içine yeni katılan ya da ayrılan üyeleriyle sürekli ve aynı zamanda geçici bir özelliğe sahiptir: Aile yapısal olarak süreklilik ve evrensellik özelliği gösterirken en başta karı ve kocadan oluşan bir birlik ise de çocukların, damatların, torunların, gelinlerin dâhil olması ya da ayrılmasıyla birlikte toplumdaki diğer örgütler içinde en geçici ve değişken olanıdır (Gökçe, 1976; Pehlivan, 2017).

2.1.3. Ailenin Epidemiyolojisi

Aile gelişimini incelemek gerekirse üyelerinin tüm ihtiyaçlarını karşıladığı, kendine dâhil olan üyelerinin ihtiyaçlarının şekillenmesini ve karşılanma tarzını kontrol altına alıp ve onları düzenlediği, hem üreten hem de tüketen bir kurum olduğu görülür. Aile de zaman içinde fonksiyonel olarak yerine getirdiği işlevlerinden bazılarını zamanla diğer toplumsal kurumlara aktararak işlevlerinde bir azalma gerçekleştiği görülmektedir. Örneğin, çocuğun bakımı daha önceden anne tarafından karşılanırken modern zamanlarda çocuk yuvaları, kreşler, anaokulları, ilkokul gibi kurumlar tarafından karşılanır olmaya başlanmıştır (Pehlivan, 2017). Özellikle annenin Sanayi Devrimi'nden sonra ev dışında çalışma hayatına geçmesiyle çocuk bakımını, ticari kuruluşlar, iktisadi işletmeler ele almış, bakıma yönelik kurumlar açmışlar, annenin fitri özelliği olan çocuk bakımından uzaklaşmasına, dış ortamdaki işine yoğunlaşmasına neden olmuşlardır. Aile daha önceleri, kumaş dokuma, kilim/halı dokuma, giysi dikme, kışlık yiyecek hazırlama, ekmek pişirme gibi çok çeşitli ev hizmetlerini kendi bünyesinde özellikle anne ve kız evlatlarla karşılarken modern toplumda bu ihtiyaçları karşılayan başka kurumlar, ticari işletmeler kurulmuştur (Aydın, 2015; Kasapoğlu, 2018).

Endüstri toplumu olmuş bürokratik yaşantıya uyum sağlayan ve kente göç eden aile, yapısal ve işlevsel açıdan değişimine uğradı ve bu süreç devam etmektedir. Zamanımızda aile üyeleri yakın çevresindeki akrabalarından daha da izole olmalarından dolayı aileyi kuşatan akrabalık ilişkileri sayesinde oluşan sosyal ilişkilerde azalma ve üyelerin birbirinden uzaklaşmalarına neden olmuştur (Kasapoğlu, 2018). Aile, insanlığın en eski, en temel kurumlarından biri olmasından dolayı yerine getirdiği birçok işlev vardır. Bunlar her toplumda ve zamanda değişiklik gösterse de bazıları hâlâ ortaktır (Kasapoğlu, 2018).

2.1.4. Ailenin İşlevleri

Ogburn ve Nimkoff'un (1955) tespitleriyle özellikle büyük geleneksel ailenin işlevlerini şu şekilde özetlemek mümkündür. Bunlar biyolojik, ekonomik, koruyuculuk, eğitim, din, psikolojik ihtiyaçları karşılama, boş zamanı değerlendirme,

prestij sağlama, sosyalleştirme, kültür aktarımıdır (Ogburn ve Nimkoff, 1955 Akt., Kır, 2006). İnsanoğlunun en temel arzusu olan soyunun devamını sağlama işlevidir. Ogburn ve Nimkoff (1955), canlıların temel yaşama amacı olan üreme ve neslini devam ettirmeyi biyolojik işlev olarak değerlendirmiştir (Ogburn ve Nimkoff, 1955 Akt., Kır, 2006).

Aile üyelerinin ihtiyaçlarını yanı sıra refahını sağlamak için maddi ve ekonomik gereksinimlerinin karşılanması ve aile de ekonomik iş bölümü yapılması. Aile reisi olan bireyde toplanan gelirin kullanımı ve gerektiği gibi üyeler arasında pay etmesi örnek olarak verilebilir (Şener, 2016). Aile üyelerinin fiziksel ve psikolojik her türlü dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı güvenliklerinin sağlanması işlevi. Bireyin güvenliğini sağlamakla ilgilidir. Kişinin fiziksel, psikolojik ve sosyal güvenliği sağlanır (Ogburn ve Nimkoff, 1955 Akt., Kır, 2006; Şener, 2016). Bireyin eğitim ve öğretimi büyük oranda ailenin denetimi ve sorumluluğu altındadır. Kimlik ve kişiliğinin yanı sıra meslek sahibi olma aile içerisinde ve desteğiyle sağlanır. Birey, hayata aile içerisinde hazırlanır (Şener, 2016).

Aile içindeki bireylerin ailenin mensup olduğu dine ait bilgi sahibi olma sorumluluğunu yerine getirme anne baba ve büyük ebeveynlerin öğretmesi ve örnek olması yoluyla gerçekleştirilir. Bireylerin dinî vecibelerini yerine getirmesi için çocuklar teşvik edilir. Dinî bayram ve özel günleri çocuklarına dini sevdirmek adına aile bir fırsata çevirmelidir (Ogburn ve Nimkoff, 1955 Akt., Kır, 2006; Şener, 2016).

Bireylerin eğlence ve tatil ihtiyaçları aile içinde ortak yapılan faaliyetlerle karşılanır. Aile üyelerinin tamamı veya bir kısmı birlikte eğlenerek ya da seyahat ederek boş zamanlarını değerlendirme ve eğlence ihtiyaçlarını karşılama imkânı elde ederler (Şener, 2016). Aile üyelerinin sevgi, takdir edilme, beğenilme gibi duyguları aile üyeleri arasındaki sıcak ilişki bağları ile karşılanır. Bireyin kimliğinin gelişmesinde içindeki her türlü psikolojik desteği aile içindeki üyelerden alır. Aile bireyleri arasındaki saygı, sevgi herhangi bir şarta ve zorlanmaya dayanmadan koşulsuz, sınırsız boyutlardadır (Ogburn ve Nimkoff, 1955 Akt., Kır, 2006; Özkardeş, 2004; Şener, 2016).

Bireyin ailesi tarafından belirlenen özelliği de sosyal statüsüdür. O statüye uygun davranış biçimi aile içerisinde öğrenilir. Birey bir yandan kişiliğini geliştirirken diğer taraftan da toplumda uyması beklenen kuralları, gelenekleri, inançlarını, değerlerini aile içinde öğrenir (Froma, 2017).

Bireyler toplumun istenilen bir bireyi olma özelliğini ailesi içerisinde öğrenir ve gereklerine uygun bir birey hâline gelir (Özkardeş, 2004). Toplumun sürekliliğini sağlayacak ve bireyin toplumun bireyi hâline gelmesini sağlayacak toplumu kültürünü öğretme süreci aile içerisinde gerçekleştirir (Özkardeş, 2004).

Bireyin psikolojik açıdan gereksinim duyduğu birçok ihtiyacı vardır. Bireyin kişiliğinin gelişiminde olan psikolojik ihtiyaçlar, bu ihtiyaçların elde edilme şekli ve kişinin bundan yeteri kadar doyum sağlayıp sağlayamadığı son derece önemli ve etkilidir. Bu noktada aile bu psikolojik gereksinimleri karşılayan önemli yapıdır (Froma, 2017).

2.1.4.1. Ailenin psikolojik gereksinimleri

Bireyin kendi farkındalığı kişiliğinin gelişmesiyle olabilir. Bu, onun toplumdan farklı olmasını ifade etmez (Türkmen ve Erten, 2020). Bireyin önce kendisine, sonra topluma karşı anlamlı ve değerli bulmasıdır. Aile ve toplum içinde değerli ve anlamlı bir birey olarak hissetmesi gerekmektedir. Bunun inceliklerle kazanıldığı yer ise ailedir (Türkmen ve Erten, 2020).

Aile içinde beraber yaşayan bireyler arasındaki ilişkiler çocukları “Ben değerliyim.” ya da “Değersizim.” duygusunu yaşamasına neden olur. Kişilik gelişiminde olan çocuğa “Ben değerliyim.” duygusu uygun şekilde hissettirilmezse çocuk farklı davranışlarla bu duyguyu elde etmeye çalışır; yanlış tercihlerde bulunabilir. Çocuğun yaşama karşı yanlış bir duruş sergilemesini gerektirecek hâl ve hareketlere yönelmesine, o davranışları da alışkanlık hâline getirmesine sebep olabilir (Yaman, 2013).

Ergenlik çağı, bu durumda özellikle erkek çocuklar için oldukça kritik bir dönem olabilir. Gençlerin çete kurarak ölümle bile sonuçlanabilen çatışmaları buna önemli

bir örnektir. Kendilerini değersiz hissettiren ailelerine karşı bir tepki olarak bu tip davranış ve eylemlerin içine girmeyi tercih edebilmektedirler. “Ben değerliyim.” duygusunu ailede hisseden birey, kendisini ailesine ve topluma karşı herhangi bir şekilde kanıtlamak için aşırı davranışlarda bulunmaya gerek duymaz. Sağlıklı bir birey olarak toplumdaki yerini alır. Yaşadığı toplumun normlarına uygun ve diğer insanların haklarını da gözeten üyelerinden birisi olur (Türkmen ve Erten, 2020).

Aile bireylerinin güvende olduğu, psikolojik açıdan dışarıdaki tehlikelerin aile ortamına etkide bulunamayacağını bireyin hissetmesi güven duygusunun aile içinde sağlanmasıdır. Çocuk, bu duyguyu aile içinde bulmuyorsa bu durum, çocuğun ailenin dışında başka güven bulacağını hissettiği yerlere yönelmesine sebep olur. Aile ile farklı bağlanma kurar veya aradaki bağı koparır (Sayar, 2006).

Aile oluşturan bireyler arasında güven duygusu ve dayanışma varsa aile dışında bireyin karşılaşacağı stres getirici olayların yıkıcı ve yıpratıcı etkisi birey üzerinde çok fazla etki göstermeyebilir. Güven duygusunu aile içinde hisseden birey dış dünyanın oluşturduğu sıkıntı ve kaygılardan çok daha kolay kendini kurtarır. Güven duygusunun yaşandığı aile içinde bireyler kendilerine olduğu gibi çevresine de güvenirlir. Aile içinde güven ve dayanışma sağlanmamışsa yoğun stres ve gerginlik yaşarlar; kendilerine dahi güvenemezler ve çevresi ile yakın ilişki kuramazlar (Sayar, 2006).

Tutum ve davranışları ile ebeveynler, çocuklarının sorumluluk duygusunun gelişmesine katkı sağlarlar. Bu duygunun karşılanması çocuğa doğru kelimelerle yapılan açıklamalar ve destek çok önemlidir. Aile içerisinde anne, baba, diğer bireyler de bu sorumluluk duygusunu paylaşır. Çocuğun karşılaşacağı her durumda sorumluluğu kendi üzerine alan, çocuğuna sorumluluk vermeyen anne ve babalar kendi yaşamını şekillendirme konusunda sıkıntı yaşayan sürekli başkalarının yönetiminde ve denetiminde olan bireyler yetişmesine yol açarlar. Bu bireyler yaşamlarında karşılaştıkları her olay ve zorluktan başkalarını sorumlu tutarlar (Sayar, 2006).

Doğumla birlikte insanoğlu, zorluklarla mücadele etmeyi öğrenmek zorunda kalmıştır. Birey, zorluklarla mücadele ederek, onların üstesinden gelerek ya da

üstesinden gelemediği zorluklara karşı farklı çözümler üreterek yaşamını sürdürür. Mücadele etmesi gerektiğini ve bunu nasıl yapması gerektiğinin en doğru şeklini, üstesinden gelinemediğinde de nasıl tutum ve tavır alınacağını öncelikle ailede öğrenir. Bu eğitimi alabilmesi adına çocuğa her şey hazır olarak verilmemelidir. Sorumluluk duygusunun gelişimi zorluklarla mücadele etmesini de kolaylaştırır. Çocuğun yaşı göz önünde bulundurularak çocuk, sorunları ile baş başa bırakılmalıdır. Çocuğun sorunları ile başa çıkmasına ve uğraşmasına olanak verilmelidir. Onların güvenli sorun çözme becerilerini geliştirebilen bireyler olmasına fırsat tanınmalıdır. Hayata daha iyi hazırlanmış bireyler olarak yetişmeleri için gereklidir (Tarhan, 2004).

Her yaşadığı maddi ya da psikolojik sorunda evladını koruyup kollayan ve ona yardım eden anne babaların çocukları sürekli başkalarına ihtiyaç duyan, kendilerine güvensiz ve çözüm üretemeyen bireyler olur. Bu şekilde yetiştirilen çocuklar kendilerinde var olan yetenek ve becerilerini keşfedemez ya da geliştiremezler (Twenge, 2009).

2.1.5. Aile Tipleri

2.1.5.1. Geleneksel aile

Geleneksel Türk ailesi farklı kuşaktan bireylerin ve akrabaların bir arada yaşadığı aile yapısıdır. Diğer bir deyişle büyükanne ve büyükbaba ile onların çocuklarının ve torunlarının aynı çatı altında yaşadığı aile biçimidir. Büyükanne, büyükbaba, amca, teyze, hala, gelin ve yakın akrabaları da içine alan genişlikte ortaya çıkabilmektedir. Büyük aile içinde yaşayan genç bireyler çekirdek aile yapısına oranla daha uzun bir süre ya da hayat boyu aynı çatı altında kalabilirler (Ülken, 2001). Bu aile biçiminde kuşaklar içinde meydana gelen evlilikler de aile çemberinde yer bulabilmektedir. Bundan dolayı büyük aile “aynı çatı altında oturan veya birbirlerine bağlı küçük evler topluluğunda yaşayan birçok özel veya çekirdek aileden kurulmuş zümre” biçiminde tanımlanmıştır (Koç, 2020).

Ailenin mallarının tasarruf ve kullanım yetkisi ailenin reisine aittir. Ailenin ait her türlü sorumluluk onun yetkisindedir. Aile içinde yaşayan gençlerin evlilik kararı, yeni ev açıp açmamaları aileyi yöneten reisin kararıdır. Aileyi bir arada tutan ve geliştiren ekonomik birlik, sosyal güvenlik, eğitim, din, satın alma, sosyal statü ve itibar gibi durumlar ailenin merkez şahsiyeti olan reiste toplanmıştır (Pehlivan, 2017).

2.1.5.2. Geniş aile

Tarıma dayalı bir ekonomik sistemde daha yaygındır. Geniş aile tarımsal ekonominin ihtiyaç duyduğu gücü çok çocuklu ve çok bireyli yapı ile büyük ölçüde karşılar. Günümüzde şehir dışı yerleşim yerlerinde, kırsal alanlarda ve kasabalarda daha çok rastlanır. Tarımsal ekonomideki katkısının yanı sıra geniş ailede yaşayan bireyler aile içinde saygınlık, eğitim, güven, sosyalleşme, manevi ve psikolojik doyum sağlama gibi gereksinimlerini zorlanmadan karşılayabilirler. Geleneksel ailede iş bölümü kişinin yaşına, sağlığına ve cinsiyetine göre ayarlanır. İş bölümünü ailenin reisi baba ya da büyükbaba yapar (Kır, 2006).

Birey, ait olduğu ailenin toplumdaki statüsü ve bulunduğu konuma göre itibar edinir; “kimlerden olduğu” onun toplumdaki edindiği yeri belirler. Ailede beraber yaşanan ebeveynlerin çocukların eğitilmesinde önemli derecede etkisi vardır. Aile bu şekilde çocuğu topluma hazırlar.

Geleneksel toplumlarda bireylerin güvencesini sağlayan kolluk kuvvetleri (polis, jandarma vs.) genelde yoktur (Taylan, 2009). Tüm aile kendi bünyesinde ve şartlarında kendini korur. Bunun için geleneksel toplumlardaki ailelerde kan davaları daha fazla görülebilir. Kendi üyelerini hem dinî hem örf ve gelenekler yönünden kendi içinde yerine getirip getirmediğini de denetlerler. Bu tip aileler gücünü doğumla ve içinde bulunan aile üyelerinin sayısı ile artırır. Geleneksel aile tiplerinde bu, son derece önemlidir (Kağıtçıbaşı, 1981; Kır, 2006; Taylan, 2009).

2.1.5.3. Çekirdek aile

Anne, baba ve çocuklardan oluşan küçük ailelere çekirdek aile denir. Çekirdek aile yapısıyla geniş aileden çok farklıdır. Yeni evlenen çiftler günümüzde çoğunlukla baba evinden ayrılarak kendilerine yeni bir yaşam için ayrı ev kurarlar (Froma, 2017). Modern toplumlarda özellikle kentlerde geniş aile yerini küçük çekirdek ailelere bırakmıştır. Bu dönüşümün ana sebebi Sanayi Devrimi'dir. Sosyo-ekonomik gelişmelere paralel olarak fertler, toplum ve aile bağlarında kopukluk meydana gelebilir; böylelikle bireysellik yaygın bir özellik hâline gelmiştir. Bu bireysellik kuvvetli bir şekilde aileyi etkilemiştir. Modern kent hayatı çekirdek ailenin yaygınlaşmasını sağlamıştır (Koç, 2020).

2.1.5.4. Yerleşim yerlerine göre aile çeşitleri

2.1.5.4.1. Kırsal aile

İlkokulu bitirdikten sonra genelde eğitim hayatlarına devam etmeyip erken evlilik yapan; tarım ve hayvancılık yaparak geçimini sürdüren birkaç kuşak aile üyesinin bir arada yaşadığı aile şeklidir (Kaya, 2018). Bu tip aile yapısında evlilikler genelde toprağın bölünmemesi adına ailede yeni doğan çocuklar arasında (beşik kurtmesi) yapılan evlilik sözleşmesi ile çocuklar üzerinden akrabalığın devamı sürdürülür. Sosyal bağlar aile içinde oldukça kuvvetli iken kendi dışındaki sosyal çevreye karşı korunaklı ve temkinli yaklaşır (Koç, 2020).

Kadınlar aile meclisinde çok fazla söz sahibi olmamasına rağmen ailenin ekonomik gelişimine çok büyük oranda katkıda bulunurlar. Kendine ait mal varlığı önce babası, sonra da eşinin yetkisindedir. Kadınlar ekonomik bağımsızlıktan habersiz, çoğunlukla parasız çalışan emekçiler durumundadır. Kırsal kesimde kadınlar ve çocuklar evde yaptıkları üretimle aile ekonomisine katkıda bulunur. Ailenin maddi kaynakları ve bu kaynakların yönetimi ailenin en büyüğünün yönetimindedir (Kasapoğlu, 2018).

Ailede güven duygusu ailenin dış etkilerden korunması yönündedir. Aile üyelerinden herhangi birinin evlilik, doğum, ölüm ya da başına gelen olumsuz bir olay olduğunda tüm aile üyeleri etrafında toplanarak ona destek olurlar (Kaya, 2018). Maddi kazanç ailenin daha fazla genişlemesi ve güçlenmesi için aile içinde tek elde toplanarak yeni toprakların alınması ve işlenmesi için kullanılır. Sürüleri olan aileler, yılın belirli aylarında yaylada sürülerini otlatırken hayvanların çokluğu aile bireylerinin ve çadırlarının çokluğu o ailenin bulunduğu ortamda daha fazla söz sahibi olmasını sağlamaktadır (Kasapoğlu, 2018).

2.1.5.4.2. Gecekondu ailesi

Geniş ve çekirdek aile özelliklerini bir arada barındıran aile biçimidir. Kırsal alanda toprakların miras yoluyla parçalara bölünmesinden dolayı yeterli kazanç sağlayamayan ailelerin nüfusu artmış, ailenin maddi ihtiyaçlarına cevap veremez hâle gelmiştir. İşlenecek toprağın yetersizliği ve sahip olunan sürülerin ailenin geçimine yetecek kadar olmaması yanı sıra kırsalda çalışacak aile üyelerinin iş bulamaması ve geçim sıkıntısının başlaması nedeni ile köyden kente göç hızlanmıştır (Kaya ve Hiçdurmaz, 2018).

Köyden kente göç eden aileler, çekirdek aile olarak kente göç ettikleri için çekirdek aile görünümündedir. Ancak ait oldukları ve geldikleri kırsal alanların geniş aile özelliklerini de korumaktadır. Bu aileler düzensiz kentleşme nedeniyle yaşamlarını olumsuz bir çevrede sürdürmektedirler. Şehirlerin kenar mahallelerinde altyapı, güvenlik, sağlık ve eğitim hizmetlerinin yetersiz olduğu bölgelerde hayatlarına devam ederler (Taylan, 2009).

Gecekondu ailesinde kentteki yaşama uyum sağlamak için zamanla sosyolojik farklılıklar meydana gelmektedir. Örneğin, ailede var olan hiyerarşik düzende değişiklik söz konusudur. Geniş aile özelliği de taşıdığı için evde söz sahibi aile reisi erkek olsa bile kadın da çalıştığı için ekonomik özgürlüğü nedeniyle ailede söz sahibi olmaktadır. Erkek çocuk, küçük yaşta bir ustanın yanına çırak olarak verilerek çalışmaya maddi katkı sağlamaya başlar. Kız çocuk, anneye yardımcıdır; anne

alışıyor ise evin bütün işlerinden ve küçük kardeşlerine bakmaktan sorumlu olmaktadır (Taylan, 2009).

şehirli çekirdek aileden farklı olarak bu aileler de kırsal alandaki geniş aileler gibi aşırı doğurganlık oranlarına sahiptirler. Aile, kırsal alandan tam olarak kopmamış, yaşayan diğer aile üyelerinden hâlâ destek görmektedir. Mevsimlik yiyecekleri yöresel ürünleri (peynir, makarna, tarhana vs.) kırsaldaki yakınları tarafından karşılanırken onların şehirde kaldıkları gecekonduda ise kırsal alandan iş bulmak, hastaneye gitmek ve kenti gezmek isteyen bireylerin kaldığı yer olmuştur ve bu şekilde karşılıklı dayanışma içerisinde dirler (Kaya, 2018).

2.1.5.4.3. Kentsel aile

Kazançlarını topraktan elde etmeyen işçi, memur, esnaf aileleridir. Kentlerde yaşayan ailelerde kadın ve erkek, kırsal alana ve gecekonduda yaşayan aileye göre çok daha fazla eğitim almaktadır. Ailede yaşayan kadının sosyal çevresi genişlemekte ve sosyal güvence altında yaşamaktadır (Kasapoğlu, 2018). şehirli çalışan kadın, maddi olarak kendini güvencede hissetmesinden dolayı alışveriş yaparken, kendine eşya, kıyafet, kişisel bakım ürünü alırken çok daha rahat ve güvenli hareket eder (zkardeş, 2004). Ancak bu güveni dışarıda maddi eşyalara bu kadar kolay ulaşarak, istediği lokantalarda yemek yiyerek yaşarken aynı duyguyu evde evine eşine ve çocuğuna karşı yaşayamaz (kten, 2015). alışan kadın zaman ve enerjisini iş yerinde harcadığı için aile üyelerine karşı göstermek istediği sevgisini, şefkatini ve paylaşımını tam olarak gösteremez; bu nedenle güvensizlik, pişmanlık ve yetersizlik duygusunu yaşamasına sebep olabilmektedir (apioğlu ve Yıldız, 2018).

alışan erkek de şehir yaşantısının getirdiği rahatlığı ve konforu ailesine sunabilmek adına gece, tatillerde fazla mesai yapmak zorunda kalmaktadır. Rekabetçi ve kapitalist dünyanın acımasız yüzü şehirli insanın ağır şartlarda çalışmasına yol açmakta; kendine, ailesine yeterli zaman ayırmasına imkn vermemektedir (apioğlu ve Yıldız, 2018).

Şehirde doğup büyüyen çocukların genelde çalışan anneleri olduğu için doğunca büyük ebeveynler veya bakıcı ile büyümeleri gerekmektedir. Önce bakıcı elinde, daha sonra kreşte büyüyen çocuklarda ailede sevgi ve güven bağı istenilen düzeyde olmamaktadır. Çalışan anne baba çocuğuna yeterli zaman ayıramamaktadır, işten gelince yorgun anne, baba çocuğuna yeterli ve verimli bir zaman ayıramaz (Ökten, 2020). Çocuğuna yeterli zaman ayıramayan anne babalar bunu telafi etmek için çocuklarına değişik pahalı elektronik dijital oyuncaklar, doğum günü hediyeleri almakta, onlarla zaman geçirmesini sağlamakta, aynı zamanda bu harcamaları karşılamak için daha çok çalışmak zorunda kalmaktadır (Güler, 2013). Bu fasit daire ile çocuk, daha çok anne babasından uzak kalmakta; sevgi güven ilişkisi daha da bozulmaktadır (Kasapoğlu, 2018).

Aile şehir yaşantısının artan giderlerini (alışveriş, restoran, kafe, eğitim, kozmetik, tatil vs.) karşılamak ve konut almak istediklerinde kredi kartı ve banka kredisi gibi finansman araçlarını kullanmak zorunda kalmakta, öderken zorlandığında kendisine yardım edecek, güvenebilecek insanlar bulmakta zorlanabilmektedir (Ökten, 2015). Şehirli yaşamda aileler, bireyselci bir yapı kazandığı için aile kendini güvensiz maddi olarak daralmış ve yalnız hissedebilir (Yıldız, 2017).

Genelde çok nüfusu içinde barındıran site ve apartman hayatı yaygın olduğundan bireyler ve aileler birbiriyle sosyal ilişki içinde değillerdir. Ailenin evliliğinde, doğumunda, ölümünde destek olarak yanında olacak insan sayısı oldukça azdır. Özellikle maddi durumu yerinde yeni kentleşmenin bir ürünü olan rezidans yaşantısında aileler kendi içinde etrafı ile oldukça ilgisiz ve kopuk bir yaşam sürmektedir (Çapçioğlu ve Yıldız, 2018).

2.1.5.5. Aile yaşam biçimleri

Aile bütünlüğü çocuğun psiko-sosyal gelişiminde temel unsur olarak görünmektedir. Çocuğun hayata hazırlanmasında eğitimin ilk önemli kısmı ailede geçer. Ailede bütünlüğün olması oldukça önemlidir. Ailede iki temel unsur olan anne ve babanın varlığı, sağlıklı beraberliği ve bütünlüğü çok önemlidir (Bilici Baz, 2014).

Ölüm, kaçınılmaz bir gerçekliktir. Araştırmalar, ortalama yaşam süresinin geçmiş yıllarda zor yaşam şartları (savaş, yetersiz beslenme, salgın hastalık vs.) nedeni ile düşük olduğu, dolayısı ile tek ebeveynlik durumunun güzümüze nazaran daha sık olduğunu göstermektedir (Bilici Baz, 2014).

Aile içinde bir ebeveynin kaybı, hayatta kalan ebeveyn için oldukça zor bir süreçtir. Kadın veya erkeğin yaşayacağı kayıp duygusunun yanı sıra aileyi bir arada tutmak, yeni bir düzen kurmak, yeniden yapılandırmak hayatta kalan ebeveynin sorumlulukları arasındadır. Hayatta kalan ebeveynin davranışları çocuğun kaygısını azaltmak ile doğrudan ilişkilendirilir. Eşi vefat eden bir bayan maddi ve psikolojik olarak kendisini yalnız ve güvensiz hissedebilir. Ailede sevilen ve güven hissi duyulan kişinin vefatı yas sürecine neden olmaktadır. Bu süreçte kaygı, güvensizlik, maddi sıkıntı, gelecek endişesi, üzüntü, yoğun boşluk hissi ve anlamsızlık duyguları yaşanmaktadır (Öztop, Bıçakçı ve Soylu, 2018).

Tek ebeveynli ailelerde ekonomik yetersizlik sosyal yaşama katılamama, ebeveyn olarak sorumluluklarını yerine getirememeye ailede maddi değer ve güven ilişkisini olumsuz etkilemektedir (Bilici Baz, 2014).

Ebeveyn kaybı yaşamak çocuklar üzerinde travmatik duygusal etkiler meydana getirebilir, çocuklar psikolojik bir yıkım yaşarlar. Anne ve babadan birisi veya her ikisi de vefat ettiği için çocuk ortada kaldığını hisseder. Ebeveyn eksikliği ile büyüyen çocuklarda farklı uyum sorunları meydana gelebilir. Benliğini ve kimliğini bulmada zorlanabilir. Aile içinde anne ve babanın temsil ettiği duygular özellikle güven duygusu ve gelecek beklentileri bir anda ortadan kalktığından dolayı çocuğun bu dönemde desteğe ihtiyacı olabilir (Kaya, 2006).

Çocuk, ebeveyn boşluğunu ortadan kaldırmak için farklı arkadaş çevrelerine girebilir ve bu boşluğu doldurmak için onlardan yardım alabilir. Bu dönemde gerekli destek verilmezse birtakım madde bağımlılığı gibi alışkanlıklar edinebilir, terör örgütlerinin tuzağına düşebilir (Özdemir vd., 2013). Çocuğun yanında kalan ebeveynin oluşan boşluğu fark etmesi ve onun güven duygusunu tekrar kazanması için destek olması gerekir. Eşi vefat eden bir bayan maddi ve psikolojik olarak kendisini yalnız ve güvensiz hissedebilir. Toplumdaki statüsü değişmiş olup bir anda çocuklarının ve

çevresindeki insanların baskısı altında kendisini denetleniyor olarak hissedebilir. Maddi olarak eşinden kalan borç varsa onunla başa çıkamayabilir (Özdemir vd., 2013).

Modern zamanda boşanmanın gerek dünya çapında gerekse ülkemizde geçmişe göre artış gösterdiği bilinen bir gerçektir. Boşanma sadece bir kadın ve bir erkeğin medeni hukuka göre ayrılması gibi görünse de aslında içinde yaşayan her bir bireyin hayata hazırlandığı ve tutunduğu en önemli ortam olan ailenin de yıkımı anlamına gelmektedir (Özdemir vd., 2013). Aile yapısı, aile içi çatışmalardan boşanma esnasında olumsuz yönde oldukça fazla etkilenmektedir. Boşanmanın nedenleri arasında aldatma, madde bağımlılığı, alkoholizm, kontrolsüz tüketim gibi nedenler sayılabilir. Aile bütçesini zorlayan harcamalar ve bu harcamaların kredi ve borç yoluyla karşılanması aile içerisinde maddi değer ve güven ilişkisini bozarak boşanmalara neden olmaktadır (Özdemir vd., 2013; Özsaçmacı vd., 2019).

2.1.6. Semavi Dinlere Göre Aile

2.1.6.1. Yahudilik

Aile, sosyal olmasının yanında aynı zamanda dinî bir topluluktur. Atalar kültü bir aile ibadetidir. Geleneksel ibadeti koruyan ve aktarma görevini üstlenen aile ve reisi olan babadır. Ailede evlenmeyen birey, ailenin ortadan kalkmasına sebep olan kimse olarak görülür. Aile sadece bir sosyal birimin değil, bir kültürün yok olmasına da neden olabilmektedir. Bu nedenle Yahudilikte bekâr olarak kalmak, büyük günahdır. Yahudi ailesi genel olarak ataerkil bir aile ise de eski dönemlerde anaerkil ailenin var olduğu, zamanla yerini babanın üstünlüğüne bıraktığı söylenebilir (Eşmeli, 2017; Mangold, 2011).

2.1.6.2. Hristiyanlık

Hristiyan aile yapısı Yahudi ailesiyle benzerlikler içerir. Esasen İncil'de de belirtildiği gibi Hz. İsa önceki dinî kanunları feshetmek için değil, tamamlamak için

gelmiştir. Hristiyanlıkta Yahudilikteki gibi aile, kocanın hâkimiyetine dayanan bir aile yapısına sahiptir. İsa Mesih, kilisenin başı olduğu gibi erkek de ailenin başıdır. Kadının erkeği üzerinde bir şekilde üstünlük kurması kabul edilemez. Onların bu düşüncesinin kaynağı Hz. Âdem ile Havva'ya dayanmaktadır. Çünkü önce Hz. Âdem, sonra Hz. Havva yaratılmıştır. Diğer bir sebep de Hz. Havva, Hz. Âdem'i cennette yasak elmayı yemeye ikna edip suça sevk etmiştir. Bu nedenle erkeğin kendisini aldatıp suç işlemesine neden olan kadının hükümlerine altına girmesi düşünülemez (Mangold, 2011).

Hristiyanlıkta kadın, Yahudilikte olduğu gibi eşinin mülkiyeti altındaki bir mal da değildir. Aileyi oluşturan evliliğe Hristiyanlıkta o kadar kutsi bir mahiyet verilmiştir. Evlenmekle karı kocanın tek bir vücut hâline geldiği, ayrılımlarının mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır (Eşmeli, 2017; Mangold, 2011).

2.1.6.3. İslamiyet

Elmalılı Hamdi Yazır (2012), Kur'an tefsirinde aileyi "sükûnet bulma" (Rum, 30/21) olarak tanımlamıştır (Yazır, 2012). Hayatın meşakkatleri, sosyal hayatın yoğunluğundan, işin stresinden ve yükünden sükûnet bulunacak yer ailedir. Kur'an, evliliği sevgi, şefkat, merhamet çerçevesinde ele almış ve birçok faydasını örneklerle göstermiştir. Evlilikteki en önemli faydası iffetin korunması, neslin idame edilmesi, evlat sahibi olmak, güven ve huzur tesisi olarak söylenebilir. Kur'an, iyi aile örneklerinden bahsettiği gibi yolunda gitmeyen aile hayatlarından da bahsetmiştir (Mangold, 2011).

Kur'an, aile hayatına Hazreti Âdem'in aile hayatıyla değinmiş. Ailenin cennet nimetleri arasında olduğuna özellikle vurgu yapmıştır. Allah Teâlâ, Âdem'i yarattıktan sonra eşi Havva'yı yaratarak toplumun nüvesi olan aileyi oluşturmuştur. Kur'an'ın aile üzerinde önemle durmasının sebebi sağlam ve güçlü toplumların ailelerden meydana gelmesinden dolayıdır. Bu şekilde güçlü bir toplumun temeli oluşmuş olacaktır. Toplum, sadece bireylerin değil, ailelerin bir araya gelmesini kapsayan bir kavramdır. Kur'an'ı incelediğimizde birçok aile türü görebiliriz. Özellikle peygamber kıssaları anlatılırken birçoğunda aileden de bahsetmiştir.

Kur'an'da Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Lut, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. Eyüp, Hz. Zekeriya, Hz. Meryem ve Hz. Muhammed (S.A.V.) aileleriyle birlikte anlatılmıştır. Bunların dışında İmran ailesi, Lokman ailesi, Firavun ailesi de Kur'an'da geçmektedir (Mangold, 2011).

Allah Teâlâ aile kavramını sevgi, saygı, geçim ehli olup ve güzel bir birliktelik oluşturma tarif etmiştir: “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.” (Rum, 30/21). Aile, sıcak bir yuva ve hayatın zorluklarından korunmak için en güvenilir yerdir. Dünya yaşantısının her türlü çekiciliğinden korunmak için sağlam bir kaledir (Yazır, 2012).

Kur'an'da tavsiye edilen bir evlilik için eşlerin birbirini görüp beğenmesi ve birbirlerine denk olması gereklidir: “Hoşunuza giden kadınlarla evlenin.” (Nisa, 4/3). Bu ayet, evlilik hayatına adımın atılırken gönül hoşnutluğuna değinmiştir. Kur'an zorla, istemediği ve tanımadığı biriyle evlendirilmeyi tasvip etmemiştir. “Kötü kadınlar, kötü erkeklere; kötü erkekler de kötü kadınlara, temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara layıktır.” (Nur, 24/26). Bu ayet iyi erkeklerin ve iyi kadınların birbirlerine denk olduğunu söyleyerek kadın ve erkeğin ahlaki açıdan denk olması gerektiğine işaret etmiştir (Yazır, 2012).

2.1.7. Toplumların Tarihte Aile Yapısı

2.1.7.1. Antik Romalılar

Roma toplumunda aile; dinî, iktisadi ve sosyal bir birim olarak görülmektedir. Erkek yoluyla sağlanan kan bağı önemlidir. Kadın, evlendiğinde ailesiyle ilişkisini keser. Kocasının ailesinin bir bireyi sayılır. Roma'da aile yapısı ataerkildir. Bütün yetki ve güç aile reisi olan kocada toplanmıştır. Çocukları özellikle ilk dönemlerde aile reisi olan baba öldürebilir ya da başkalarına satabilir, koca bu kadara varan geniş yetkilere sahiptir. Bu durumda çocukların yarı köle gibi görülen bir aile bireyi özelliğine sahip

olduklarını söylemek yanlış olmaz. Aile reisinin bu yetkileri sonradan azaltılmıştır (Mangold, 2011).

2.1.7.2. Araplar

Cahiliye devri Araplarında ailenin kendine has bir varlığı olduğunu söylemek güçtür. Çünkü Araplar kendilerini mensubu bulunduğu kabilenin bir parçası olarak görmektedir. Arap toplumunda bir ailenin üyesi olmaktan daha fazla bir kabilenin üyesi olmak değer ve anlam taşımaktadır. Kabile onlar için aidiyet hissettikleri, âdeta büyük bir aile gibidir. O dönemde aile; koca, eş veya eşler, çocuklar ve kölelerden meydana gelmekteydi (Eşmeli, 2017).

Akrabalık bağı kabiledaki erkek akrabalar üzerinden kurulur. Bu şekilde değerlendirilirse eski Arap ailesi ataerkil bir ailedir. Eski Arap toplumunda erkek, kadından her konuda daha önemlidir. Çünkü erkekler, kadının aksine ailede sadece bir fert değil, aynı zamanda savaşçı ve ekonomik olarak ailenin ve kabilenin güç kaynağıdır. Arap toplumunda kız çocuğu sahibi olmak ekonomik yük olarak görülmekte, aynı zamanda kız çocuğu sahibi olmak utanılacak bir durum olarak ailelere yansımaktadır. Hatta bazı kabilelerde kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü bilinmektedir (Mangold, 2011).

2.1.7.3. Türkler

İslamiyet öncesi Türk aile yapısı her Türk boyunda benzerlikler gösteriyordu. Türkler insanlık tarihinin en eski toplumlarından. Bu bakımdan tarihin en eski ve köklü aile yapısını gözlemlemek mümkündür. Önceleri bozkır kültürünün ve savaşçı toplum olmasının sonucu olarak erkeğin aile ve toplum içerisindeki yeri kadından daha önemliydi. Yakut Türklerinde diğer toplumlardan farklı olarak reis, annenin erkek kardeşi olan dayıdır.

Ziya Gökalp (2019, s. 159), *Türkçülüğün Esasları* kitabında akrabalık ilişkilerinin baba kanalıyla kurulduğu ve bu sebeple ataerkil denilen eski Türk ailesine babanın yetkilerinin diğer ataerkil ailelerdeki kadar geniş olmamasını göz önüne alarak

“pederi aile” ismini vermiştir. Bu terimi, Türk ailesini babanın mutlak otoritesine dayanan babadan başka aile bireylerinin hiçbir hakka sahip olmadığı, pederşahi aileden ayırmak için kullanmıştır (Gökalp, 2019; Mangold, 2011).

İslam öncesi dönem Türk aile yapısı geniş aile olarak tarif edilse de aslında çekirdek aile tipinin görüldüğünü söylemek daha uygundur. Türk ailesinde aile, reisin mülkü değildir. Ailede bulunan her bir birey söz hakkı ve mirasta pay hakkı gibi haklara sahiptir. Bu durum Türklerin çağdaşı olan toplumlarda görülmez. Türklerin o dönemde çağdaşı olan Roma, Pers uygarlıkları gibi uygarlıklarda geniş aile tipi vardı. Türkler, belirli bir toprak üzerinde güvenlikleri gereği topluluk hâlinde oturmazlardı. Bu durum yukarıda da belirtildiği gibi büyük geniş ailelerin kurulmasına engeldi. Küçük aile düzeninde yaşamayı gerektiriyordu. Türk ailesinde tek eşle evlilik karakteristik özelliğidir. Bunun yanı sıra görücü usulü ile evlenmeye de pek rastlanmamaktadır (Öztürk, 2013).

İbn Fadlân’ın seyahatnamesinde (921-922) Türklüğe bakış açısında değindiği o dönemdeki gözlemlerinde Oğuz’un tek eşliliği tercih ettiğini, kadınlara karşı saygı sevgi ile davrandıkları ifade etmiştir. Yakın akraba evlilikleri de Türk topluluklarında görülmez. O dönemdeki toplumlarda örneğin; Roma, İran ve Grek toplumlarında yakın akraba ile evlenme oldukça yaygındı. Ekonomik ve askerî sebebiyle nüfusun gücü temsil ettiği bozkır toplumunda sürekli sayıca çoğalmak gerekiyordu. Her kadından ailenin beklentisi çocuk sahibi olmasıydı (Öztürk, 2013).

2.1.8. Aile Yaşam Döngüsü

Bireyler doğumdan başlayarak yaşlılık dönemlerine kadar aile içi ilişkilerinde, fiziksel durumlarında ve ruhsal süreçlerinde çeşitli aşamalardan geçerler. İnsanın yaşam evresi çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılıkla oluşması gibi aile yaşam döngüleri, ailenin farklı zamanlarındaki yapısal değişikliğine göre değişir (Les ve Grossbart, 1988).

Ailedeki yaşam süreci, beraberinde değişimi de getirir. Değişim bireylerin duygu, düşünce ve davranış düzeyinde etkilenmesine yol açmaktadır. Aile yaşam döngüsünü

araştırmalarıyla tanınan Duvall (1972), bu döngüde sekiz dönem olduğunu, ilk dönemini evliliğin oluşturduğunu ve ailenin meydana gelmesinde evlilik yapılmasının önemine dikkat çekmiştir (Nystul, 1999; Vigneron ve Johnson, 1999).

2.1.8.1. Çocuksz evli çiftler

Karı kocadan meydana gelmekte ve evliliğin ilk yıllarını kapsar, eşlerin birbirini anlamaya uyumlu ve doyum sağlamaya çalıştığı bir evredir. Eşler arasındaki ilişkiler; uyumu yakalamak adına cinsel, psikolojik, ekonomik, sosyal, kültürel ve entelektüel boyutlara sahiptir Aralarındaki ilişkilerde karı ve kocanın doyum elde etme isteği yüksektir (Erbek, Beştepe, Akar, Eradamlar ve Alpkın, 2005). Bu evrede birbirlerine alışma ve uyumlu bir ilişki bütünlüğü sağlamak için uğraşırlar, aralarındaki ilişkide güven duygusunu geliştirme yönünde birbirlerini test edebilirler. Aralarındaki güven ilişkisini maddi ve manevi değerlere verilen önem boyutuyla sınayabilirler (Yıldız, 2019).

Evlilik döneminde yuva kurmak için yapılan maddi harcamalar hayata yeni başlangıç yapmış çiftlerin aralarındaki ilişkiyi olumsuz etkileyebilir, harcamalardan kaynaklanan borçlar aralarındaki ilişkiye ağır yük getirebilir (Ulutürk ve Asan, 2016). Eşler bağımsız davranıyor gibi görünse de aslında eşinin de kriterlerine göre hareket eder. Yeni evli çift bu dengeyi koruyacak tarzda satın almalar gerçekleştirir. Kendi imkânlarıyla çekirdek aile olmaya çalışan gençler için evliliğin ilk yılları eşyalar ve düğün için yapılan masrafların borçlarının kapatılması mücadele ile geçer (Özdemir vd., 2013; Türkmen ve Erten, 2020).

Maddi değerlere verilen önem karı veya kocadan her birine farklı önem arz edebilir. Bu da eşlerden birinin diğerine karşı olan sevilme, güven, değerli ve önemli hissedilme ve yeterlilik hissinin sorgulanmasına neden olabilir Yeni evli bir bireyin içine dâhil olduğu ailenin statüsüne ve girmiş olduğu çevreye her yönü ile uyum sağlamak için giyim, gezme ve eğlenme tarzında değişikler olur (Yanık, 2016).

Evlenmeden önceki yaşam standartlarının altında veya üstünde bir yaşam koşullarına uyum sağlaması gerekebilir. Daha önceden maddi değerlere verdiği önem sırası

değişmek durumunda olabilir. Evlilik öncesi bakım ürünlerinde marka ve kaliteye daha çok önem verilirken evlendikten sonra bu alışkanlıklar değişebilir. Satın aldıkları ürünlerin markasından daha fazla fiyatına verilen önem evlendikten sonra artmaya başlayabilir. Yeni evli çiftin evlilik sorumluluğunu almaya başlamasıyla olur, aile bütçesinin nasıl harcanacağı şeklinde daha çok hassasiyet gösterilebilmektedir. Bunun nedeni yaşadığı eşyle kurduğu yuvanın bütçesini ayarlamak zorunluluğudur. Evlenmeden önceki gibi marka kıyafetler, cilt bakım ürünleri alamayabilir ya da lüks kafelere, restoranlara veya tatil beldelerine gidemez. Birey, evlilik öncesi maddi değerlere ne kadar önem ya da anlam yüklediyse evlilik sonrası bunları elde edememenin verdiği psikolojik baskıyı eşine o kadar yansıtır (Özdemir vd., 2013; Türkmen ve Erten, 2020).

Yeni evli çift arasında maddi değerlere verilen önem aynı seviyede olmadığında biri diğerine karşı kendini kötü hisseder. Evliliklerinin sevgi üzerine kurulduğunu ifade etseler de evlilik sonrası yaşanan maddi ve manevi değişime ayak uydurma konusunda psikolojik problemler yaşadığını söyleyen yeni evli çiftler bulunmaktadır. Özellikle karı koca arasında oluşmaya başlayan güven duygusu maddi değerlere verilen öneme farklı yaklaşımlar nedeniyle sarsılabilmektedir (Özdemir vd., 2013; Türkmen ve Erten, 2020).

2.1.8.2. Çocuklu aileler

Bu evre, anne ve baba statüsünün karı ve kocaya verildiği, bununla birlikte bu statülerin gerektirdiği roller ve sorumlulukların yer aldığı dönemdir. Eşler, yeni duruma uyum sağlarken anne ve baba rolünü içselleştirme çabası içerisindeyler. Evliliğin genelde 2-5 yılları arasındaki zamana rastlar, doğan çocukların ilk 30 aylık dönemini içine alır. Bu evrede çocuk sayısı bir veya daha fazla olabilir. Karı ve kocanın birinci hedefi çocuğunu her yönden sağlıklı yetiştirmektir. Yeni evli çiftin hayatına çocuğun dâhil olması ile birlikte hamilelik haberini alınmasından itibaren yeni bir maddi ve manevi sorumluluk ve yük gelmiştir. Annenin kadın doğum doktoruna gidip bebeğin ultrasonda görülmesiyle başlayan bu süreç; uygun doktorun hastanenin bulunmasıyla devam eder (Özdemir vd., 2013; Türkmen ve Erten, 2020).

Günümüz tüketim endüstrinin sosyal medya ve reklamlarla meydana getirdiği yeni dönem hamilelik algısıyla moda tasarım hamile kıyafetleri, hamile diyeti, hamile yogası, yeni doğan bakım kursları, doğum nefes egzersizleri kursu, baby shower parti organizasyonları, cinsiyetin açıklanma partisi, doğum sonrası hastane ve doğum videosu çekimi, hastane odası düzenlenmesi organizasyonu, doğum mevlidi, ilk dış buğdayı partisi, ilk yürüme taytay poğçası partisi ve yaş günü kutlama partisi gibi. Çocuğun aileye dâhil olması henüz evlilik borçları bitmeden çift için ağır bir yük hâline gelmiş olabilir. Tüketim endüstrisi bu dönemde ebeveynleri en hassas yönlerinden zorlar, markalı ve pahalı tüketime yönlendirir. Bu endüstri o kadar ileri gider ki anne baba adayını organik pamuk ya da bambudan kıyafet, marka değeri olan biberon, yatak, oyuncak, çocuk arabası, çocuk bezi, maması almak zorunda bırakır (Ulutürk ve Asan, 2016).

Çocuk dünyaya geldiğinde büyük ebeveynler de torunlarına karşı hissettikleri aidiyet ve soyu devam ettirecek olan birey olarak sahip çıkarlar. Eğer çocuk geleneksel toplumlarda önemsendiği üzere erkek olursa geline ve toruna birçok altın ve hediye alınır. Bu çocuğun aileye kabulünün ilk basamağıdır. Aile içinde bağlanmanın ve aidiyetin geline daha fazla hissettirilmesini sağlar. Bununla birlikte gelin kendini aile içinde daha güvenli ve değerli hisseder. Büyük ebeveynler içinde çekirdek olan aile artık tam bir aile olarak yerini almıştır (Türkmen ve Erten, 2020).

Maddi sıkıntı yaşayan aileler, çocuklarına ilk zamanlarda hızlı büyüdüğü ve günde birkaç kez üzerini değiştirmek gerektiği için ucuz çocuk kıyafetlerini tercih eder. Ancak diğer maddi durumu olan ailelerin çocuklarına aldıkları marka kıyafetleri ve oyuncakları alamadıkları için kendilerini iyi hissetmezler. Bu aileler çoğunlukla büyük şehre göç eden aileler oldukları için kendi büyük ebeveynlerinden bu konuda çok fazla destek alamazlar. Göçle gelen aileler kendi aidiyetlerini ve güvenlerini tam olarak hissedemedikleri kent yaşamında hayatlarına yeni bir üyenin katılmasıyla daha tedirgin ve güvensiz hissedebilir (Yaman, 2013).

Kent yaşamında çoğu sağlıksız şartlarda yaşayan bu aileler gecekondu yaşamıyla şehir yaşamı arasında kendilerini sıkışmış ve güvensiz hisseder. Dünyaya gelen çocuk da kaygılı ve tedirgin bir ailenin içinde büyür. Maddi durumu çok iyi olan

ailelerin çocuklarına bakıcılık veya temizliğe giden anne ise kendi çocuğuna veremediği imkânların psikolojik baskısını yaşar. Kendi çocuğuna sağlayamadığı bu eksikliği karşılamak için üzerinde kaliteli markaların logoları olan ucuz çocuk kıyafetlerini semt pazarlarındaki tekstil bölümünden, ucuzluk reyonlarından ve halk pazarlarından alışveriş yaparak tedarik eder (Yaman, 2013).

Maddi durumu yerinde olan aileler ise özel tasarım marka kıyafetlerini, oyuncaklarını mağazalardan satın alırlar. Bu kıyafetler küçüldüğünde maddi durumu iyi olmayan ailelerdeki çocuklara giyilmek üzere verirler. Kent yaşamında iki dünya arasındaki fark maddi değerler, güven, aidiyet, değerli ve önemli hissetme duygusunda ortaya çıkar. Her gün gecekondudan otobüs ile şehir merkezine gelen, asgari ücret alan babanın evine giderken ailenin ihtiyaçlarını düşünüp maddi hesap yapması, onun kendisini yetersiz eksik bir baba olarak hissetmesine neden olabilir (Yaman, 2013).

Maddi durumu yerinde olan ailelerde ise çocukları dünyaya geldikten sonra ciddi endişe ve kaygı yaşarlar. Çocukları doğar doğmaz onları hayat boyu özel sigorta yaparak eğitimlerini garantiye almak isterler. Bunun yanı sıra çocuk için yüklü miktarda parayı bankada çocuğun adına açtırdıkları hesaba yatırır. Bazı aileler çocukları için gayrimenkul alıp tapusunu çocuğun üzerine yaparlar. Maddi durumu bu kadar iyi ailelerin çocukları için bu kadar yoğun gelecek kaygısı yaşaması ve onların hayatını güvence altına almaya çalışmalarının altında yatan nedenler ise günümüz dünyasında stabil bir ticaret ortamının olmamasından kaynaklanır (Türkmen ve Erten, 2020).

İş adamları ne kadar çok mal varlığına sahip olursa olsun, global dünyada meydana gelen herhangi bir maddi değer kaybı, yanlış yapılmış bir yatırım veya ticari dalgalanma sonucu var olan mal varlığını bir anda kaybetme korkusunu, kaygısını ve güvensizliğini yaşar. Bu nedenle aileye yeni dâhil olan çocukları için kaygı duyarlar, onların hayatını güven altına almaya çalışırlar (Twenge, 2009).

Çocuk doğduktan sonra bu ailelerde meydana gelen boşanmalarda ortaya çıkan mal paylaşımı ve nafaka çok ciddi boyutta olduğu için eşler arasında maddi olarak uzlaşmak çok ciddi sorunlar ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Maddi gelir sahibi

ailede kimi ise ciddi mal kaybına uğrama korkusu yaşar. Bu duruma düşmek istemeyen iş insanları evlenirken evlilik sözleşmesi yaparak kadına ya da erkeğe mal paylaşımı hakkı vermezken çocuklarının daha önceden üzerine yaptıkları mal ve para yatırımının tasarruf yetkisi ve velayetini üzerlerine aldıkları için boşandığı eşin o mal varlığında kullanmasına engel olmuş olur (Türkarlan, 2007).

Evliliğin başında maddi değer kaybetme korkusundan eşe güvensizlikle kurulmuş yuvada dünyaya gelen çocukta hayatının başından itibaren kaygı ve güvensizlik duygusu ebeveynlerinin arasındaki ilişkiden dolayı yaşamasına sebep olur. Bu tip evlilikleri ve boşanmaların örneklerini magazin gündeminde ciddi yer tutar (Türkmen ve Erten, 2020; Sayar, 2006).

Çocuklu aileye diğer bir yönden bakılırsa anne ve babanın eğlenceye zaman ayırması çocukla birlikte ciddi biçimde azalır. Çocukla birlikte eğlence yer ve seçenekleri ve tatil yapma şekilleri değişir. Dışarıda yemek yemeye çıkan küçük çocuklu aileler, lokanta ve tatil yeri seçerken çocuklara uygun (oyun salonu, kreş, bebek masası vb.) yerleri tercih etmek durumunda kalır. Aile bu değişikliklerden kaynaklanan maliyetleri kaldıramayacak durumda ise doğal olarak eğlenceye ayrılan zaman ve harcamalarda azalma meydana gelir (Sayar, 2006).

Yeni anne olmuş bir kadın, çocuktan sonra kişisel bakımını ikinci plana atmak zorunda kalabilir. Dolayısıyla bu kalemlere yapılan harcamalar da azalır. Çalışan anneler çocuğunun bakımı için bakıcı tutmak adına aile bütçesinden para ayırması gerekir. Tamamen hayatları çocuk odaklı olan anne ve baba çocuğun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tüketim endüstrisinin ürettiği en faydalı ve doğru olduğunu düşündükleri ürünler satın almaya başlar. Baba, çocuğu mamasını daha güzel yesin diye ayıcıklı kaşık, bambu tabak alır, aslında çocuk ne kaşıktaki ayıcığın, ne de tabağın farkında değildir. Deterjan kullanım alışkanlığı değişir; birçok aile çocuklarının giysilerini sabun tozu kullanarak tenine zarar gelmesine engel olur, bunun için reklamlarda inandığı markayı almayı tercih eder (Türkmen, 2020).

2.1.8.3. Okul öncesi çocuğu olan aileler

Ailede roller ve kimliklerin belirlendiği; karı-anne, koca-baba, kız çocuk-kız kardeş, erkek çocuk-erkek kardeş gibi kimliklere sorumlulukların da eklendiği ve evliliğin 2 ile 5. yılları arasında yer almaktadır. Bu evre, çocuğun 30 aylıktan 6 yaşına kadar olan evresini kapsamaktadır. Ailenin temel uğraş alanını okul öncesi çocuğunun ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanması oluşturmaktadır. Toplumun yeni üyesi olan çocuğun toplumsallaşmasının en yoğun olduğu süreç bu dönemde yer almaktadır. Çocuğun kişiliğinin şekillendiği dönemde gerçekleşen davranışsal hatalar gelecekte önemli problemlerin ortaya çıkmasına sebep olabilir (Topçu, 2012). Bu nedenle anne ve babanın bütün kaygısı fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı çocuk yetiştirmeye yöneliktir (Topçuoğlu, 2010).

Okul öncesi çağda erkek çocuğu olan ebeveynlerin hayatlarında kendilerinin organize edeceği önemli törenlerden birisi sünnet törenidir. Türk toplumunda dinî bir tören olmasına rağmen toplumumuzda bir düğün olarak kutlanmaktadır (Özdemir vd., 2013). Bu tören, karı kocanın maddi olarak akrabalarına komşularına ve arkadaşlarına, ailelerinin durumunun ne kadar iyi olduğunu göstermenin bir yolu hâline gelmiş durumdadır. Aile sünnet töreni yapmakla çocukları için önemli bir miktar aile bütçesinden harcama yapmak zorunda kalmaktadır (Yıldız, 2019).

Bu dönem ayrıca çocukların en çok oyuncağa ihtiyaç duyduğu dönemdir. Çocuğun zekâ gelişimi ve fiziksel gelişimi ve oyuncaklar okul öncesi döneminde çocuklar için oldukça önemlidir. Anne ve baba bu dönemde bu tip eğitici ve eğlendirici oyuncaklar için ciddi bir bütçe ayırmak durumunda kalır (Özdemir vd., 2013).

2.1.8.4. Okula giden çocukları olan aileler

Anne ve babanın çocuğunu okula verdiği dönemdir, 7 yıl kadar devam etmektedir. Çocuğun okul başarısı için anne ve babanın maddi, manevi seferber olduğu dönemdir. Çocuğu okula alıştırma döneminde kendileri de okula giden çocuğu olan ailelerle uyum sağlamaya çalışırlar. Ailede var olan maddi ve manevi denge ve güven duygusu ve çocuğun sosyal çevreye açılması ile ailenin çocuk üzerindeki

hassasiyetlerinin artmasına neden olabilir. Anne ve baba dış dünyayı çocukları için güvensiz bulmakta, çevresindeki diğer çocukları da onun rakibi olarak görmeye başlar. Bu nedenle çocuğa karşı korumacı ve kollayıcı davranışlar sergilerler. Çocuk; anne ve babasındaki bu tedirginliği hissettiği için okula gitmek istemeyebilir (Özkardeş, 2004).

Anne ve baba, çocuğuna rakip gördüğü arkadaşlarının aileleri ne yapıyorsa yapmaya, ne satın alıyorsa almaya çalışır; aralarında çocuklarını gönderecekleri kursları konuşurlar ve çocuklarını kendilerine sormadan bir yarışın içine sürüklerler. Bu yarışta çocuk yerine kendileri yarışıyor gibi mücadele ederken çocuğun üzerinde öğretmen de dâhil edildiği okul, arkadaş, arkadaşlarının aileleri ve en çok da kendi anne ve babasının oluşturduğu bir baskı ortamı oluşabilir (Tarhan, 2004). Anne baba maddiyatlarını zorlayarak en iyi okullarda okuttukları, en iyi kurslara gönderdikleri, özel öğretmen tuttukları için bu yaptıkları fedakârlık ve çaba karşısında çocukta yapabileceğinin üstünde beklentilere girebilirler. Çocuk, maddi ve manevi olarak bu kadar fedakârlık yapan anne ve babasının karşısında kendini ezilmiş, mahcup ve başaramama korkusu yaşayan, kendine öz güveni olmayan bir bireye dönüşmeye başlar. Çevreye ve aileye karşı gelişen bu duygular bir müddet sonra onun arkadaşlarından akademik olarak geri kalmasına neden olur. Ruhsal olarak içe kapalı, asosyal, öz güveni sorunu yaşayan, takıntılı ve depresif bir birey olmasına yol açabilir (Tarhan, 2004).

Okul çağı çocuğu okulda verilen ödevlerin bir kısmı defter kitabın dışında farklı etkinliklerle yapılması gerektiği için ilave birçok harcama gerekebilir. Okullardaki öğrenciler arasında gelir düzeyi homojen dağılmadığından dolayı alınan her ürün kalitesi ve markası ile çocuğun arkadaşları tarafından ailesinin maddi gücü ve anne ve babasının kendisini sevip sevmediği ile özdeşleştirilebilir (Dinçel Yazar ve Hisli Şahin, 2006). Maddi durumu iyi olmayan çocuğun ailesi tarafından alınan her okul kıyafeti, malzemesi, spor ayakkabısı ile kendinin ailede değer görüp görmediği üzerinde kurduğu bağ ile onun aileye olan güvenini sorgulamasına sebep olabilir. Okulda kullanılmak için alınan her ürün ve giysinin marka olmaması marka değeri

olan eşyalar kullanan arkadaşlarının yanında kendini küçük ve değersiz görmesine sebep olabilir (Aktuğlu Karpat ve Temel, 2006).

Bunun tam tersi olarak da anne ve babası tarafından her türlü ihtiyacı karşılanan, marka değeri olan eşyalar kullanan, ebeveynleri tarafından gerekenden çok daha fazla harçlık alan çocuklarda ise maddi değeri olan eşyalara ya da paraya karşı tatminsizlik, doyumsuzluk görülebilir (Tarhan, 2004). Bu çocuklar, ebeveynleri ile maddi değerlerler üzerinden kurdukları bağlanma sebebiyle sevgi alışverişini, ilgiyi anne ya da babanın kendisine aldığı marka saat, akıllı cep telefonu, kıyafette harcadıkları para ya da harcaması için verilen para miktarı ile ölçerler. Anne ve baba çocuklarına duygusal tatmini sağlayabilmek adına her geçen gün daha fazla para harcamak zorunda kalır. Çocuk; anne ve babanın ilgisini çekmek ya da sevip sevmediğini sınamak için her geçen gün maddi istek ve taleplerinin maddi değerini artırır (Güler, 2013). Ebeveyn bu talepleri karşılayamayacak duruma geldiğinde ilgiyi üzerine çekmek için çocuk agresif davranışlar sergileyebildiği gibi ihtiyacı olmadığı hâlde okuldaki bir arkadaşının eşyasını ya da parasını alabilir (Dinçel Yazar ve Hisli Şahin, 2006).

Anne ve babalar çocuklarıyla maddi değerler üzerine kurdukları sevgi iletişim ve güven ilişkisini kaybetmemek adına daha fazla çalışmaya devam ederler (Kaya, 2006). Aradaki ilişkide güven esastır ancak maddiyat üzerinden kurulduğundan dolayı ebeveyn maddi olan olanaklarını kaybetme korku yaşayabilirler (Güler, 2013). Aile çocuğuyla doğru ve sağlıklı bir ilişki kuramaz. Çocuk ve aile arasında maddi değerler üzerinden kurulan ilişkide her iki taraf doyumu elde edemediğinden her geçen gün çocuğun anne ve babaya olan öfkesi de artarken anne baba da çocuğa karşı kendini suçlu, yetersiz ve sorumlu hisseder. Aralarında maddiyata dayalı kopuk bir ilişki meydana gelir (Tarhan, 2004).

Okulda yapılan etkinliklerde aileler arasında maddi homojenlik olmamasına bağlı olarak bazı aileler, çocuğunun yeteneklerini ortaya çıkarması adına oldukça iyi ve takdirle karşılanırken bazı aileler için bu durum ciddi mali yük olabilir. Bu yükü karşılayamayan ailelerin çocukla ve okul yönetimiyle karşı karşıya kalmalarına sebeptir. Bu faaliyetler; müzik korosuna katılım, folklor, bando topluluğuna katılım

gibi durumlarda aletler ve özel kıyafetler gibi ailenin ek bir bütçe ayırması gereken etkinliklerdir (Güler, 2013).

2.1.8.5. Ergenlik çağında çocuğu olan aileler

Anne ve baba, çocukluktan çıkıp yetişkin olmaya aday olan çocuklarının ilgi alanlarını bulmak ve kariyer planlaması yapmaya çabaladıkları bir dönemdedir. Aile; sorumlu, öz güven sahibi bir birey olması için maddi manevi seçenekleri gence sunmaya çaba harcar. Gencin kariyerini çizerken ona destek olup önünü açmaya çalışırlar. Ergenlik dönemindeki çocukta birçok değişiklik meydana gelir. Bunlar; biyolojik, psikolojik, sosyal, duygusal değişimleri, gelgitleri sayılabilir (Maraşlı, 2006).

Anne ve baba, çocuğunda meydana gelen değişiklikleri bazen problem olarak algılayabilir. Ergenler, zaman zaman ebeveynlerini tedirgin edecek istekler ve yeni arayışlar içinde olabilir. Ebeveyn için bu durum, bir anlamda ailenin şimdiye kadar kurduğu ve denge bulduğu sisteminin değişmesine sebep olabilir. Ailedeki mevcut olan güç dengesinin sarsılmasına yol açar. Aile içindeki dengelerin değişmesine karşı ergen bireyin ebeveynleri direnir, eski dengeyi korumak için çaba gösterir. Gücü ergen bireyin inisiyatifine bırakmamak için onun arzularına karşı direnir (Kulaksızozğlu, 1998).

Kişisel ihtiyaçları karşılama amacıyla gelişen tüketim davranışları, alınan ürünleri tüketme şekli, ne kadar kullandığı bireyin ailesinin genel özelliklerine ve çevresine göre yaşamın her evresinde farklı olmak üzere şekillenmektedir. Bireyin tüketime ilgili bütün tutum ve davranışlarının belirlenmesinde aile temel faktör olarak işlev görmektedir. Çocuklar ve gençler, anne babalarını ve diğer aile büyüklerini dikkate almadan herhangi bir harcama veya tüketim yapmaları genelde mümkün olmaz. Demokratik ailelerde çocuğun yaşına göre sorumluluk düzeyi ve yaşına göre tüketim kararlarına katılım gerçekleşmektedir (Maraşlı, 2006). Ailelerin bir kısmı çocuklarının kariyer ve evlilikleri için bütçe ayırmak zorunda kaldıkları ergenlik çağındaki bireyin kariyer ve hayat konusundaki düşüncelerini gelecek odaklı ve yapıcı bir hâlde tutmanın zorluklarını yaşadıkları bir dönemdir (Kulaksızozğlu, 1998).

Bazı ailelerde ergenlik çağındaki bireyi okul başarısını çok önemsemeden aile bütçesine katkıda bulunması için erken yaşta çırak olarak çalışma hayatına sokarlar. Çırak olarak çalışma hayatına giren ergen bireyin gelecekte kuracağı hayatın temeli çırak olarak verildiği ustasının yanında mesleğin üzerine ihtisaslaşması ve kendisinin ustalık belgesi almasına kadar devam eder. Ergen bireyin girdiği meslek sektörü, orada edindiği sosyal çevre ve arkadaş ortamının etkisi ile hayata bakış açısı şekillenir. Örneğin; giyim kuşam, kişisel zevkler, satın almadaki tercihler, sosyal zevkler, eğlence tercihi gibi kişisel tercihler etkilenir (Yaman, 2013).

Ailenin geçimine katkıda bulunmak için çalışan ergen birey aile içinde ve toplumda kazanmış olduğu paranın ve öğrendiği meslekte ustalaşmasına paralel olarak kendine öz güveni gelişmiş; kendine has zevkleri ve tarzı olan bir birey olmaya başlamıştır. Teknolojik aletlere çok ulaşamasa bile bulunduğu yerlere yakın yerlerdeki internet kafelere giderek sanal dünyaya ve sanal oyunlarla uğraşabilir. Bu dönemde yaşlıları ile cesaret gösterileriyle çevresinde kabul görmeye çalışır. Sigara içmek, nargile içmek, madde kullanmak, Doğan ya da Şahin marka araçlarda yüksek sesle müzik dinlemek, üzerine bol jöle sürülmüş tarz saç modelleri yapmak, dikkat çekici giysi ve takılar takmayı tercih ederler (Yaman, 2013). Maddi değerlere olan ilişkileri lüks seviyesinde değildir, marka değeri olan ürün olmayıp ortamlarında kabul görmüş olanlar üzerinedir (Ökten, 2015).

2.1.8.6. Göçle gelen ailelerde ergenler

Çevremizde oturduğumuz yerleşim yerlerinin hemen yanı başındaki gecekondualarda yaşayan ailelerin ve onların çocuklarının yaşadığı birçok sorunla karşı karşıya kalabilir (Yaman, 2013).

Göçle gelen ailelerin önemli sorunu ise şehre adaptasyondur. Kırsal alandaki daha önce deneyimlemediği olaylar; şehir yaşamındaki insanların yaşam tarzı, konuşma biçimleri, hâl ve hareketleri bile bu insanlara uzak gelmektedir. Özellikle köyden şehre göç eden genç insanlarda sosyologların “kültür şoku” diye adlandırdıkları durum meydana gelmektedir. Yeni bir yere göç etmiş veya yerleşmiş birey ya da ailenin başka bir kültürde yaşamaya verdiği tepki anlamına gelir. Farklı sebeplerden

ötürü göç eden insanların alışmış oldukları iklim, yemek, örf ve adetler, sosyal değerler gibi birçok kavram kentlerde çok farklıdır (Taylan, 2009).

Göçle gelen insanların bu kültür şokunu atlatması ve kentlerde tutunabilmesi için ya şehir hayatının zorunlu kıldığı sorumluluk ve davranışlara ayak uyduracak ve şehirli gibi yaşayacaklar ya da göç ettikleri şehirli yaşamda, yaşadıkları ortamda kırsal hayatı oluşturarak kendilerine uyduracaklar (Taylan, 2009).

Göç alan varoş semtlerde akrabalık ve hemşerilik gözetilerek yerleşim yeri seçilir; aile üyeleri kendilerine yaşam alanlarında aidiyet ve sosyal güven oluşturarak şehre daha kolay adapte olmaya çalışır. Kentleşme sürecinde göçle gelen aileler ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik ve sosyal güven gibi sorunlarla baş başa kalır. Geleneklerin belirleyici olduğu ülkemizde kırsal alandan şehre göç eden ailelerin kendi yaşamsal kültürlerine olan bağlılıkları kent kültürü ile arasında çatışma yaşamasına neden olmakta kültürel çatışmanın yanında psikolojik ve kimliksel süreçlere de çok büyük etki etmektedir (Yaman, 2013).

Köy yaşantısında geleneksel aile yapısına sahip olan bireyler kentsel hayatın kültürel, sosyal yapısına adapte olmakta zorlanırlar ve uyum süreçleri kişiden kişiye değişecek şekilde uzun sürebilmektedir. Aileler, köylerinde yaşarken o topraklara olan aidiyet ve hissettikleri sosyal güven sayesinde çok daha öz güven içerisinde dirler. Yaşadıkları, atadan kalma da olsa işleyebilecekleri az ya da çok tarım alanına sahip olup ya da toprak sahiplerinin yanında gündelikçi çalışırken bile kendi gibi davranıp veya hissederek yaşayabilirler (Yaman, 2013).

Kırsal yaşamda aileler, atadan kalma evde oturabilir, yaşam koşulları ve kültürleri aynı insanlarla yabancılık yaşamazlar, yetiştirdikleri ürünleri satabilir ya da tüketebilirler. Besledikleri hayvanların etinden, sütünden, yününden kâr elde edebilirler. Gelenek ve kültürlerine göre giyinir, konuşur, marka ya da moda gözetmeden toplum içinde daha eşit bir yaşantıda kendilerini ailelerini aidiyet ve güven içinde hissederler (Taylan, 2009).

Maddi değerlere verdikleri değer yaşadığı kırsal alandaki çevresinin önem verdiği kadardır. Kırsal alanda rekabet, hırs, mevki kavgası olmadığı için orada yaşayan

kesimin maddi değerler üzerine birbirlerine karşı rakip olmalarını gerektiren bir durum da meydana gelmez. Aile, herhangi derdi olduğunda imece usulü etrafındaki insanlardan yardım geleceğinin güvenliğini yaşar. Doğumda, sünnette, düğünde, ölümdede, tarlanın sürölmesinde, kış yiyecek hazırlanmasında, hasat yaparken, maddi dara düşölmesi durumunda arkasında sosyal bir desteğin olduğunu bilmenin güvenliyle kendini daha rahat hisseder. Ergen gençler, köy meydanında dolaşırken köy kahvesindeki büyüklerinin denetimi ve güvencesi altında olduğunun farkında olarak yetişirler (Taylan, 2009).

Gelecek kaygısı yaşayan, kente göç eden yakınlarının sınıf atladığını ve daha refah içinde olduğunu düşölünen ailelerin çocukları köyden büyük şehre göç ettiğinde ise oldukça farklı sorunlarla karşılaşırlar. Bu gençler, çevresine öz güvenliğini göstermenin bir yolunu arayan, sosyal ortamlarda fark edilir ve görünür olmak isteyen, maddi durumu yetersiz olan, fark edilmek ve dikkat çekmek adına canlı renkli, zincirlerle süslü kıyafetler seğerler. Bu gençlerin saçları havaya kalkık, bolca saç spreyi sıkılmış. Kollarında bulundukları grupların simgelerini ifade eden dövmler ve takılar vardır. Bu gençler modifiye araçlarıyla kentin işlek caddelerinde müziği son ses dinlerler. Miraç; gençlerin bu farklı tutum ve davranışlarını “Apaçi gençlik” olarak tanımlamıştı (Yaman, 2013).

Maddi beklentiler sebebiyle yapılan bu göçle aile, çeşitli şekillerde etkilenir; aile şehir ortamında geldiği köydeki gibi güvende hissedemez. Kendini daha güvende hisseden ailenin ergen bireyi de kendi güvenliğini sağlamak adına kendine bir grupta aidiyet oluşturarak kimlik bulmaya çalışır. Bu arkadaş gruplarının pek çoğu çete olarak adlandırılan, zaman zaman gencin suç işlemesine ve madde kullanmasına sebep olan gruplardır (Avcı, 2008).

2.1.8.7. Şehirli ve maddi durumu yerinde ailelerde ergenler

Maddi durumu yerinde olan ailelerin çocukları ise sosyal çevre, okul, sosyal medyanın etkisi ile daha fazla teknolojik aletlere ve bilgisayar oyunlarına merak sardıkları görölmektedir. Dış etkenlerden, arkadaş çevresinden sosyal medyanın etkisine oldukça önem verir. Kendine özgü kişisel bakım ürünleri aldıkları

gözlemlenir. Ergen bireyde marka düşkünlüğü başlar, her türlü ihtiyaçlarında markalı ürünler tercih edilir. Aileler, çocuklarına gelecekte en iyi kariyer sunma isteklerinden dolayı çocuklarını okul yıllarında dershaneye kaydeder, özel eğitmen tutar, sınav kaygısını yenmesi için psikolojik destek almaya başlar. Okul, dersane, servis, zaman kaybı olmasın diye daha merkezî bir yere taşınmayı bile göze alabilirler (Özdemir, 2009; Özsaçmacı vd., 2019).

Ebeveynler çocuklarının kariyerini ve geleceğini hayatlarının merkezine koyarlar; kendi yaşam biçimlerini çocuğun kariyeri üzerine şekillendirmelerine kadar gidebilir. Ebeveynlerin kentli yaşamın zorluklarına karşı çocuklarının maddi gelecek kaygısını çok yoğun yaşanmasına yol açar; aile, fazla mesai tatil masraflarının kısılması ile bütçeyi dengelemeye çalışır. Çocuklar kendilerine sunulan bu imkânlarla karşılık veremeyip anne ve babasında oluşan beklentileri karşılayamama endişesi yaşayabilirler. Ebeveyn, harcadığı maddiyatın karşılığındaki kariyer beklentisiyle çocuğunun psikolojik olarak kendini kötü hissetmesine neden olabilir. Ergen bir birey için bu dönem anne ve baba ile güven ilişkisi içinde olmak oldukça önem arz eder. Aile, maddiyat ve güven ilişkilerinin zedelendiği ortamı oluşturabilir (Güler, 2013; Özdemir, Vatandaş ve Torlak, 2009).

2.1.8.8. Orta yaşlı ebeveynler

Bu evrede bireyler, çocuklarını evlendirmiş ve emeklilik dönemine girmiştir. Evlilik ilişkilerini yeniden yapılandırmak durumunda oldukları bir dönemdir. Aileye yeni katılan bireyler (gelin, damat, dünürler) ile soy bağlarını devam ettirme ve onlarla iletişim kurma çabası ailenin bireylerinin temel uğraş alanını teşkil etmektedir. Gençlik yıllarından itibaren çalışmalarının meyvesini görmek istedikleri bu zaman diliminde emekli oldukları için kazançlarının azaldığından dolayı kimi zaman kaygı yaşayabilirler, ailede bu değişim güven ilişkisini bozabilir (Çapçioğlu ve Yıldız, 2018; Kasapoğlu, 2018).

2.1.8.9. Aile üyelerinin yaşlılığı

Emekli olan bireyin yeni hayatına uyum sağlaması yanı sıra yaşının gereği meydana gelen sağlık sorunları, maaşındaki kısmi azalma yaşlı bireyi oldukça zorlar. Birey bu dönemine yıllar içinde alışmaya başlar. Ailedeki diğer üyeler ile sosyalleşmeye alışır. Bazı ailelerde baş başa kalma döneminde ev dışında geçirilen vakit artar. Evlatları, torunları ile vakit geçirmeye, tatil turlarına çıkmaya ve inançla ilgili turizme (hac, umre) bu dönemde daha çok zaman ayırır (Kaçan Softa, Karaahmetoğlu, Erdoğan ve Yavuz, 2015).

2.1.8.10. Aile yaşam döngüsünde evlilik

2.1.8.10.1. İlk çocuğun evliliği

İlk çocuğun evlenerek evden ayrılmış olduğu dönemdir, yaklaşık sekiz yıl devam eden bir süreyi kapsamaktadır. Ebeveynler, ilk çocuğun kariyerinin şekillenmesinden sonra onun evlenmesi ve kendi hayatına yön vermesi için maddi ve manevi yol gösterici olmaya çalışırlar. Aileler evliliklerinin ilk yıllarında onları desteklemek adına önemli yardımlarda bulunur, çocuklarına maddi yardım etmek adına onlara sıkça hediyeler verirler, aileye yeni dâhil olacak gelin ya da damadı ailenin bir ferdi olarak kabul ettiklerini ve onu onurlandıklarını göstermiş olurlar. Evlilik başlangıcı olan isteme, söz, nişan ve düğün ailelerin aynı zamanda evlenecek olan gençlerin birbirini tanıma, güven duygusunun oluşturulduğu ve aileler arası ilişkilerin yapılandırıldığı dönemdir. Bazı durumlarda söz, nişan ve düğün döneminde dönemin de gelenek, örf ve adetler gereği olarak bazı hediyelerin alınması ya da verilmesi zorunlu olabilmektedir (Kurt, 2018; Ortaylı, 2001).

Özellikle tarıma dayalı ekonomisi olan alanlarda “başlık” olarak adlandırılan ve ekonomik kazanç kaynağı olarak görülen, erkeğin kız tarafına verdiği, genelde para, arazi ya da sürü olarak verilen bedeldir. Başlık parası uygulanan toplumlarda kıza verilen bir değer gibi algılanmasına karşın uygulamada ailenin daha kuruluş aşamasında zorluklara ve güvensizliklere yol açtığı görülmüştür. Zorlu savaş yıllarında Osmanlı’nın son dönemleri ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında başlık

parasının yasal olarak ailenin korunması amacıyla kaldırıldığı bilinmektedir (Keha, 2017; Kurt, 2018).

Aileler bu dönemde çevre baskısı ile hareket eder. Benim kızım/oğlum her şeyin en iyisine layık, düşüncesine kapılabilir. Aile, yapılan düğünle, alınan eşyalar ile ne kadar iyi durumda olduğunu çevreye göstermiş olur. Özellikle gelin olacak kızın aile tarafı geleneklerinin bir gereği olarak erkek tarafı olan damattan pek çok şeyi istemektedir. Maddi sınırları aşan harcamalar ile erkek tarafı karşı karşıya kalabilir. Ailenin üstesinden gelemeyeceği borcun altına girebildiği gibi gücünün üzerinde olan büyük miktarlardaki parayı harcamak zorunda kalabilmektedir (Gökmen, Eralp ve Atay Kayış, 2019).

Bu masrafların altından kalkamayan çoğu aile, tarlalarını, sürülerini satmakta ya da ipotek ettirmek zorunda kalabilmektedir. Aileye gelecek geline takılmak üzere altınlar hazırlanmakta, bazı yörelerde yasak olmasına rağmen başlık parası verilmektedir. Kız tarafı, erkek tarafının yaptığı harcamaları, takıları ve başlık parasını kızlarının diğer aileye katılmadan önce kendileri ve kızları için bir güvence olarak görmektedir. Maddi olarak kurulmaya çalışılan bu güven ilişkisi erkek tarafının maddi olarak oldukça zorlanmasına sebep olabilmektedir. Bazen damat adayı olan erkeğin bu maddi masrafları kazanmak için yıllarca başka bir şehre göç edip çalışması gerekebilmektedir (Kurt, 2018).

2.1.8.10.2. Başlık nedenleri ve işlevleri

Anadolu'nun değişik bölgelerinde başlık alınma sebepleri gelenek, kız tarafının yaptığı çeyizin telafisi, annenin emzirme süt hakkı, bekaretin korunması, babanın kız üzerindeki hakkı, kızın erkek tarafına velayet hakkının devri, ailenin iş gücü kaybının telafisi gibi nedenler sayılabilir (Gökmen vd., 2019). Başlık parasının işlevsel özellikleri tarım toplumunda evliliklerde istikrarın sağlanması, toplumdaki kast sisteminin korunması, çok eş ile evlenmeye engel olunma, ailede ekonomik rahatlama, kadına değer ve güvence sağlandığını düşünülmesi gibi nedenler sayılabilir. Başlık parası her gelir seviyesindeki aileler için kolaylıkla ödenebilir miktarlarda değildir; olumsuz sonuçları ile karşılaşmaktadır (Tezcan, 1981). Bunların

başında kızı kaçırma, kan davaları, kız ve erkeğin evlenememesi ve dolayısıyla geç yaşlara kadar bekâr kalma, erkeğin başlık parası kazanmak göç etmesi, kadının maddi değer olarak değerlendirilmesine dayanarak statüsünün düşmesi, görücü usulü evlenmeler, geniş ailenin bu para yükünü kaldıramayarak parçalanması gibi nedenler gelmektedir. Ayrıca başlık nedeniyle evlenemeyen gençlerin karşılaştıkları psikolojik bunalımlar da göz ardı edilemez (Tezcan, 1981).

Nişanlılık döneminde alınması gerekenlerin artması sebebiyle nişanlılık süresi uzayabilmektedir. Evlilik için gerekli görülen eşya ve hediyelerin maliyetini karşılamak için uzun zaman gerekebilmektedir (Özdemir vd., 2009).

Düğünler, ailelerin ekonomik şartlarına göre yapılmasına karşın masraflı organizasyonlardır; düğün masraflarını zorlayan âdetlerin bunda katkısı oldukça fazladır. Sadece bu âdetleri uygulamak için gerekli olmayan pek çok harcama yapılmak zorunda kalınmaktadır, harcamaların fazlalığı ailelerin üstesinden kalkamayacak durumda olmasından dolayı gençlerin evlenmesi ve neslin çoğalmasının önünde engel teşkil etmektedir (Gökmen, 2019; Keha, 2017).

Toplumundaki örf ve âdetler uygulanmaya çalışılırken materyalist yaşantının gelişmesini sağlayan tüketim alışkanlıkları tarafından belirlenen masraflar, bu masraflardan doğan tartışmalar, masrafların bir tarafa fazlaca yüklenmesi ya evlilikten kaçınmaya ya da yeni kurulmuş olan yuvaların sona ermesine yol açabilmektedir. Tüketime özendirildiği, maddi değerlerin insanlara tabulaştırılmaya çalışıldığı günümüzde rahat ve bolluk içerisinde hayatını sürdürme arzusu bazı durumlarda gösterişe doğru evrilmektedir. Her ne kadar Türk toplumunda bu kaygı gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşmamış olsa da rahat ve bolluk içerisinde bir yaşam isteği evlenmeyi zorlaştırıp geciktirebilmektedir (Demir ve Durmuş, 2015; Yıldız, 2019).

2.2. AİLEDE MADDİ DEĞERLER

Bireylerin kapital ve materyalist değerlere uyum sağlamaları; hayatları boyunca tüketim tercihlerindeki dengeyi ve güven algısını negatif yönde etkiler, ananevi

değerler zarar görür. Tüketim kültürünün topluma hakim olması maddi değer algısının merkeze alınması toplumun gelecekte daha güvensiz ve öz güveni ve girişim kabiliyeti düşük bir yapı ile karşı karşıya bırakır. Sanayi Devrimi'nden sonra dünyaya hakim olan kapitalist kültürün baskısı ile ailede tarihsel kültürden gelen değerler değişmiştir (Çapçioğlu ve Yıldız, 2018; Özsaçmacı vd., 2019).

Satın alma özelliklerinin belirleyicilerinden birisi de kültürdür. Birey, ait olduğu toplumun kültürel değerlerinin etkisiyle hayat tarzını ve tüketim kalıbını yönlendirir. Globalleşme kültürel değerlerin birbirine benzemesine yol açmasına rağmen yerel ve ulusal değerler farklılaşmayı getirmekte, tüketici bireyin aynı kültür içinde tüketim kalıbı bakımından da farklılaşmasına neden olmaktadır (Çapçioğlu ve Yıldız, 2018; Özsaçmacı vd., 2019).

2.2.1. Kutsal Kitabımız Kur'an-ı Kerim Açısından Maddi Değerler

Kur'an, ticari hayatın oldukça aktif olarak yapıldığı ihtirasın ve insan sayısının çokluğuyla övünme kültürünün yaygın olduğu ancak sosyal düzendeki bozukluğun ve sömürünün ise oldukça yaygınlaştığı bir zamanda ve ortamda inmeye başladı. Bu nedenle ilk inen sureler, bu yozlaşmayı tenkit eden ve düzeltmeyi hedef alan hükümleri içermektedir. Kur'an'a göre insanı yaşadığı sürece dünyaya ihtirasla bağlayan ve ona ölüm sonrasını unutturan bir mülkiyet düşüncesi sakıncalıdır. İnsanın mal ve mülkle ölümsüz kılınacağı zannı ise kendisini aldatmasıdır. İnsan, sonsuz hırs ve ihtirasa kapılıp kendini malla tanımlamamalıdır. İnsanı böyle bir yaşam tarzıyla büyük ölçüde İslâmi anlayış ve yaşayıştan uzaklaştırmış olacaktır. İnsanın övünme ve avunması anlamsız olup Allah katında hiçbir değer taşımamaktadır (Yazır, 2012).

Hayatın akışını bozan, bireyin duygu ve düşünce kapılarını kapayan asıl sebeplerden birisi insanın dünya hayatında yaşarken açgözlü ve tatminsiz bir arayış içine girmiş olmasıdır. İnsanın yaradılışında doyuma ulaşması gereken arzular ve duygular da vardır. Bu nedenle dünya karşısında negatif bir tavır takınması da doğru değildir. Kur'an'ın insandan istediği var olan arzularını yok etmesi değil, o arzu ve isteklerini

insanın yaratılış amacına uygun bir düzene sokulması ve terbiye edilmesidir (Yazır, 2012).

Tekâsür suresini oluşturan ayetler insanın dünyadaki mallarına olan bağlılığına, çokluk kuruntusuna ve aç gözlülük saplantısına karşılık olarak ikaz eder, uyanın, kendinize gelin, çağrısı yapılır. İkazları önemsemeyen ve durumlarını düzeltmek istemeyen insanoğlu ve toplumların kötü akıbetine dikkat çekilir. İnsanın sonunda Allah'ın huzuruna varacağı, dünya yaşantısında kendisine sunulan nimetlerine karşı yaptıklarından hesaba çekileceği haber verilir. Maddi kazancını artırma ihtirasına kaptıran insanın “Daha fazlasına sahip olmalıyım.” hırsından ve açgözlülük takıntısından kendini bir türlü kurtaramayacağı; huzurlu yaşaması ve şükretmesi için gönderildiği dünya hayatını zora sokan bu takıntılı tutkuyu, ölünceye kadar taşıyacağı belirtilir. İlk ayetteki “tekâsür” kelimesi, kazancı çoğaltmak için ihtiraslı çırpınmak, çokluk yarışına girmek ve çoklukla övünmek; “elhâküm” kelimesi de sizi gaflete düşürdü, Allah'a itaatten ve asıl yapılması gerekli işlerden alıkoydu demektir (Yazır, 2012).

Tekâsür kelimesi; insanın daha çok rahat edeceği şekilde yaşama isteği daha fazla maddi servet, insan ve doğa üzerinde daha çok hükmetme ve zamanın koşullarına göre teknolojik ilerlemedeki mücadele takıntısını ifade ettiği de belirtilmiştir. Peygamber (S.A.V.), kulun “Malım, malım.” deyip durduğunu, gerçekte onun yiyip tükettiğinden, giyip eskittiğinden ve sadaka verip gönderdiğinden başka malının olmadığını belirtmiş; Âdemoğlunun iki vadi dolusu malı olsa üçüncü bir vadi daha isteyeceğini bildirmiş ve bu konuda insan ihtirasının ne kadar sınırsız olduğunu ifade etmiştir (Mangold, 2011; Yazır, 2012).

2.2.2. Maddi Değerlerin Sosyolojik Olarak İncelenmesi

Aristoteles, insan hayatındaki sahip olduğu değerleri üç sınıfa ayırmıştı.1. İnsanın kişiliği; bireyin sağlığı, bedensel gücü, güzelliği, mizacı, ahlaki değerleri, zekâsı ve yetiştirilme şekli bu madde altında toplanabilir. 2. Bireyin sahip olduğu maddi değerler; maddi değer mal ve mülkü. 3. Bireyin neyi temsil ettiği; bireyin diğer

insanların düşüncesinde ne olduğudur. Diğer insanların onun hakkındaki görüş ve algılarından oluşur; saygınlık, rütbe ve şan olarak ayrılır (Çağlıyan, 2019).

İnsanın mutluluğunun ölçüsü bireyselliğiyle önceden belirlenmiştir. Zihinsel gücü ve en üst seviyede haz alma yeteneği ile yaşamı müddetince belirlenmiştir. Birey duygusal hazlara, konforlu ve mutlu aile yaşamına, hayata enerjik tutunmaya ve kalitesiz zaman geçirmeye bağlı kalır. Bireye verilen eğitim bu durumu çok az etkiler. Yüksek ve kalıcı hazlar zihinsel hazlardır. Bireyin ne olduğunun, onun yaşadığı mutluluğa, sahip olduğu maddi değerlere ya da temsil ettiği statüye daha çok katkıda bulunduğu görülmektedir. Bireyselliği ona sürekli ve her yerde eşlik eder ve yaşadığı her şey bireyselliğinden kaynaklanır (Schopenhauer ve Tüzel, 2011).

Fakirlik ve yoksunluk kişiye acı hissi verir, bunun karşısı olarak güvenlik ve bolluk can sıkıntısı doğurur. Buna uygun olarak düşük gelirli insanların fakirliğe yani acıya karşı süregelen bir mücadele içinde olduğunu görülür. Diğer taraftan zenginler ve statü sahibi insanların hayatı can sıkıntısına karşı sürekli yoğun ve umutsuz bir mücadele içindedir (Schopenhauer ve Tüzel, 2011).

Günümüzde küreselleşme kavramı, küçük bir köye dönüşen dünyanın sınırlarının ortadan kalkmasını ve dünyadaki küresel hareketliliği ifade etmektedir. Dünyanın herhangi bir yerindeki teknolojik ve kültürel bir değişiklik tüm dünyada etkin hâle gelir. Ancak küreselleşen modernliktir. Küreselleşme modernliğin dünyaya Batı'dan yayılmasını ifade eden tek taraflı bir süreçtir (Metin, 2018).

Weber ve Carter (1998, s. 7) modern hayatı “demir kafes” olarak ifade eder. Onun için modern hayat; geri dönülemez, içinden çıkılamayan bireyin isteklerini, sevgilerini ve arzularını baskı altına almaktadır. Bu demir kafes modern toplumu olumsuz yapmasa da kısmen bir hapishaneye dönüştürebilir. Weber ve Carter (1998, s. 7), bu durumu dünyanın büyüünün bozulması olarak ifade eder. Kavram tartışması sürmektedir; kimilerinin bakış açısına göre ruhtan yoksun uzmanlar ve kalpten yoksun romantiklerce yönetilen anlamın yok olduğu bir hiçlik ve boşluk durumudur. Bireylerin bunun yerine koyduğu mantığa dayalı hayat, birey için bir kafese dönmektedir. Modern hayat, insanın özgürlüğünü vadederken diğer yandan kendini demir bir kafeste hissetmesi bir paradokstur. Weber ve Carter'e (1998, s. 7)

göre rasyonelleşme sadece Batı'ya özgü değildir. Başka kültürlerin de çabası dünyaya uyum sağlamaktır. Bu, toplumların uyum kapasitesidir; birey doğanın kendi üzerinde baskı kurmasına izin vermez, tabiatı kendi denetiminde dönüştürür (Metin, 2018; Weber ve Carter, 1998).

C. Meriç ve M. A. Meriç (1996, s. 22), Weber ve Carter'i (1998, s. 7) eleştirirken sosyolog Gabel'den bahseder. Ona göre kapitalizmin püritenlerden aldığı ideolojik armağan rasyonalite değil, eşyalaşmadır. Eşyanın hakim olduğu dünya; katı, insan dışı değerleri ve kişileri yok eden bir dünyadır. Avrupa dışındaki ülkeler, bilhassa İslam ülkeleri belki de Batı'dan daha çok akılcıdır, kapitalizme girmemişlerdir. Çünkü onlardaki rasyonalite eşyalaşma değildir. C. Meriç ve M. A. Meriç'e (1996, s. 22) göre modern dünya ile birlikte kapitalizm akıllı araç hâline gelmiştir; teknikleşmiş insan yaradılış amacından zamanla uzaklaşmıştır. Dinî inançlarda ve felsefi inançlarda bir şart olarak belirtilen dünya zevklerine dalmama, dünyayı imtihan yeri olarak görme, kanaat, şükür, az tüketme gibi özellikler kapitalist sistemin dünyaya hakim olmasıyla yıkılmıştır (C. Meriç ve M. A. Meriç, 1996; Metin, 2018; Weber ve Carter, 1998).

Kanaat hissi tatminsizlik hissiyle yer değiştirilerek kişi özendirilip teşvik edilmekte, tüketmenin önünde engel olarak görülen manevi duygular, öğretiler sekülerleşme ile aşılmakta; bireyin varoluşunda yardımlaşmanın yerini bireysel yaşam tarzı ve bireysel başarıma ideali almakta, bireyin kendine ailesine ve topluma karşı güven hissi azaltılmaktadır. Bireylere ailede, toplumda özgür ve kendilerinin güvende olmadıkları hissettirilmektedir Yaradılış gereği güvenlik duygusu önemli olan bireye sürekli güvenlik tedbirleri alması gerektiği aşılırken tefekkür için zaman bırakılmamakta, boş zamanlarını teknolojik araçlarla sanal sosyal medya ile doldurulması öğütlenmektedir. Dolayısıyla bireyin başka bir gerçekliği düşünmesinin, başka bir hayat tahayyül etmesinin önüne geçilmektedir (Metin, 2018).

2.2.2.1. Değer kavramı

Değer tanımını açıklamaya çalışan bilim adamları haz almak ve faydalanmak (hazsal, faydasal) olmak üzere iki temel kategori altında tanımlamıştır. Faydasal değer; kullanılan ürünün mantık ve işlev boyutu ile ilgili, hazsal değer ürünün kullanımı ile ilgili duygusal boyuttur. Tüketicilerin ürün ve hizmetin alınmasından, kullanılmasından elde edilen fayda ve bununla birlikte yaptığı harcamaya değip değmediğini temel alarak önerilen değer sistemi dört ana gruptan oluşmaktadır: 1- fonksiyonel ve üretimsel 2- hedonik (hazsal) 3-sembolik ve anlamsal 4- maliyet ve fedakârlık değeridir (Smith ve Colgate, 2007).

Bireysel değer, ürünü veya hizmeti satın alan tüketicinin maddiyatçılık, hazcılık (hedonist) ve benlik değeri gibi şahsi yönelimi ile bağlantılı iken sosyal değer ise bireyin algıladığı gösteriş ve prestij değeridir (Wiedmann, Hennigs ve Siebels, 2007).

Lüks ürün satın alan tüketicinin maddi değer algısı üzerine yapılan çalışmalarda değer algısının farklı yönleri:

Tüketicilerin lüks değer algısı oluşmasında yaşadığı toplumu içine alan sosyal boyutun önemli etkisi vardır. Göz ardı edilmemesi gereken önemli bir husus haz ve deneyimi de içine alan kişisel değerlerdir. Ayrıca markalı lüks ürünler yüksek fiyat ve kalite ile bütünleştirilir. Fertlerin ve ailenin dâhil olduğu gruplardaki toplumsal ilişkilerin, üzerlerinde hissettikleri sosyal baskıların lüks tüketimi ve bunları satın almada maddi değer olarak algılamaları nedeniyle lüks ürünlerinin satışının artması noktasında pozitif etkisi vardır. Aile ve bireyler gösteriş ve statü amaçlı tüketiminin yanı sıra sosyal medya fenomenleri, ünlülere olan benzeme ve özenme neticesinde markalı lüks ürün satın almayı desteklemiş olurlar. Fertler tanınmış insanların ve ünlü yıldızların lüks yaşantılarını kendileriyle özdeşleştirir; onların yaşam tarzını, takip ettiği modayı, satın alma tercihlerini takip ederek kendisini daha emin ve güvende hisseder (Ulutürk ve Asan, 2016).

2.2.2.2. Benlik değeri

Markalı lüks ürünü satın alan ferdin kendisini nasıl ifade etmek istediği ve nasıl algıladığını anlatan içsel yüzüdür. Markalı lüks ürün ve hizmeti satın alma eğiliminde olan fertlerin kendileri ile ilgili algıları ve satın aldıkları ürün algılarını bütünleştirmeleri benlik değeri olarak ifade edilir. Fert, maddi olarak oldukça gereksiz, fazla harcama yaptığı lüks ürünün sembolik anlamıyla kendine ait olan kişisel özelliklerini birleştirir (Wiedmann vd., 2007).

2.2.2.3. Hazcılık (hedonik) değer

Satın alan bireyin markalı lüks ürün ve hizmet alma nedeni fonksiyonel faydadan daha ziyade bireyin hissettiği mutluluk, ödüllendirme, estetik, güzellik, heyecan gibi emosyonel tepkileri anlatır ve ifade eder (Wiedmann vd., 2007).

Maddiyatçılık (materyalizm); ferdin yaşamında maddi değerlerin merkezde olma seviyesidir. Materyalistlik, ferdin maddi değerlere hayatında verdiği önemi ile ilgili inancıdır. Maddi değeri olduğuna inandığı objelerin alımına verilen değere odaklanır. Materyalist düşünce, maddi değerleri bireyin hayatında başarı sembolü olarak görmesini sağlar (Wiedmann vd., 2007).

2.2.2.4. Gösteriş ve prestij

Markalı lüks ürün ve hizmet satın alan bireyin gösteriş amaçlı tüketimi; diğer bireylerin kendisi hakkındaki fikirlerini etkilemek maksadıyla kullanmanın yanında kendine ait sosyal ihtiyaçlarını karşılaması olarak da ifade edilir. Bu ürünleri satın alan birey topluma ve çevresine sosyal statüsünü göstermek ve aynı zamanda çevresindekilerden farklı bir grup aidiyeti oluşturmak ve farklılaşmak ister (Wiedmann vd., 2007).

Ödenen ücret: Ürüne ödenen ücret, o ürünün satın alınmasında birey tarafından katlanılan finansal fedakârlıktır. Ücret algısı her tüketicinin verdiği ücreti nasıl kodladığı ve onu nasıl anlamlandırdığı ile bağlantılıdır; bu nedenle markalı lüks

ürünü alan birey, ödediği gerçek ücretten çok kendinde oluşan fiyat algısını hatırlar (Ulutürk ve Asan, 2016).

Kalite; ürünün işçilik kalitesini, orijinal bir tasarım olup olmadığını, sağlamlığını, dayanıklılığını içeren, satın alınan malın fonksiyonel özelliklerini tanımlar (Ulutürk ve Asan, 2016).

Hayat, dinamik olarak kesintisiz değişim içindedir Toplumda zamanla yaşanan değişime bağlı olarak sistemler yapılar beklentiler ve ihtiyaçlar değişmekte; bilgiler yenilenmekte, teknoloji yeni fırsatlar sunmaktadır. Toplumsal değişimin sonucunda bireylerin satın aldıkları ürünlerde aradıkları özellikler de değişim göstermektedir, maddi değerlere verilen önemin yükselmesinde veya düşmesinde bu değişim ve yeniliklerin etkisi yadsınamaz (Ulutürk ve Asan, 2016).

2.2.3. Tüketim Toplumunda Değerler

İnsanlığın üretim ve tüketimi alışkanlığını yönlendiren insanlığı tüketime teşvik eden güçler dengesinde şüphesiz olarak tüketicinin yönlendirildiği gerçeğidir. Özel'e (1978, s. 17) göre teknoloji, Batı medeniyetinin ideallerine uygun olarak üretilmiştir. Yabancılaşma ancak medeni bir hayat tarzı ile söz konusu edilebiliyor, medeniyet ancak kendi teknolojisiyle ayakta durabiliyor. Teknoloji kendine bağımlı hayatını devam ettirecek bir medeniyet türetiliyor, yabancılaşmadan medeni olunamıyor. Üç meselenin birbiriyle ilişkileri tam anlamıyla griftir (Özel, 1978).

2.2.3.1. Toplumun hafızasında değer kavramı

Yaşam alanları, yapıların değişimi, eşyaların üretim, kullanım tarzı, yazı ve dil toplumun birer hafıza unsurlarıdır. Hafızanın kullanımı ait olduğu toplumsal değerler sistemine, fikirlere ve inanç sistemine kişinin aidiyetini sağlar. Yeni yöntem ve eşya bu toplumsal hafızanın yerini aldıkça kendi değer ve fikriyatını kullanıcıya aktarmaya başlar. Modern yaşamın getirisi olan değer aktarımı süreci zamana uyum sağlamak adına modernleşen toplumda hemen hissedilip fark edilmez, bunun için birkaç nesil geçmesi gerekir (Metin, 2018).

Tüketim hızı ve çokluğu artış gösterdikçe bu süre çok daha kısalmır. Şehre göçün artması toplum içi iletişim araçlarının yaygınlaşarak modern yaşantının propaganda aracı hâline gelmesi durumunda toplumda bireyselleşme öne çıkar. Kadınlar çalışma hayatının her alanında görüldüğünde, kıyafetler ve yaşam alanlarının mimari görüntüsü değiştiğinde, Debord'un (1996, s. 41) ifade ettiği "gösteri toplumu" kendi kahramanlarını oluşturduğunda değerler sistemi ile maddi hayat arasındaki önceliğin maddi hayat ve eşyada olduğu söylenebilir (Debord, 1996; Metin, 2018).

Tüketimi artırmak için toplumun ihtiyaçlarını zaruri ihtiyaçlar gibi göstermek gerekir, bunun için ihtiyaç kavramının içeriği değiştirilmelidir. Kapitalist sistemin yeniden üretiminin birey özgürlüğünün bastırılması yoluyla birey özgürlüğünün kendisiyle gerçekleşir, şeklinde ifade etmiştir. Kültür endüstrisinin en önemli başarısı; insanın doğasında var olan tüketicilik yönünü keşfetmesi ile birlikte eğitim, sosyal medya ve kitle iletişim araçlarını bu amaç doğrultusunda kullanarak bu yönü desteklemesi olmuştur (Fromm, 2011).

Kapitalist kültür endüstrisinin toplum üzerinden stratejilerinden birisi manevi olan değerlerin madde üzerinden tüketim endüstrisinin tasarladığı simge ve objelerle ifadesini sağlamaktır. Anneler günü, babalar günü, sevgililer günü, kandiller, doğum öncesi ve sonrası bebek kutlama partileri, evlilik teklifi gibi günler için tasarlanmış simgesel objelerle kendileri için özel olan özel günleri ifade etmek zorunda kalmış olan bireyler hediye almak zorunda bırakılmaktadır. İfade edilmek istenen duygu (af dilemek, özür dilemek) ve düşünceler ya da özel günler (mezuniyet, doğum, evlilik) hediye ile anlam ifade eder (Wiedmann vd., 2007).

Kutsal olarak kabul edilen dini motifler ve figürleri kullanılarak inancı ve ibadeti maddeye aktarırken diğer yandan ibadetin ve inancın eşyalar ile dışa vurumu sağlanmaktadır. Netice olarak inanç, maddi ve manevi olarak tüm boyutlarıyla maddi değer hâline getirilerek metalaştırılmış olmaktadır. İnsanlar kimliklerinin varoluşunu sağlayacağını düşündükleri malları satın alıp tüketerek olmayı arzu ve hayal ettikleri statüdeki insanlar gibi olmaya ve kendileriyle ilgili imajı olmak istedikleri kimliği sürdürmeye çalışırlar (Bocock, 1997).

Tüketim yaparak kimliğini oluşturmak kitle iletişim araçları, reklamlar, diziler, filmler, sosyal medya kullanılarak farklı bir boyuta taşınmaktadır. Reklamlar, diziler, filmlerde rol alan oyuncuların oynadıkları rol ve karakterler toplumun karşısına cazip ve hayranlık uyandıracak yaşantıları olan yeni kişilikler ve yeni kahramanlar olarak sunulmaktadır. Toplum tarafından beğenilmiş belli başlı diziler izleyicinin gözünde dizi karakterlerinin rol gereği kullandığı; seyircinin dikkatinin çeken yaşam tarzına özendirilir. Yaşadıkları mekânlar, kullandıkları mobilyalar, evlerin dekorasyonu, otomobiller, kullandıkları kıyafetleri, yeme içme alışkanlıkları ve mekânları, dizide rol alan karakterlerin saç stili ve boyası, seyircilerin gözünde arzulanan ve hayal edilen yaşam tarzları olarak algılanan imajlar oluştururlar (Bocock, 1997; Tektaş ve Uğur, 2017).

2.2.4. Ailenin Satın Almada Marka Tercihini Etkileyen Psikolojik Faktörler

Tüketicilerin satın almada marka seçimini ve davranışını etkileyen psikolojik faktörler; eyleme geçme, algılama, davranış ve inanç, öğrenme ve kişilik, kendine güven şeklinde açıklanabilir. Satın alma eylemini gerçekleştirme, algılama, tutum ve inançlar, kişilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlı olarak gelişmektedir. Bireylerin belirli bir markayı satın alma tercihinde bulunması için markaya karşı alma isteği duyması, o markayı alma içgüdüsünün uyarılması gerekmektedir. Satın almayı düşündüğü marka ile ilgili bilgileri algılaması markaya ilişkin bilgileri zihnine yerleştirilmesi gerekir. Satın alan bireyin tercih edeceği markanın belirli bir özelliğinden etkilenmesi, kendine yakın hissetmesi ve özdeşleşmesi sonucunda satın alma isteği oluşmaktadır (Özsaçmacı vd., 2019; Tektaş ve Uğur, 2017).

2.2.5. Ailede Statü Sağlamak İçin Kullanılan Ürünün Marka Tercihinin Demografik Olarak İlişkisi

2.2.5.1. Yaş

İhtiyaçlarının belirlenmesi satın alma tercihlerini oluşturan her yaşa ait belli ihtiyaçların ön plana çıkmasında bulunduğu yaş grubunun davranışsal etkisi

olabilmekte, bu durum ürün sahibi markaların hedef kitlelere belirli ürün ya da hizmetlere yönelmesine neden olabilmektedir (Aktuğlu Karpat ve Temel, 2006; Ersoy Quadır, 2012).

2.2.5.2. Cinsiyet

Ürün alımı ve hizmet alımlarına yönelik marka seçimlerinde cinsiyet; karar veren, ürünü kullanan ve satın alan kişiye bağlı olarak etkili olmaktadır (Ersoy Quadır, 2012). Özellikle ürünlerde alınan hizmetlerde ürünü satın alan kişiler cinsiyet rollerine ve toplumdaki statülerine göre marka tercihlerini belirlemektedirler (Aktuğlu Karpat ve Temel, 2006).

2.2.5.3. Eğitim düzeyi, gelir düzeyi

Bireyin eğitim düzeyi, mesleği ve gelir durumu satın alma ve marka seçiminde etkili olduğu bilinmektedir. Bireyin eğitim durumu ve sahip olduğu meslek onun toplumdaki konumunu belirlemektedir, ekonomik olarak tatmin edici gelire sahip olan kişiler kaliteli ve daha pahalı markalı ürünleri tercih etmektedirler. Eğitim düzeyi daha yüksek olan bireyler satın almada marka tercihi yanında teknik özellikleri fazla olan ürünleri tercih ederken eğitim düzeyi daha düşük olan bireyler ise marka ve teknik özellikler yönünden gelişmiş ürünleri almada çok seçici davranmazlar (Ersoy Quadır, 2012).

Bireylerin sosyo-ekonomik durumları satın almada fiyat ve kalite taleplerini etkilemekte ve bunun sonucu olarak marka tercihleri şekillenmektedir. Satın alınan üründe marka ve fiyat kalitenin değerini göstermektedir, ürün veya hizmetler tercih edilirken bunlar önemli bir kıstastır. Tüketicilerde markalı olarak pazarlanan ürünlerin kaliteli ve pahalı olduğu algısını oluşturmaktadır. Alım düzeyi arttıkça markalı yüksek fiyatlı ürünlerin tercih edildiği görülmektedir (Aktuğlu Karpat ve Temel, 2006; Ökten, 2015).

2.2.5.4. Medeni durum

Satın almada tüketicilerin hangi ürün ya da hizmetleri, olası ihtiyaçları hangi ürünü ve markayı tercih edeceği medeni durum ile ilişkilidir. Yeni evliler daha çok beyaz eşya, ev gereçleri, eğlence ve tatil hizmetlerine harcama yapmaktadır. Çocuğun doğumu ile birlikte ilgili satın almalar başlamaktadır, ev sahibi olmayan çocuklu aileler evlerini alma isteği duymakta, bunun için çaba göstermektedirler. Ergenlik yaşına gelmiş çocuğu olan ailelerin zamanla maddi durumu daha iyi şartlara gelmektedir ve çocuklarının hobileri (müzik, spor aktiviteleri vb.) ile ilgili harcama yaptıkları dönemdir (Ersoy Quadır, 2012). Çocukları büyümüş, evden ayrılmış yaşlı çiftlerde evlerini yeniden düzenleme amacıyla ev eşyası, mobilya isteklerinin ortaya çıktığı, sağlıklarıyla daha ilgili oldukları için sağlık turizmine (kaplıca, termal vs.) ilgilerinin arttığı bir dönemdir (Özkardeş, 2004).

2.2.6. Ailede Maddi Değerlere Verilen Önem ve Güven İlişkisinin Evlilik Süresine Etkisi

Eşler arası birliktelik olan evlilik süresini eşlerden birinin ölümü doğal olarak sonlandırmaktadır. Boşanma, eşlerin kendi istekleri ile evliliklerini sona erdirmesidir. Boşanmaya neden olan birçok sosyo-ekonomik ve demografik nedenler bulunmaktadır; küçük yaşta yapılan evlilikler, eşlerin arasında denkliğin olmaması, eğitim düzeyi farklılıkları, yoğun iş yaşamı, çocuklar ve gelir durumu gibi nedenler başlıca sayılabilir. Boşanmakta olan çiftlerin sorunlarının başında etkin iletişim oluşturulamaması gelmektedir ve evlilik başarısını, süresini etkilemektedir. Ekonomik nedenlerden dolayı oluşan stres ise ailede anlaşmazlıkları artırmakta ve çiftler arasındaki duygusal desteği azaltmaktadır. Eşler, evliliklerinin devamı için çözüm oluşturamamakta, aralarında güven azalmakta, maddi değerlere bağlı alım gücündeki zorlanma ve borçlar gelecek kaygısı oluştururken çiftler boşanmayı tercih edebilmektedirler. Ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılayacak gelirin önemli bir kısmı çiftlerin istihdam edilmeleri ile sağlanmaktadır. Geleneksel toplumda erkeğin işsiz kalması ve ailenin geçimi için evine para getirememesi evliliğin devamı açısından bir risk oluşturmaktadır (Gökmen vd., 2019).

2.3. AİLEDE GÜVEN

Güven kelimesinin dilimizde karşılığı olarak korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat kelimeleri ile açıklanmaktadır (TDK, 2005). Bireyin, ailesini ve çevresini güvende hissetmesi, kendini onların yanında güvenli bulması ve güven duygusunu geliştirmesi bireyin psikolojik sağlığı açısından önemlidir. Aile ve güven ilişkisi günümüzde önemle vurgulanmakta, resmî hükümet programlarına alınmakta, bu konuda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı aracılığı çalışmalar yapılmaktadır (Altuntaş ve Demirkanoğlu, 2017).

2.3.1. Bağlanma Kuramı

Bebeklik dönemi

Bebek; annesi veya bakım veren kişiyle arasında ilk kurulan bağlanma ilişkisinin daha sonra da çocuğun ve yetişkin dönemindeki bireyin başkalarıyla olan ilişkilerinin temelini oluşturduğu varsayımına dayanır. Bowlby (1950) de Dünya Sağlık Örgütü için İkinci Dünya Savaşı'nda ebeveynlerini kaybeden çocukların, zihinsel ve psikolojik sağlığı üzerine yaptığı çalışmalar ile anne ve çocuk arasındaki bağlanma ilişkisinin önemini fark etmiştir (Akt., Çapçioğlu ve Yıldız, 2018). Bowlby (1950), bağlanma ilişkisini “beşikten mezara kadar devam eden insan doğasının karakteristiği” olarak ifade etmiştir. Bowlby, bebeğin annesinden ayrılmasıyla gösterdiği bağırma, ağlama, isyan, üzüntü, kopma gibi tepkileri gözlemleyerek bebeğin stresle başa çıkması ve bebeğin annesinin davranışları ile arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Bowlby, 1969; Çapçioğlu ve Yıldız, 2018).

Beslenmenin dışında da annesinden ayrı kalan bebeğin tepki gösterdiğini fark etmiştir; sevilme, okşanma ve kucağa alınma gibi davranışların beslenmeden çok daha önemli olduğunun bilimsel veriler ışığında ortaya konmuş olması ve psikolojik ihtiyaçların, biyolojik ihtiyaçlardan çok daha önemli olduğunu tespit etmiştir (Bowlby, 1969).

Bebeklerin annesi dışında babası ve bakıcısıyla da bağlanma ilişkisi geliştirdikleri bilinmektedir. Ancak bebeğin annesi ile arasında kurduğu bağlanma ilişkisi baba ve diğer bakım verenlerle kurulan bağlanma ile benzemediği ve daha özel olduğu belirlenmiştir. Bebeğin doğumundan itibaren erken dönemde eğer bebek ile anne arasında bir güven ilişkisi kurulmuş ise annesinin kendi ihtiyaçlarını karşılayacağından şüphe yaşamaz ve annesini güvenli korunaklı bir liman gibi görür; yetişkinlik evresinde kendine ve çevresindeki insanlara güvenen yaşam sürdürmeye hazırlanmış olur (Çapçioğlu ve Yıldız, 2018).

Bebek, annesinin kendiyle ilgili ihtiyaçlarının karşılayacağından emin değil ise bu durum onun kaçınılmaz bağlanma geliştirmesine neden olur. Bebeğin daha sonraki yaş dönemlerinde kendine ve insanlara olan güveninde sorunlar yaşamasına neden olabilir. Anne ile güvenli bağlanma sağlanamadığında kaygılı tip bebek, annesine karşı yakınlık ve öfke hissini bir arada yaşar. Bireyin zıt tavırları bir arada göstermesine neden olur. Kaygılı bağlanan bireyler, annelerine ve kendilerine güvenmezken aile dışından olan bireylere kolaylıkla güvenebilmektedirler (Bowlby, 1969).

Bireylerin kendilerini güvende hissetmeleri onların öz güvenleri ile ilişkilidir. Ailede ve bireyde adanmışlık ve özgecilik seviyesi kıskançlıkla ters orantılı olarak azalır. Olaylara karşı dayanıksız, öz güven sorunu olan bireyler ilişkilerinden memnun olmadıkları gibi etrafındaki olan bitene daha hassastır. Her an başına bir şey geleceğini düşündüğü ve tehlikelerle yüz yüze gelebileceğinin endişesini yaşadığı için kıskanç kişiliğe daha yatkındır (Sayar, 2006).

2.3.2. Toplumsal İlişkilerde Güven

Toplumların ilerlemesi ve gelişimi sahip olduğu maddi ve manevi değerlere verilen önemle bağlantılı olarak değerlendirilir. Toplumun ilerlemesi, gelişmesi ve varlığını sürdürmesi gelenekten geleceğe sahip olduğu zenginlikleri artırarak aktarmasına bağlıdır. Toplumda bunların oluşması için toplumsal ilişkilerde güvenin sağlanması gerekir. Adler, insanların arasında oluşan güven duygusuna “sosyal sermaye” adını vermiştir; ayrıca sosyal sermayeyi, aileleri, toplumu, insanlığı ve insanın kendi

içindeki sistemi bütünleştiren duygusal bir bağ, sosyal problemleri halletmeye yarayan doğal bir yetenek olarak tanımlamaktadır (Vandenbos, 2007).

Günümüzde sosyal sermaye; toplumu bir arada tutan ve toplumun siyasi, kültürel ve sosyo-ekonomik alanda gelişmesini etkileyen normlar, ağlar, örfler, âdetler, gelenekler, görenekler gibi iletişim ve karşılıklı güven esasına dayalı insan ilişkilerini belirleyen kurallar bütünü olarak tanımlanır (TDK, 2011).

Toplumu ve aileyi destekleyen en önemli sosyal sermaye kaynağı dindir. Dinî vecibelerin çoğunun toplumdaki bireyler ve aile üyeleri tarafından beraber yapılması toplumsal güvenin oluşmasında önemlidir. Dinin ortak ritüelleri, özel günleri toplumun ve ailenin kimliğini oluşturmaya katkı sağlar. Ayrıca dinin yardımlaşma amaçlı (zekat, sadaka) araçları toplum ve ailede güvenin oluşması ve sürdürülmesinde önemli katkısı vardır (Kıyak, 2017).

Bireyler arasındaki sosyo-ekonomik sosyal dengeyi sağlamak için yardımlaşmanın teşvik edilmesi, toplumda birlik ve beraberliğin oluşmasında toplumsal ve düşük gelirli ailelerin de dâhil olduğu, güvenin, sevgi ve saygının yerleşmesinde ve toplumsal dengenin sağlanmasında önemlidir. Toplum içinde var olan dayanışma ve yardımlaşma ağları bireyi ve ailesini her yönden içine almakta ve kendilerini güvende hissetmesine yol açmaktadır. Aile ve içinde var olan üyeleri kuşatan bu ağlar ,etkisini artırarak toplumu da içine alan ve bir arada tutan bir kalkan görevi görmektedir (Kıyak, 2017).

İnsanları bir arada tutan şeyler maddi değerlerden çok manevi bağlardır. İnsani ilişkilerde her ne kadar maddi değerler üzerinden bir bağlantı var gibi görünse de arka planda önemli bir zihniyet, güven duygusu ve ahlaki yapı bulunmaktadır. Sosyal bütünleşmeyi sağlayan güven, inanç ve elindeki ile yetinme, kanaat duygusudur. Maddi varlıkların ve değerlerin tek başına bu insani ölçütleri yerine getirmesi mümkün değildir (Akdoğan, 2004).

İnsanları birleştiren ve aralarındaki güveni perçinleyen değerlerden biri olan vefa duygusu, birbirimize ve topluma karşı sorumluluk hissini geliştirir; bireyler, aileler ve toplum için güvenilirliği ortaya çıkarır. Emanete sahip çıkmak, güvenilir insan

olmak insanın ahlaki değerlere olan ilişkisinin tabi sonucudur. Çözüm üretmekte zorlandıkları sorunlarında yalnız olmadıklarını, yanlarında dostlarının olduğunu bilmeleri ve onların da karşılıksız yardımları sonucu çok daha kolay çözüm oluşturmalarına olanak sağlar. Toplumsal duyarlılığın artması bireyler arasında karşılıklı olarak psikolojik ve sosyolojik olumlu etkiler yaşanmasına neden olur. Maddi sıkıntı içerisinde olan ailenin toplum içinde fark edildiğini bilmesi; maddi sorunlarının çözümüne katkı sağlar. Toplumsal destek sayesinde maddi statü farkından doğan güvensizliğin yerine güvenin yerleşmesini sağlar (Baycar, 2019).

Toplumda bireylerin kendilerini güvende hissetme duygusu yaşadığı ortamla ilişkin olarak değişiklikler gösterebilir; kentsel yaşamda insan ilişkilerinde sosyal güven öncelikli iken kırsal yaşamda can güvenliği ön plana çıkabilir. Kırsal yaşamdaki insanlar güvenlik endişesi ile kendilerini savunmak için gerekli önlemleri aldıkları görülür (Hemenway, Kennedy, Kawachi ve Putnam, 2001; Yaman, 2013).

2.3.3. Türk Toplumunun Tüketim Toplumuna Dönüşümünde Güven

Türk ailesi zaman içerisinde tüketim toplumunun getirdiği şartlardan dolayı çekirdek aile yapısına dönüşmeye başladı. Ailede anne tarafından eğitim verilen çocuklar, annenin aile bütçesine katkıda bulunmak için çalışması ile birlikte eğitim verilen kurumlara gönderilme durumunda kaldı. Annenin çalışması ile daha önceleri aile içi iş bölümü, dayanışma ve yardımlaşmayla çözülen problemler çekirdek ailede sorun hâline gelmeye başladı (Ortaylı, 2001).

2.3.3.1. Anne iken iş hayatına atılan kadında güven

Sanayi ve endüstrileşmenin gelişimi ekonomik yapıda zorunlu olarak büyük değişimlere yol açmıştır. Toplumu bir arada tutan geleneksel yapılar zayıflamış, üretim ve tüketim anlayışı değişmiş, lüks yaşam tarzı ve lüks tüketim kültürü toplumda baskın hâle gelmiş, kadının iş ve çalışma hayatına girmesi zorunlu hâle gelmiştir. Ailede evine bağlı ve maddi gücü elinde tutan ailenin geçiminin sorumluluğunu taşıyan erkeğin rolünün değişmesi ile kadının da geleceğe yönelik güvensizliğin ve kaygılarının oluşmasına yol açmıştır. Kadında meslek sahibi olma

ve toplumda yer edinme yanında kendini güvene alma ve gelecek kaygısı ağır basmaya başlamıştır. Erkeklerin aile içindeki iletişimde eşini beraber çalıştığı iş arkadaşı olarak görmeye başlaması ile sevgiye dayalı olan aile yapısında rol boşluğuna sebep olmuştur (Çapcıoğlu ve Yıldız, 2018).

2.3.3.2. Genç bireyin aileye verdiği güven

Aile içinde gençlerin varlığı ailenin geleceğe yönelik maddi ve manevi yatırımlarının güvencesi olarak değerlendirilir. Gençler, aile için geleceğe yönelik önemli bir potansiyeldir. Ancak gençlerin hayata dair tecrübeleri kısıtlıdır. Yanlış yapma ihtimalleri fazladır. Anne, baba veya diğer aile büyükleri gençlerin yanlış yönelimlerini önlemek için onlara fikir, güç ve güven duygusu ve manevi destek sağlayarak ailenin hayatını dengeli sürdürülebilir duruma getirirler. Dünya markası olmuş şirketler, nesiller boyu sürekliliği aile disiplini ve kültürünü çocuklarına aktararak yapacakları işlerde temkin ve cesaret sınırlarını belirleme konusunda yardımcı olurlar ve bu sayede büyüme sürdürülebilirlik sağlanır (Metin, 2018; Smith ve Colgate, 2007; Wiedmann vd., 2007).

2.3.4. Anne ve Baba Tutumlarının Çocuğun Güven Duygusunun Gelişimindeki Rolü

Anne ve babanın çocuğa karşı tutum ve davranışları çocuğun kişilik yapısının gelişmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Çocuk; anne ve babasını model alır ve taklit etmeye çalışır (Kaya, 1997). İnsanın duygu, tutum ve davranışları kalıplaşmış, alışkanlık hâline gelmiş bir bütün olup ayırıcı özelliklerinin tamamı uyum sağlamak için geliştirdiği davranış şeklini belirtir. Ferdin kişiliği; onun ilgilerini, tutumlarını, yeteneklerini, konuşmasını, giyinme tarzı gibi özelliklerini içeren, devamlılık gösteren, kendine özgü, ahenkli bir bütündür (Baymur, 1994). Kişilik, karakter, mizaç ve benlik kavramlarını da içine alır. Mizaç, kişiliğin duygusal özellikleridir; aniden kızmak, öfkelenmek, toplum içinde sıkılgan, neşeli, içedönük, dışadönük davranış özellikleri göstermek gibi. Karakter ise kişiliğin ahlaki yönünü tanımlar;

genetik yatkınlıktan çok sosyal çevre ile şekillenmektedir (Yavuzer, Köknel, Kulaksızoğlu ve Halis, 2010) .

Benlik kavramı olumlu olan kişinin ruh sağlığı da yerinde demektir. İki yaş civarında gelişmeye başlar, yirmili yaşlarda belirginleşir, hayatı boyunca gelişimine devam eder, ilerleyen yaşla netlik kazanır. Çocuk; anne babası ile olumlu ilişkiler kurarak yeteneklerini tanır, geliştirir ve çocuğun kendi hakkında olumlu düşünce ve kanaatte olmasını sağlar. Anne babası ile olumsuz ilişki içinde olan çocuk, yeterli bir benlik gelişimine sahip olamayabilir. Anne babanın baskıcı, otoriter tutum içinde olmaları çocuğun kendine ait benlik saygısını, güvenini yani kendine değer verişini azaltabilir. Düşüncelerine ve sözlerine değer verilen ailede anne babasından destek gören çocuğun benlik saygısı gelişir (Yavuzer vd., 2010). Anne babanın çocuğa güven, cesaret, sevgi vermemesi ve takdir etmemesi, reddetmesi, davranışlarını sürekli eleştirmesi ve yermesi onun kendine karşı saygı geliştirmesini engellemekte ve aşağılık duygusu geliştirmesine sebep olmaktadır (Gençtan, 1983).

2.3.5. Anne ve Babanın Çocuğuna Karşı Olan Tutumları ile Güven

2.3.5.1. Demokratik anne baba tutumu

Çocuklarını seven, benimseyen, aralarındaki ilişkileri sevgi ve saygıya dayanan, iletişime açık, sorunları konuşarak çözümleyebilen ebeveynlerdir. Çocuklarına karşı hoşgörülü, yaptıkları işlerde arkasında duran, destekleyen, öz güven veren, zaman zaman kendi ayakları üzerine durmalarına ve karar vermelerine izin veren ebeveynlerdir. Demokratik ailede ılımlı, sıcak bir ortamda çocuklara söz hakkı tanınmıştır. Ailenin kendi içerisinde belli kurallar olmasına rağmen dayakla, baskıyla, korkutmayla sürdürülmez; gönüllü olarak ortak kararla benimsenmesi söz konusudur. Çocuk, baskı hissetmeden sorumluluk duygusu kazanarak büyür; aktif, girişimci ve liderlik özelliklerine sahip, iletişime açık, ailesine ve çevresine güven veren ve güven duyan bir kişi olarak yetişir (Kaya, 1997).

2.3.5.2. Koruyucu anne baba tutumu

Anne baba, çocuğa büyük bir sevgi ile bağlıdır, çocuğa gerektiğinden fazla hassas davranır. Çocuğu kontrol ederek aşırı özen gösterdiğini sanır. Her istediğı ebeveyn tarafından yerine getirilir. Bu ailelerde büyüyen çocuklar, ebeveynlerine bağımlı, kendine ve çevresine güvensiz, duygusal problemleri olan bireyler olabilirler. Çocuğun kendisini idare etmesine anne babanın aşırı koruyucu tutumu engel olur. Ebeveynler çocuğun yanlış yapmasından korkar, üzerine aşırı derecede titrer, hatta çocuğun yapması gereken işleri kendileri yaparlar. Bu ailelerin çocukları kendine güvensizdir, kendine yetemediğı için özgür bir kişilik geliştirmekte zorlanır. Bu çocukların sosyal gelişimlerinde ve uyumlarında sorunlar olur, bencil bir kişilik olarak gelişebilirler. Çocuk bencil kişilik geliştirir, sonuçta ailesine veya çevresindeki insanlara kendini kabul ettirmek için toplumda kabul görmeyen, isyankâr davranışlara başvurabilir (Yörükoğlu, 1982).

2.3.5.3. Aşırı otoriter anne baba tutumu

Ebeveyn, çocuğu sürekli kontrol altında tutar, aile içinde kurallara sıkı sıkıya uymasını bekleyen anne baba tutumudur. Ailede konulan kurallar kesin ve katı olup uymazsa çocuğa ağır cezalar verilir. Otoriter ve baskıcı anne baba, disiplin uygulama yönteminde genellikle cezaya başvurur, verilen cezalar suç ile orantılı değildir, bazen bu cezalar aşırı olabilir. Aile içindeki bireyler arasındaki ilişkiler gergindir. Çocuk ile anne baba arasında iletişim sıkıntılıdır, çocuğun duygu ve düşünceleri çok fazla önem arz etmez, ebeveynlerine karşı çekingendir. Çocuk, yanlış yapma ve ailesine karşı mahcup olma korkusu yaşar. Katı tutumlu aşırı otoriter ebeveynlerin çocukları bunalımlı, ürkek, güvensiz, korkak, insanlarla iletişim kurmakta ve onlara güven duymakta güçlük çeker. Çocuğun kinci saldırgan davranışlar geliştirmesine neden olabileceğı gibi suça yöneltebilir (Froma, 2017; Yavuzer vd., 2010; Yörükoğlu, 1982).

2.3.5.4. İlgisiz anne baba tutumu

Anne ve babalar çocuğa karşı ilgisiz, maddi ve manevi ihtiyaçlarına duyarsız, gösterdiği sevgi ve şefkati yetersiz, aile içi disiplin yok denecek kadar az, çocuklar kendi hâllerine bırakılmışlardır. Ebeveynler aile içinde olan bitene karşı ilgisiz ve umursamaz bir tutum içindedir, iletişim kopukluğu söz konusudur. Çocuklar ebeveynlerine ve çevresindeki bireylere karşı kin, düşmanlık ve endişe duygusu taşıyabilirler; kavgacı, isyankâr, saldırgan ve suç işlemeye yönelik davranışlar sergileyebilirler. İlgisiz büyüyen çocuk, kendini boşlukta hissedip kendini yönlendirmekte zorlanabilir. Ailedeki ebeveynler birbirleri ile olan ilişkilerinde dengesiz ve tutarsız bir tutum gösterirler. Bu tutarsızlık çocuğun kişilik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Froma, 2017; Yavuzer, 1999; Yörükoğlu, 1982).

2.3.5.5. Çocuğa değerlerin aktarılmasında ebeveyn tutarlılığı ile oluşan güven

Ebeveynlerin önem verdiği değerleri çocuğuna etkili ve doğru olarak aktarabilmesi; çocuğun bu değerleri anlaması için en önemli faktörlerden birisi anne ve babanın tutarlı davranışlarıdır. Tutarlı davranış sergileyemeyen ebeveynler değerlerini çocuklarına aktarmakta zorlanırlar, ebeveynler sözle değil, davranış tarzları ile ve çocukları ile ortak yaptıkları işlerde değer aktarımı daha etkili ve kalıcı olmaktadır. Anne ve babadan birinin söylediği ile diğerrinin söylediği ile tutarsız olan ebeveynlerde çocuklarına kendilerine ait değerlerini aktarma olasılıkları daha düşüktür. Ayrıca değerlerin aktarılması sürecinde ebeveynin çocuğa karşı davranışlarında kabullenici ve sevgi dolu olması duygusal olarak daha yakın ve güven verici bir ilişki kurmaya çalışması önemlidir (Demirutku, 2017).

Çocuk ve ebeveyn arasında sevgi ve güvene dayalı bir ilişki kurulması; çocuğun ebeveynle özdeşim kurup onun gibi olma isteğiyle birleşerek ebeveyninden gelen mesajları daha rahat kabul etmesini sağlar. Bu nedenle açıklayıcı tarzda otoriter olan ebeveynlerin değerlerini çocuklarına aktarmaları daha yüksektir ancak emredici otoriter anne ve babanın değer aktarımı ise daha düşüktür (Demirutku, 2017; Rohan ve Zanna, 1996).

2.3.5.6. Helikopter ebeveyn tutumu ve çocuklarda güven

Ebeveynler çocukları büyürken mutsuz olmamak hata yapmamak veya başarısızlıktan korunmak amacıyla aşırı çaba sarf eder, çocuklarını (helikopter anne babalık) ailenin merkezine koyarlar Ebeveynlerin var olan güvensizlik duyguları ve kaygıları çocuklarının hayatına da müdahil olmalarına neden olur, çocuklarının güvenliği, başarıları, arkadaşları ile arasındaki ilişkilerinde oldukça kaygılıdırlar (Demirutku, 2017).

Bu tip ebeveynler maddi koşullarını zorlayarak son çıkan kitaplar, en iyi kurslar en, iyi spor faaliyetleri, zekâ oyunları alarak çocukları için elinden gelenin fazlasını yapma çabasındadırlar. Bu ailelerin çocukları anne ve babasız başarısız olacaklarını, hayatlarında doğru ve güvenli bir ortamı sağlayamayacaklarını, hedeflerine ulaşmanın anne ve babasız olamayacağını düşünür. Bu ebeveynler çocuklarının arkasından kaşıkla onu beslemek için koşar. Çocuklarının yapacağı her işte onun yerine ben yaparım ben giderim, ben hallederim tarzında müdahale eder. Başlangıçta ben değerliyim ve seviliyorum, diye hisseden çocuk, ebeveynin kendisi ile ilgilenmesinden hoşlansa da daha sonraları uzun vadede çocukta düşük öz güvene sebep olabilmektedir (Demirutku, 2017).

2.3.6. Bireyin Ergenlik Döneminde Maddi Değer ve Güven İlişkisi

İnsanlar yaradılış gereği toplumsal bir varlıktır, aidiyet duygusuna ihtiyaçları vardır. Bireylerin düşünce ve duygularını paylaşabileceği ve dayanacağı arkadaş yakın çevre en önemlisi de anne babaya ihtiyacı vardır. Anne ve baba ergen olan bireye yeterince duygusal ilgi, sevgi gösteremediğinde ergen bireyle tartışma kaçınılmazdır. Güvenli bağlanma oluşmamış ergenlerde duygu düzenlemesi stres kontrolü arkadaşlarıyla ilişkilerinde uyum yaşaması oldukça zordur. Günümüzde ebeveyn ile ergen arasındaki ilişkinin zaman zaman sarsılmasının nedenleri arasında kapitalist sistemin getirdiği rekabetçi tüketim ve maddi değerlere önem veren anlayış bulunmaktadır Duyguların kapitalist sistemde maddi bir değeri yoktur (Debord, 1996).

2.3.7. Toplumda ve Ailede Güven İlişkisi

Güven; toplumdaki fertlerin ilişkilerinin özünde bulunan önemli bir dayanak olmanın yanında gündelik yaşamımızda da sosyal ilişkilerimizin doğru şekilde işleyebilmesi için temel belirleyici duygular arasında yer almaktadır. Birey, yaptığı davranışlarını fiiliyata geçirmeden önce toplumdaki insanlarla farkında olmadan yazılı olmayan bir güven sözleşmesine onay vermektedir. Evlilik kurumu, iş hayatındaki ortaklıklar, parasal ilişkiler, ebeveyn-çocuk ilişkisi, arkadaşlık ve bireysel ilişkiler gibi birçok sosyal ilişkinin temelinde güvenin basamaklarını oluşturan beklentiler yatmaktadır (Can, 2015).

Toplumda güven ortamının oluşması için güvenilir kişi veya kurumların dürüstlüklerine inanmak temel şarttır. İnanmakla güvenmenin birbiriyle eş değer olduğu söylenebilir. Kişiden kişiye değişse de insan tabiatı gereği inanma ihtiyacı hisseder. Güven ortamı ailede ve toplumda hayatın normal devam etmesini sağlar. Bireyler arasındaki ilişkiler aile içi ilişkiler ve finansal ortaklıklarda güvenilir insan yani kişisel bütünlük içinde olan insan daha etkilidir. Güvenilir olmayan insan toplumda etki gücünü kaybeder (Cüceloğlu, 2011).

Allah’a inanma; bireye sorumluluk bilinci içinde yaşamayı, kötülükten, yalandan kaçınmayı, kişileri aldatmamayı, diğer bir ifade ile güvenilir bir insan olmayı beraberinde getirir (Cüceloğlu, 1999). “Öyle insanlar vardır ki daha ağızlarını açmadan insanlar onun önemli ve değerli bir insan olduğunu sezerler. Bu güç, kişinin kişisel bütünlük içinde olmasından kaynaklanır. Kişisel bütünlüğü yüksek olan insanın bakışı, oturuşu, duruşu kendine özgü bir gücü ifade eder. Bu insan bakışı, sözü ve varlığı ile çevresindeki diğer insanları değerli kılar onurlu kılar.” (Cüceloğlu, 1999).

Hiz. Muhammed (S.A.V) Efendimiz doğumundan itibaren toplumda güvenilir kişi anlamına gelen El-Emin ifadesi ile anılacak bir yaşam sürmüştür. Hacer-ül Esvet’in Kâbe’ye yerleştirilmesinde müşrikler Hiz. Muhammed (S.A.V) Efendimiz’in hakemliğine ve yardımına başvurmuşlar; onların Efendimizin şahsiyetine ve duruşuna saygıları ve güven duyguları aralarında çatışma çıkmasına engel olmuştur. Ayrıca Hicret esasında müşriklerin maddi olan emanetlerini Hiz Ali’ye teslim edip o

şekilde Mekke'den ayrılması da ona olan güvenin hiçbir şekilde sarsılmadığının göstergesidir (Avcı ve İdris, 1971).

Doğan Cüceloğlu'na (2015, s. 52) göre “Aile sisteminin gerekleri bireyin gelişiminin sağlıklı olması için birçok gereksinimi var olduğu bilinmektedir. Bunun yanında ailelerin de sağlıklı bir şekilde düzenini oluşturması için gereksinimleri vardır ve sağlıklı aile ortamı bunları sağlamaktadır. Bunlar değerli olma duygusu, güven ortamı, yakınlık ve dayanışma duygusu, sorumluluk duygusu, zorluklarla başa çıkma ve onların üstesinden gelme yeteneği, mutluluk ve kendini gerçekleştirme ortamı, sağlıklı manevi yaşamın temellerini oluşturma ortamı aile ortamında kazanılan ve geliştirilen başlıca özellikler olarak sıralanabilir.”.

Anne, baba ve ailedeki diğer bireylerin etkileşimi sonucu çocuğun kendini değerli ya da değersiz hissetme duygusudur; ailede karşılanmadığında çocuk bu duyguyu sağlayabileceği farklı ortamlara yönelmektedir (Abalı, 2014). Aile üyelerinin kendilerini maddi manevi olarak her türlü dış etkidenden korunduğunu hissettiği en temel gereksinimdir; güven ortamı oluşturulmazsa aile üyeleri güven ortamlarını oluşturacak yeni arayışlar içine girmeye başlarlar (Yavuzer vd., 2010).

Güven duygusu ile birlikte ailede dayanışma duygusu da sağlıklı bir ailenin en önemli gereksinimlerindendir. Ailede oluşan stres, güven kırıcı olaylar ve maddi zorluklarla yakınlık ve dayanışma ile daha kolay üstesinden gelinir. Aile ortamında kazanılan zorluklarla mücadele deneyimi özellikle çocukların geleceğine yön verir ve ileride onların başarılı bir iş adamı ve bilim adamı olmanın yollarını açabilir (Cüceloğlu, 2015).

Ailede ebeveynler sorumluluk duygusunu çocuklarına aktarırlar; güven ortamında büyümüş olan çocuklar kendilerine yüklenen sorumluluk duygusunu toplumda çok kolay paylaşırlarken güven ve sorumluluk duygusundan yoksun büyüyen çocuklar ise kendi yaşamlarını kurmakta zorluk yaşarlar, kendilerini toplumda ezik hissederler (Cüceloğlu, 2015; Yavuzer vd., 2010). Çocuklara yaşlarına göre ve sorunların zorluk derecesine göre onlarla başa çıkması için fırsat verdiğimizde onların çözüm üretebilen bireyler olmalarını sağlar. Ailede her bireyin kendini güvende ve mutlu hissettiği bir ortam olmalıdır. Babanın ve annenin çocuklarıyla gurur duyması,

onların toplumda güzel bir yerde olduğunu görmesi ebeveynler için mutluluk iken aynı zamanda çocukların da ebeveynleri tarafından kabul görüldüklerini bilmeleri yaşamlarının mutlu ve başarılı geçmesinin yolunu açar (Cüceloğlu, 2015; Yavuzer vd., 2010). Ailede din ve Allah inancının sevgi ve güveni destekleyecek şekilde verilmesi aile üyelerinin arasında manevi beraberlik oluşturmalarını destekler (Cüceloğlu, 2015).

2.3.8. Güvensizliğin Sebepleri

Bireyin kendine güven duyması kendine ve hayata pozitif bakış açısında olması gerekir; kendi içinde güvensizlik yaşayan bireyler hem aile ve hem de toplumla güvenli bir ilişkide bulunamazlar. Aile ve toplumda güvensizliğin en önemli sebebi yalanın çok fazla kullanılması sonucu olduğu görülmektedir. Ailede yalan söylemeyi ve onu işlerini halletmede geçerli bir etken olduğunu öğrenen birey başkaları da bana yalan söyler, düşüncesiyle topluma güven duymamaya başlayabilir. Ailede ebeveynlerin, toplumdaki yöneticilerin yalan söylemesi, bencillik, çıkarıcılık yapması bireyin güvenmesi gereken insanlara karşı kaygılı, temkinli ve güvensiz hissetmesine neden olabilir (Tarhan, 2004).

Aile ve toplumda bireyi güvensizliğe iten diğer bir sebep ise bireyin depresif ruh hâli içinde olmasıdır. Hayatındaki hiçbir şeyden zevk almayan birey kendine olan güvenini kaybetmeye başlayabilir. Bu ruh hâli ile sürekli kafasında olumsuz senaryolar yazabilir. Bu da bireyi karamsar ve kötü beklentilere yönlendirebilir. Kendisinin ve geleceğinin tehlikede olduğunu, hayatının engellerle çevrildiğini hissedebilir. Paranoid ruh hâli de güvensizliğin bir diğer nedenidir; paranoid bireyler korku ve tehdit altında başkalarının kendisine zarar vereceği kuşkusu ile savunma hâlinde (Tarhan, 2004).

2.3.9. Güven ve Maddi Değer İlişkisi

İnsan doğumundan itibaren güvenlik arayan bir varlık olarak yaşamaktadır. Gerçek ilişkiler kuramayan, arkadaşlarından samimi davranışlar göremeyen bireyler güvenlik gereksinimlerini daha çok maddi kazanımlarla gidermeye çalışabilirler.

Kişinin en başta maddi kazanımları ona güven verse de daha sonra güvensizlik duygusunun daha yoğun yaşanmasını sağlayabilmektedir. Daha çok maddiyat insana daha fazla mutluluk ve güven vermeyebilir; zenginliği, maddiyatı, statüyü hayatlarında amaç edinen bireyler toplumdaki ilişkilerine gerekli zen ve etkili iletişimi gösteremeyebilirler. Maddi kazanımlar başlangıçta güvensizlik duygusunu giderir gibi görünse de sonunda güvensizliği derinleştirilebilir. Maddeci değerlerin önem kazandığı ortamlarda çiftleri, arkadaşları, aileleri ve toplumları birbirine bağlayan bağlar zayıflar. Mahremiyet insanın insana duyduğu yakınlık adeta buharlaşıp kaybolur, empati ve diğergamlık azalır (Demirutku, 2017; Yrkoğlu, 1982).

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada, Google forms üzerinden Türkiye genelinde ‘‘Ailede maddi değerlere verilen önem ve ailede güven ‘’ arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik olarak ‘‘karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeli’’ kullanılmıştır. İki veya ikiden fazla değişken arasındaki birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma desenlerine ‘‘ilişkisel tarama modelleri’’ denir. İlişkisel tarama modellerinden biri olan ‘‘karşılaştırmalı ilişkisel tarama’’; ilişkinin varlığı, yokluğu; pozitif veya negatif yönde olduğu; var olan ilişkinin düzeyi hakkında bilgiler vermektedir (Karasar, 1991).

3.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Pandemi nedeniyle Google forms kullanıldığı için örneklem Türkiye geneli üzerinden yapılmıştır. Araştırmaya, 593’ü bayan, 283’ü erkek olmak üzere toplam 876 kişi katılmıştır. Kişilerin yaş ortalamaları 18 ile 66 arası (ort: 28,01) olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin yaş dağılımı 0-20 yaş arası 183 kişi, 21-30 yaş arası 441 kişi, 31-40 yaş arası 117 kişi, 41 yaş ve üzeri 135 kişi olacak şekildedir.

Araştırma örnekleminin frekans analizinde değişkenler cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, gelir durumu olarak alınmıştır. Cinsiyet değişkenine göre kadın grubu frekans: 595, yüzdesi: %67,69 erkek grubu frekans: 283, yüzdesi %32,30 olarak bulunmuştur. Yaş değişkenine göre 0-20 yaş grubu frekans: 183, yüzdesi: %20,89, 21-30 yaş grubu frekans: 441, yüzdesi: %50,34, 31-40 yaş grubu frekans: 117, yüzdesi: %13,35, 41 yaş ve üzeri frekans: 135, yüzdesi: %15,41 olarak

bulunmuştur. Medeni durum değişkenine göre Bekar grubu frekans: 611, yüzdesi: %69,74, evli grubu frekans: 265, yüzdesi: %30,25 olarak bulunmuştur. Eğitim durumu değişkenine göre ilk okul grubu frekans: 43, yüzdesi: %4,90, lise grubu frekans:116, yüzdesi: %13,24, üniversite grubu frekans: 647, yüzdesi: %73,85, yüksek lisans grubu frekans: 70, yüzdesi: %7,99 olarak bulunmuştur. Gelir durumu değişkenine göre kötü grubu frekans: 67, yüzdesi: %7,64, orta grup frekans: 590, yüzdesi: %67,35, iyi grubu frekans: 219, yüzdesi: %24,99 olarak bulunmuştur.

3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Yapılan araştırmada, Türkiye genelinde araştırmaya katılan 876 bireyin “Ailede maddi değerlere verilen önem ” arasındaki ilişki düzeylerini ölçmek için “ Ailede maddi değer ölçeği”,Ailede güven düzeyini ölçmek için “ Ailede sosyal güven ölçeği”, bu iki değişkenin bireylerin sosyo demografik özellikleriyle ilişkisini incelemek için “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanarak uygulanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini tespit etmek üzere bilgi toplama formu kullanılmıştır. Kullanılan ölçeklerdeki demografik bilgilerde yaş, medeni durum, cinsiyet, aile gelir durumu ve eğitim durumlarını tespit etmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

3.3.2. Ailede Maddi Değer Ölçeği

1 “kesinlikle katılmıyorum” 5 “kesinlikle katılıyorum” aralığında değişen 5’li bir derecelendirmeye sahip 11 madde ve bir boyuttan oluşan bir ölçme aracıdır. Ters kodlanan madde ölçekte bulunmamaktadır. Puanların yüksek olması, ailede maddi değer düzeylerinin de yüksek olduğunu göstermektedir. Ailede Maddi Değerler Ölçeği’ni geliştirmek ve geçerlik ve güvenirliğini incelemektir. Araştırma yaşları 17 ile 74 (ort: 34.33) arasında değişen 231’i kadın, 95’i erkek olan toplam 326 birey üzerinde yürütülmüştür (Akın ve Erkoç Erşahin, 2019a).

Ölçeğin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %57,48'ini açıklayan, öz değeri 6,32 olan tek boyutlu ve 11 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .51 ile .87 arasında sıralanmaktadır. Ailede Maddi Değerler Ölçeği'nin Cronbach alfa iç tutarlık güvenirlik katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .45 ile .81 arasında sıralanmaktadır.

3.3.3. Ailede Sosyal Güven Ölçeği

Ölçeğin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %65,19'unu açıklayan, öz değeri 7,12 olan tek boyutlu ve 11 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .76 ile .89 arasında sıralanmaktadır. Ailede Sosyal Güven Ölçeği'nin Cronbach alfa iç tutarlık güvenirlik katsayısı .95 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .71 ile .85 arasında sıralanmaktadır. Bu sonuçlar Ailede Sosyal Güven Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

11 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ailede Sosyal Güven Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır (Akın ve Erkoç Erşahin, 2019b).

3.4. ARAŞTIRMANIN İŞLEM YOLU

Bu araştırmanın örneklemini oluşturan 876 birey için; kişisel bilgi formu, Ailede maddi değer ölçeği ve Ailede sosyal güven ölçeği oluşturulan Google forms ile 950 kişiye ulaşılmıştır. Araştırmada Türkiye genelindeki 18-64 yaş arasındaki bireylerin verdiği yanıtlar değerlendirilmiştir. Uygulan bireylerden 74 bireyin cevapları 18 yaş altı bireyler tarafından uygulandığından araştırmamızın sınırlılıklarına uygun

olmadığı gerekçesiyle araştırmaya dâhil edilmemiştir. Araştırma verileri 2020- 2021 yılında elde edilmiştir.

3.5. VERİ ANALİZ TEKNİKLERİ

Kullanılan ölçme aracıyla elde edilen veriler, alt amaçlara uygun istatistiksel tekniklerle analiz edilmiştir. Katılımcılara uygulanan ölçeklerden elde edilen veriler kodlanarak, SPSS 22 windows paket programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve istatistiksel işlemlere tabi tutulmuştur. Katılımcıların ailede maddi değere verdikleri önem ile ailede güven düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Katsayısı incelenmiştir.

Bireylerin ailede maddi değer ve ailede güven düzeylerinin parametrik veya parametrik olmayan testlere uygunluğu için normallik testi olan Kolmogorov-Smirnov analizi yapılmıştır. Çalışmadaki veri sayısı 50’den büyük olduğu için Kolmogorov-Smirnov testi tercih edilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde +1 ve -1 arasında yer almamaktadır. Yapılacak olan istatistiksel analizler sonucunda parametrik olmayan testler kullanılmıştır ($p<,05$). Farklılıklarının incelenmesinde iki grup arasındaki farkın anlamlılık testi olan “Mann-Whitney U” testi tekniği kullanılmıştır. Anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Bonferonni düzeltmeli Mann Whitney U testi ile yapılan ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Katılımcıların ailede maddi değere verdikleri önem ve ailede güven cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için “Mann Witney U testi” kullanılmıştır. Katılımcıların düzeyleri arasında medeni durum, yaş, eğitim durumu ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için “Kruskal-Wallis H testi” kullanılmıştır.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bireylerin ailede güven düzeylerinin parametrik veya parametrik olmayan testlere uygunluğu için normallik testi olan Kolmogorov-Smirnov analizi yapıldı. Bulgular Tablo 1’de verildi.

Tablo 1. Ailede Güven Düzeyleri Ölçeğinin Normallik Testine İlişkin Kolmogorov-Smirnov Testi Analiz Tablosu

Değişken	N	Ort.	Ss.	Sh.	Çarpıklık	Basıklık	p
Ailede güven	876	4,21	,71	,024	-1,390	2,311	,000

Tablo 1’de ailede güven düzeyleri ölçeğinin normallik testine ilişkin Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları görülmüştür. Çalışmadaki veri sayısı 50’den büyük olduğu için Kolmogorov-Smirnov testi tercih edildi. Çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde +1 ve -1 arasında yer almamaktadır. Yapılacak olan istatistiksel analizler sonucunda parametrik olmayan testler kullanıldı ($p<,05$).

Bireylerin ailede maddi değer, ailede maddi değerlere verilen önem düzeyleri normal dağılıma uygunluğu analizi

Bireylerin ailede maddi değerlere verilen önem düzeylerinin parametrik veya parametrik olmayan testlere uygunluğu için normallik testi olan Kolmogorov-Smirnov analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 3’te verildi.

Tablo 2. Ailede Maddi Değerlere Verilen Önem Düzeyleri Ölçeğinin Normallik Testine İlişkin Kolmogorov-Smirnov Testi Analiz Tablosu

Değişken	N	Ort.	Ss.	Sh.	Çarpıklık	Basıklık	p
Ailede maddi değer	876	1,75	,53	,018	-1,211	3,376	,000

Tablo 2’de ailede maddi değer düzeyleri ölçeğinin normallik testine ilişkin Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları görülmektedir. Çalışmadaki veri sayısı 50’den

büyük olduğu için Kolmogorov-Smirnov testi tercih edildi. Çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde +1 ve -1 arasında yer almamaktadır. Yapılacak olan istatistiksel analizler sonucunda parametrik olmayan testler kullanıldı ($p < .05$).

1. Bireylerin ailede güven, ailede maddi değerlere verilen önem düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Bireylerin ailede güven, ailede maddi değerlere verilen önem düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonucunda negatif yönlü zayıf bir ilişki olmadığı görüldü. Bulgular Tablo 3'te verildi.

Tablo 3. Bireylerin Ailede Güven, Ailede Maddi Değer Önem Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Tablosu

Faktör	Ailede güven	Ailede maddi değer
Ailede güven	—	-,216**
Ailede maddi değer	-,216**	—
Ortalama	4,21	1,75
Standart Sapma	,71	,53

Tablo 1 incelendiğinde bireylerin ailede güven ile ailede maddi değer düzeyleri arasında negatif yönde ve anlamlı ilişki olduğu görüldü. Ailede güven ile ailede maddi değer düzeyleri arasında ($r = -0.216$, $p < .05$) negatif bir ilişki vardır.

2. Ailede güven açısından kadın ve erkek bireyler arasında cinsiyete göre anlamlı farklılıklar var mıdır?

Ailede güven açısından kadın ve erkek bireyler arasındaki farklılıklarının incelenmesinde İki Grup Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi olan “Mann-Whitney U” testi tekniği kullanıldı.

Tablo 4. Ailede Güven Açısından Kadın ve Erkek Bireylerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann-Whitney U Testi Tablosu

Değişken	Cinsiyet	N	Ort.	Ss	z	p
Ailede güven	Kadın	593	4,17	,73	-2,070	,038
	Erkek	283	4,28	,66		

Tablo 4’te kadın ve erkek bireylerin ailede güven düzeyine yönelik ortalamaları ve standart sapmaları görülmektedir. İstatistik sonuçları incelendiğinde erkek bireylerin kadın bireylere göre ortalamasının daha yüksek olduğu ve ailede güveninin daha yüksek olduğu bulundu. Tabloya bakıldığında kadın ve erkek bireylerin ailede güven düzeyleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğu görüldü ($z = -2.070$, $p < .05$).

3. Ailede maddi değer açısından kadın ve erkek bireyler arasında cinsiyete göre anlamlı farklılıklar var mıdır?

Ailede maddi değer açısından kadın ve erkek bireyler arasındaki farklılıklarının incelenmesinde İki Grup Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi olan “Mann-Whitney U” testi tekniği kullanıldı.

Tablo 5. Ailede maddi değer açısından kadın ve erkek bireylerin cinsiyete göre karşılaştırılmasına ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu

Değişken	Cinsiyet	N	Ort.	Ss	z	p
Ailede maddi değer	Kadın	593	1,75	,52	-,392	,695
	Erkek	283	1,77	,56		

Tablo 5’te kadın ve erkek bireylerin, ailede maddi değer yönelik ortalamaları ve standart sapmaları görülmektedir. İstatistik sonuçlara incelendiğinde erkek bireylerin kadın bireylere göre ortalamasının daha yüksek olduğu ve ailede maddi değerlere verilen önem durumunun daha yüksek olduğu bulundu. Tabloya bakıldığında kadın ve erkek bireylerin ailede maddi değer düzeyleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı görüldü ($z = -.392$, $p > .05$).

4. Bireylerin ailede güven düzeyleri açısından yaş gruplarına göre anlamlı farklılıklar var mıdır?

Bireylerin ailede güven düzeyleri açısından yaş gruplarına göre anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H test sonucunda elde edilen bulgular Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6. Ailede Güven Düzeyleri Açısından Yaş Grupları Farklı Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu

Yaş grupları	N	Ortalama	Std. Sapma	χ^2	p
0-20 yaş ^(a)	183 ^{b,c,d}	4,02	8,29	74,51	,000
21-30 yaş ^(b)	441 ^a	4,11	7,85		
31-40 yaş ^(c)	117 ^a	4,51	7,85		
41 yaş ve üzeri ^(d)	135 ^a	4,51	7,78		

a,b,c,d : Post-Hoc analizi sonucu anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenen değişkenler.

Tablo 6’da yaş grupları 0-20, 21-30, 31-40, 41 ve üzeri olan bireylerin puan ortalamaları, standart sapmaları ve bu değerlere uygulanan parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis H testi analizi sonuçları görülmektedir. Yaş grupları farklı olan bireylerin ailede güven puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görüldü ($\chi^2= 74.51$, $p<.05$). Bu anlamlı farklılık 0-20 yaş grubunun diğer yaş grupları arasında anlamlı farklılık oluşturduğu Post-Hoc testi ile bulundu. Bonferonni düzeltilmeli Mann Whitney U testi ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda 0-20 yaş ile 31-40 yaş arasında anlamlı bir ilişki ($z=-6,491$, $p<0,05$), 0-20 yaş ile 41 yaş ve üzeri bireyler arasında anlamlı bir ilişki ($z=-6,569$, $p<0,05$), 21-30 yaş ile 31-40 yaş arasında anlamlı bir ilişki ($z=-5,677$, $p<0,05$), 21-30 yaş ile 41 yaş ve üzeri bireyler arasında anlamlı bir ilişki ($z=-5,480$, $p<0,05$) ve ailede güven düzeyleri açısından 31-41 yaş ile 41 yaş ve üzeri bireylerde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

5. Bireylerin ailede maddi değer açısından yaş gruplarına göre anlamlı farklılıklar var mıdır?

Bireylerin ailede maddi değer düzeyleri açısından yaş gruplarına göre anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H test sonucunda elde edilen bulgular Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7. Ailede Maddi Değer Açısından Yaş Grupları Farklı Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu

Yaş grupları	N	Ortalama	Std. Sapma	χ^2	p
0-20 yaş ^(a)	183 ^{c,d}	1,65	,46	10,71	,013
21-30 yaş ^(b)	441 ^c	1,79	,55		
31-40 yaş ^(c)	117 ^{a,b}	1,74	,62		
41 yaş ve üzeri ^(d)	135 ^a	1,77	,46		

a,b,c,d : Post-Hoc analizi sonucu anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenen değişkenler.

Tablo 7’de yaş grupları 0-20, 21-30, 31-40 ve 41 ve üzeri olan bireylerin puan ortalamaları, standart sapmaları ve bu değerlere uygulanan parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis H testi analizi sonuçları görülmektedir. Yaş grupları farklı olan bireylerin ailede maddi değer açısından puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görüldü ($\chi^2=10.71$, $p<.05$). Bu anlamlı farklılık 0-20 yaş grubundaki bireylerin 31-41 yaş ve 41 yaş ve üzeri bireylerin arasında ve 21-30 yaş grubunun 31-40 yaş grupları arasında anlamlı farklılık oluşturduğu Post-Hoc testi ile bulundu. Bonferonni düzeltmeli Mann Whitney U testi ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda 0-20 yaş ile 21-30 yaş arasında anlamlı bir ilişki ($z=-2,906$, $p<0,05$), 0-20 yaş ile 21-30 yaş ile 41 yaş ve üzeri bireyler arasında anlamlı bir ilişki ($z=-2,906$, $p<0,05$) ve ailede maddi değer açısından 0-20 yaş grubu bireylerin daha düşük olduğu bulundu.

6. Bireylerin aile güven düzeyleri açısından medeni durumlara göre göre anlamlı farklılıklar var mıdır?

Bireylerin ailede güven düzeyleri açısından medeni durumlara göre anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H test sonucunda elde edilen bulgular Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8. Ailede Güven Düzeyleri Açısından Medeni Durumlara Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu

Medeni Durum	N	Ortalama	Std. Sapma	Z	p
Bekar	611	4,06	,75	-9,523	,000
Evli	265	4,54	,44		

Tablo 8’de medeni durumları evli, bekâr ve boşanmış olan bireylerin puan ortalamaları, standart sapmaları ve bu değerlere uygulanan parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testi analizi sonuçları görülmektedir. Medeni durumları farklı olan bireylerin ailede güven puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görüldü. İstatistik sonuçlara incelendiğinde evli bireylerin bekâr bireylere göre ortalamasının daha yüksek olduğu ve ailede güven düzeyi daha yüksek olduğu bulundu ($z=-9,523, p<.05$).

7. Bireylerin ailede maddi değer düzeyleri açısından medeni durumlara göre anlamlı farklılıklar var mıdır?

Bireylerin ailede maddi değer düzeyleri açısından medeni durumlara göre anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H test sonucunda elde edilen bulgular Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9. Ailede Maddi Değer Açısından Medeni Durumlara Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu

Medeni Durum	N	Ortalama	Std. Sapma	Z	p
Bekar	611	1,75	,55	-1,396	,163
Evli	265	1,77	,50		

Tablo 9’da medeni durumları evli ve bekâr olan bireylerin puan ortalamaları, standart sapmaları ve bu değerlere uygulanan parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testi analizi sonuçları görülmektedir. İstatistik sonuçlara incelendiğinde evli bireylerin bekâr bireylere göre ortalamasının daha yüksek olduğu ve ailede maddi değere önem verme daha yüksek olduğu bulunmuştur. Medeni durumları farklı olan bireylerin ailede maddi değer puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görüldü ($z=-1,396, p>.05$).

8. Bireylerin ailede güven düzeyleri açısından eğitim durumlarına göre anlamlı farklılıklar var mıdır?

Bireylerin ailede güven düzeyleri açısından eğitim durumlarına göre anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H test sonucunda elde edilen bulgular Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10. Ailede Güven Düzeyleri Açısından Eğitim Durumlarına Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu

Eğitim Durumu	N	Ortalama	Std. Sapma	χ^2	p
İlkokul ^(a)	43 ^{b,c}	4,48	,72	33,06	,000
Lise ^(b)	116 ^{a,b,c,d}	4,29	,71		
Üniversite ^(c)	647 ^{a,b,d}	4,14	,71		
Yüksek Lisans ^(d)	70 ^{b,c}	4,48	,52		

^{a,b,c,d} : Post-Hoc analizi sonucu anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenen değişkenler.

Tablo 10'da eğitim durumları ilkokul, lise, üniversite ve yüksek lisans olan bireylerin puan ortalamaları, standart sapmaları ve bu değerlere uygulanan parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis H testi analizi sonuçları görülmektedir. Eğitim durumları farklı olan bireylerin ailede güven puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($\chi^2= 33.06$, $p<.05$). Bu anlamlı farklılık eğitim durumu ilkokul olan bireylerin lise ve üniversite olan bireylerden, eğitim durumu lise olan bireylerin ilkokul, üniversite ve yüksek lisans olan bireylerden, eğitim durumu üniversite olan bireylerin yüksek lisans olan bireyler arasında anlamlı bir fark oluşturduğu Post-Hoc analizi ile bulunmuştur. Bonferonni düzeltmeli Mann Whitney U testi ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda ilkokul ile lise arasında anlamlı bir ilişki ($Z=-2,503$, $p<0,05$), ilkokul ile üniversite arasında anlamlı bir ilişki ($Z=-3,977$, $p<0,05$), lise ile üniversite arasında anlamlı bir ilişki ($Z=-2,372$, $p<0,05$), lise ile yüksek lisans arasında anlamlı bir ilişki ($Z=-2,008$, $p<0,05$), üniversite ile yüksek lisans arasında anlamlı bir ilişki ($Z=-4,085$, $p<0,05$) ve ailede maddi güven düzeyleri açısından eğitim durumları ilkokul ve yüksek lisans olan bireylerin yüksek üniversite öğrencilerin düşük bulunmuştur.

9. Bireylerin ailede maddi değer açısından eğitim durumlarına göre anlamlı farklılıklar var mıdır?

Bireylerin ailede maddi değer düzeyleri açısından eğitim durumlarına göre anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H test sonucunda elde edilen bulgular Tablo 11’de gösterilmektedir.

Tablo 11. Ailede Maddi Değer Açısından Eğitim Durumlarına Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu

Eğitim Durumu	N	Ortalama	Std. Sapma	χ^2	p
İlkokul	43	1,75	,71	2,18	,536
Lise	116	1,77	,47		
Üniversite	647	1,74	,52		
Yüksek Lisans	70	1,82	,64		

Tablo 11’de eğitim durumları ilkokul, lise, üniversite ve yüksek lisans olan bireylerin puan ortalamaları, standart sapmaları ve bu değerlere uygulanan parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis H testi analizi sonuçları görülmektedir. Eğitim durumları farklı olan bireylerin ailede maddi değer puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($\chi^2 = 2.48, p > .05$).

10. Bireylerin ailede güven düzeyleri açısından gelir durumuna göre anlamlı farklılıklar var mıdır?

Bireylerin ailede güven düzeyleri açısından gelir durumuna göre anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H test sonucunda elde edilen bulgular Tablo 12’de gösterilmektedir.

Tablo 12. Ailede Güven Düzeyleri Açısından Gelir Durumuna Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu

Gelir Durumu	N	Ortalama	Std. Sapma	χ^2	p
Kötü ^(a)	67 ^{b,c}	3,86	,93	23,67	,000
Orta ^(b)	590 ^{a,c}	4,19	,68		
İyi ^(c)	219 ^a	4,35	,68		

^{a,b,c}: Post-Hoc analizi sonucu anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenen değişkenler.

Tablo 12’de gelir durumları kötü, orta ve iyi olan bireylerin puan ortalamaları, standart sapmaları ve bu değerlere uygulanan parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis H testi analizi sonuçları görülmektedir. Gelir durumları farklı olan bireylerin ailede güven puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($\chi^2= 23.67, p <.05$). Bu anlamlı farklılık gelir durumu kötü düzey olan bireylerin orta düzey ve iyi düzey bireylerin arasında ve gelir durumu orta düzey olan bireylerin iyi düzey olan bireylerin arasında anlamlı farklılık oluşturduğu Post-Hoc testi ile bulunmuştur. . Bonferonni düzeltmeli Mann Whitney U testi ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda gelir durumu kötü ile orta arasında anlamlı bir ilişki ($Z=-2,575, p<0,05$), gelir durumu kötü ile iyi arasında anlamlı bir ilişki ($Z=-4,133, p<0,05$), gelir durumu orta ile iyi arasında anlamlı bir ilişki ($Z=-3,773, p<0,05$) ve ailede güven düzeyleri açısından en düşük kötü geliri olanlar en yüksek iyi gelir durumu olanlar olarak bulunmuştur.

11. Bireylerin ailede maddi değer açısından gelir durumuna göre anlamlı farklılıklar var mıdır?

Bireylerin ailede maddi değerlere verilen önem düzeyleri açısından gelir durumuna göre anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H test sonucunda elde edilen bulgular Tablo 13’te gösterilmektedir.

Tablo 13. Ailede Maddi Değer Açısından Gelir Durumuna Göre Bireylerin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Tablosu

Gelir Durumu	N	Ortalama	Std. Sapma	χ^2	p
Kötü^(a)	67 ^{b,c}	1,63	,53	11,30	,004
Orta^(b)	590 ^{a,c}	1,73	,49		
İyi^(c)	219 ^a	1,86	,63		

^{a,b,c} : Post-Hoc analizi sonucu anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenen değişkenler.

Tablo 13’te gelir durumları kötü, orta ve iyi olan bireylerin puan ortalamaları, standart sapmaları ve bu değerlere uygulanan parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis H testi analizi sonuçları görülmektedir. Gelir durumları farklı olan

bireylerin ailede maddi değer puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görölmüştür ($\chi^2= 11.30$, $p<.05$). Bu anlamlı farklılık gelir durumu kötü düzey olan bireylerin orta düzey ve iyi düzey bireylerin arasında ve gelir durumu orta düzey olan bireylerin iyi düzey olan bireylerin arasında anlamlı farklılık oluşturduğu Post-Hoc testi ile bulunmuştur. Bonferonni düzeltmeli Mann Whitney U testi ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda gelir durumu kötü ile orta arasında anlamlı bir ilişki ($Z=-2,030$, $p<0,05$), gelir durumu kötü ile iyi arasında anlamlı bir ilişki ($Z=-3,145$, $p<0,05$), gelir durumu orta ile iyi arasında anlamlı bir ilişki ($Z=-2,322$, $p<0,05$) ve ailede maddi değer düzeyleri açısından en düşük kötü geliri olanlar en yüksek iyi gelir durumu olanlar olarak bulunmuştur.

BÖLÜM V: TARTIŞMA

Bu araştırmada ailede maddi değere verilen önem ile güven ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın bu bölümünde 18-64 yaş arası 876 bireyde maddi değere verdikleri önemle ailede güven arasındaki ilişkinin istatistiksel analizlerinden elde edilen bulgular, araştırmanın temel ve alt denenceleri doğrultusunda tartışılmış ve bu bulgulara ilişkin yorumlar sunulmuştur. Aşağıda bulguların tartışma ve yorumları verilmiştir.

Bu araştırmada ailede maddi değer ve ailede güven ve düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonucunda incelendiğinde bireylerin ailede maddi değer ile ailede güven düzeyleri arasında negatif yönde ve anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Bulgular Tablo 3'te verilmiştir. Ailede güven ile ailede maddi değer arasında ($r=-.216$, $p<.05$) negatif bir ilişki olduğu görülmüştür (Akın ve Erkoç Erşahin, 2019a; Akın ve Erkoç Erşahin, 2019b).

Hedonik tüketim alışkanlıkları ile ilişkili olarak 318 katılımcı ile yapılan bir başka araştırmada da hedonik tüketim ile materyalizm faktörleri arasında yüksek seviyede ve pozitif bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Tüketim ihtiyaçtan değil, daha çok hedonik zevklerin tatmini için yapılmaktadır

Yapılan çalışmalarda bireyin kendisini sosyal güvende algılaması ile güvenli bağlanma arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu, kendisini sosyal güvende algılamayan bireylerin sosyal güvende algılayana nazaran daha korkulu, kaygılı ve saplantılı bağlanma davranışlarına sahip olduklarına vurgu yapılmıştır (Gilbert, McEwan, Hay, Irons ve Cheung., 2007; Sümer ve Güngör, 1999).

Mutlu ve sadık kişilerin güvenli bağlanma tarzına sahip kişiler olduğu bilinmektedir (Berber Çelik, 2018). Uzun süren evliliklerde bireylerin ortak değer yargıları, birlikte sorunları çözme becerileri geliştirdikleri anlaşılmıştır. Güvenli bağlanma tarzına sahip kişinin eşi ile olan ilişkisinde samimi ve paylaşımcı olması evlilik

memnuniyetini olumlu yönde etkilemektedir (Blau ve Hogg, 2016; Çapçuoğlu ve Yıldız, 2018; Gökmen vd., 2019).

Bireyin kendine ait fiziksel bazı sorunlar, yaşadığı toplumsal çevre, eğitimi, iş hayatı kişinin öz güven ilişkisini etkileyen faktörler arasındadır (Topçuoğlu, 2010). Güvensizlik duygusu mutsuzluk ve tatminsizliğe yol açar ve bunları gidermek için de kişi maddi nesnelere yönelir; maddi kazanımlar başlangıçta güvensizlik duygusunu giderir gibi görünse de sonunda daha fazla derinleştirilebilir. Maddeci değerlerin önem kazandığı durumlarda toplumda maddi değer ve güven arasındaki ilişki orantılı gitmez, maddi değer arttıkça sosyal güven azalabilir (Sayar, 2006, 2014).

Bu çalışmada daha önce yapılan çalışmalara benzer şekilde evlilik öncesi maddi değerlere çok vurgu yapılmasının nedeni ailede güven ilişkisini bozabilecek sorunlardan biri olarak yapılan çalışmalarda ihtiyaca yönelik alışveriş yapıldığı için sosyal medya ve çevreden etkilenmesi sonucu yeni evlenen çiftlerin borç ve kredi yükü ile karşı karşıya kalır. Bu ekonomik yük sevgi ve güven ilişkisini bozabilir (Metin, 2018; Ökten, 2015; Özdemir vd., 2009; Özsaçmacı vd., 2019).

Toplumda ekonomik yapı ve güven birbiriyle yakından ilişkilidir. Güven eksikliği genç bireylerin ekonomik olarak kendilerini yeterli bulmamaları ve işsiz olmaları sosyal sermayeyi zayıflatır. Sosyal sermaye zayıflayınca toplumda gelir dağılımı bozulur; şiddette meyil, uyuşturucu kullanımı, hırsızlık gibi suçların yaygınlığı artar, toplumsal doku bozulur (Bocock, 1997).

Bireylerin toplum ve aile içindeki güveni tahsis etmeleriyle yaşamları kolaylaşır, toplumda girişimci sayısı artar ve refah seviyesi yükselir. Topluma güven sahibi bireyler yetiştiren aileler toplumun kalkınmasında katalizör görevi görürler (Kaya, 1997; C. Meriç ve M. A. Meriç, 1996; Özbek, 2008).

Ailede güven ölçeğinin sonuçlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık vardır ($z = -2.070$, $p < .05$) Tablo 4'teki istatistik sonuçları incelendiğinde erkek bireylerin kadın bireylere göre ortalamasının daha yüksek olduğu ve ailede güveninin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ailede güven ilişkinin kadın ve erkekte farklı olmasının nörobiyolojik yönü olduğu, özellikle cinsler arasındaki hormonal farklılıkların bu konuda etkili olduğu bilinmektedir. Oksitosin hormonu üzerinde yapılan çalışmalarda oksitosinin sarılma, bağlanma ve güven ilişkisi üzerinde belirgin olumlu etkileri olduğu saptanmıştır. Temelde bir kadınlık hormonu olan, kadınlarda erkeklerden daha yüksek olan oksitosin hormonunun emzirme, doğum, annelik şefkati üzerinde etkili olmanın yanında güven ve bağlanma konusunda da etkili olduğu kadınlarda yüksek güven ihtiyacının buna bağlı olabileceği araştırmalarla saptanmıştır (Semir, Goodenough ve Zak, 2004).

Bu çalışmanın istatistik sonuçları incelendiğinde erkek bireylerin kadın bireylere göre ortalamasının daha yüksek olduğu ve ailede maddi değere verilen önem durumunun daha yüksek olduğu bulunmuştur. Tablo 5'e bakıldığında kadın ve erkek bireylerin ailede maddi değer düzeyleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($z = -.392, p > .05$).

Cinsiyet açısından yapılan yaşa göre tüketim kültürü ve baskısı değişim gösterse de özellikle genç yetişkinlerin hedef kitle olduğu ve satın almaya yönlendirilme konusunda kapitalist tüketim kültürünün baskısı altında tüketim anlayışlarının ihtiyaçtan daha ziyade hedonik zevklerin tatmini açısından yönlendirildikleri görülmektedir. Hedonik tüketim, gösterişçi tüketim açısından erkeklerin kadınlara göre daha fazla gösterişçi tüketim yaptıkları belirtilmiştir (Sundie, Kenrick, Griskevicius, Tybur, Vohs ve Beal, 2011).

Alışverişin kadınlarda erkeklere göre daha güçlü, duygusal, psikolojik ve sembolik rol oynadığı; 20 yaş üstü kadınların 20 üstü erkeklere göre daha fazla satın alma tutkusuna sahip olduğu belirtilmiş, Türkiye'de yapılan çalışmalarda ise gösterişçi tüketim eğiliminin cinsiyete göre farklılık göstermediği saptanmıştır. Tüketim anlayışları toplumlara ve kültürlere göre değişkenlik göstermektedir (Tor Kadioğlu ve Yağcı, 2021).

Bu çalışmada erkek kadın cinsiyet açısından farklılık çıkmaması her iki cinse de aynı oranda tüketim kültürü açısından eşit baskı altında olmaları ile açıklanabilir (Akın vd., 2012; Akın ve Erkoç Erşahin, 2019; Akın vd., 2013; Aydın, 2015; Gökçe, 1976).

Yaş grupları farklı olan bireylerin ailede güven puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($\chi^2=74.51$, $p<.05$). Tablo 6. Bu anlamlı farklılık 0-20 yaş grubunun diğer yaş grupları arasında anlamlı farklılık oluşturduğu Post-Hoc testi ile bulunmuştur.

Yapılan çalışmalarda güven algısının her yaş grubunda aynı olmadığı, yaş grupları arasında değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. Çalışmada yaş grupları arasında güven algısı açısından farklı değerler bulunmuştur. Güven kavramı doğumdan itibaren kazanılmaya başlanan bağlanma kuramı ile ilişkili olarak ve bebeklik, çocukluk ve ergenlik süreci ile değişkenlik gösteren, ayrıca toplumsal ilişkilerden etkilenen dinamik bir süreçtir (Çapçioğlu ve Yıldız, 2018).

Bireyler ailesel ilişkilerinde, fiziksel yapılarında ve ruhsal gelişim süreçlerinde değişik aşamalardan geçerler. İnsanın yaşam döngüsü; çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılıktan meydana gelmesi gibi ailenin yaşam döngüleri benzer şekilde değişik zamanlarındaki yapısal değişikliğe bağlı olarak değişir. Aile içindeki yaşam süreci beraberinde kaçınılmaz olarak değişimi getirir. Değişim fertlerin duygu, düşünce, maddi değer ve güven anlayışlarını değiştirir ve değişim, davranış ve ilişkilerine yansır (Dal vd., 2018).

Yaş grupları farklı olan bireylerin ailede maddi değere verilen önem puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($\chi^2= 10.71$, $p<.05$) Tablo 7. Bu anlamlı farklılık 0-20 yaş grubundaki bireylerin, 31-41 yaş ve 41 yaş ve üzeri bireylerin arasında ve 21-30 yaş grubunun 31-40 yaş grupları arasında anlamlı farklılık oluşturduğu Post-Hoc testi ile bulunmuştur.

Tüm yaş gruplarında insanlar tüketimi amaca yönelik bir faaliyet olarak algılayarak dar bütçe ile amaçlarına ulaşmaya çalışabilir. Az gelişmiş ve gelişmemiş topluluklarda zorunlu ihtiyaçların karşılanması tüketimin başlıca amacı iken gelişmiş toplumlarda tüketimin elde etme arzusu kendini ifade etme isteği hedonik zevklerin tatminine yönelik tüketim anlayışı görülmektedir (Güllülü, Ünal ve Bilgili, 2010).

Günümüz toplumunda kendin olmakla fark edilir olmak arasında bir özdeşlik kurulmaktadır. İnsanlara kendi kişiliklerini yansıtacak ürünler kullanmaları tavsiye edilmektedir (Gökmen vd., 2019). Her iki cins bireye de bunun kendilerine değer kazandıracağı empoze edilirken kişinin egosu tatmin edilmiş olur. Farklı imaj, farklı satın alınmış kıyafet bireyin ne ailesi ne de kendisi için değildir. Fakat kişinin kendisinin ve ailesinin farklılığı ve daha iyi, değerli hissetmesinin yolu bu şekilde sistemdeki diğer bireylere gösterilmektedir. Farklı ve özel olma üzerinden birey ve ailesi fark etmeden benzeşme ve tek tip birey ve aile olmaya doğru yol almaktır (Bocock, 1997; Gökmen vd., 2019).

Bu çalışmada maddi değer düzeyleri ve yaş grupları arasında anlamlı bir fark çıkması maddi değer algısının birçok faktör tarafından etkilenmesi, her yaş grubunun bu faktörlerden değişik derecelerde etkilenmesi ile açıklanabilir

Medeni durumları farklı olan bireylerin ailede güven puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. İstatistik sonuçlara incelendiğinde evli bireylerin bekâr bireylere göre ortalamasının daha yüksek olduğu ve ailede güven durumunun daha yüksek olduğu bulunmuştur ($z=-9,523, p<.05$) Tablo 8.

Sanayileşme kapitalist endüstri gelişimi ekonomik olarak büyük değişimlere yol açmıştır, toplumda geleneksel yapılar zayıflamış, üretim ve tüketim değişmiş, lüks yaşam tarzı harcama kültürü baskın hâle gelmiş, sonuçta kadın çalışma hayatına girmek zorunda kalmıştır. Ailede maddi gücü elinde tutan, geçim sorumluluğunu taşıyan erkeğin rolünün değişmesi ile birlikte kadında geleceğe dönük güvensizliğin ve kaygıların oluşmasına neden olmuştur. Ailede kadında iş sahibi olma, toplumda yer edinme, kendini güvene alma ve gelecek kaygısı başlamıştır. Eşlerin aile içinde birbirlerini beraber çalıştığı iş arkadaşı olarak görmeye başlaması ile sevgiye dayalı geleneksel aile yapısı değişmiş, erkek açısından rol boşluğu oluşmuştur (Çapçioğlu ve Yıldız, 2018).

Geleneksel olarak başlık parası ve benzer uygulamaların evliliğin daha başında aile içinde ve toplumda maddi değer ve güven ilişkisini zedelediği saptanmıştır. Ailenin

oluşmasında başlangıçta güven zedeleyici ve aile oluşumunu engelleyici başlık parası gibi uygulamaların kurumsal olarak ele alınması gerekir (Kasapoğlu, 2018; Kurt, 2018; Ortaylı, 2001).

Medeni durumları farklı olan bireylerin ailede maddi değer puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($z=-1,396$, $p>.05$). Tablo 9. İstatistik sonuçlara incelendiğinde evli bireylerin bekâr bireylere göre ortalamasının daha yüksek olduğu ve ailede maddi değere önem verme daha yüksek olduğu görüldü.

Çocuklar ve ergenler üzerine yapılan araştırmada erkeklerin kızlara göre daha büyük materyalist değerlere ve tüketim için daha güçlü sosyal motivasyonlara sahip oldukları bulunmuştu (Goldberg, 2003). Ancak başka bir araştırmada ergenlerin (16-18 yaş arasında) materyalizm tutumlarında cinsiyetlerine göre farklılık bulunamamıştı (Dittmar, 2005). Medeni durum tüketicilerin satın alma tercihlerinde önemli belirleyici bir etmen olduğu görülmektedir. Medeni durum değişikliği ile ortaya çıkan yeni durum satın alma ve harcama alışkanlıklarını değiştirmektedir (Özkardeş, 2004).

Günümüzde materyalist rezidans yaşam kültürünün normal aile ortamı ile karşılaştırıldığında rezidans yaşam ortamının aileye göre daha pahalı bir ortam olduğu, kira, aidat, yemek ortak yaşam giderlerinin başlıca giderler olduğu görülmektedir (Çapçıoğlu ve Yıldız, 2018; Metin, 2018; Yıldız, 2017).

Eğitim durumları farklı olan bireylerin ailede güven puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($\chi^2=33.06$, $p<.05$). Tablo 10. Bu anlamlı farklılık eğitim durumu ilkokul olan bireylerin lise ve üniversite olan bireylerden, eğitim durumu lise olan bireylerin ilkokul, üniversite ve yüksek lisans olan bireylerden, eğitim durumu üniversite olan bireylerin yüksek lisans olan bireyler arasında anlamlı bir fark oluşturduğu Post-Hoc analizi ile bulundu.

Bireyleri eğitim seviyesine göre gruplayan bir çalışmada eğitim düzeyi ile sosyal sermaye arasında güçlü bir ilişki olduğunu kanıtlamaktadır. Lisans ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip olanların güven düzeyi, eğitim düzeyi ilköğretim ve altı olanlardan üç kat daha fazladır (Iyer, 2005). Sosyal becerilerin ortaya çıkmasını sağlayan eğitim aynı zamanda sosyal sermayenin gelişmesine yardımcı olur; eğitim, sosyal sermaye ilk adım sayılabilir. Ortak grup çalışması, yardımlaşma, başkalarının ihtiyaçlarını ve arzularını anlama, empati gibi özellikler eğitimle kazanılmaktadır. Ayrıca eğitim sayesinde bireyler; başkalarına güven, yardımlaşma, sosyal ağlara katılma ve sivil toplum örgütlerine katılma kabiliyetleri kazanır ve sonuçta hem sosyal hem de beşerî sermaye artmış olur (Öksüzler, 2006).

Eğitim durumları farklı olan bireylerin ailede maddi değer puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($\chi^2= 2.48, p>.05$) Tablo 11.

Maddi değerleri ön plana çıkaran materyalizmin dikkat çeken boyutlarından birisi de cömertliğe ve paylaşıma karşıt olmasıdır. Bunun yanında materyalizm düzeyleri yüksek olan fertlerin arkadaşlarına ve akrabalarına maddi destek olma, borç para verme, onlara güven duyma, sıcak ilişki kurma gibi özellikleri daha zayıf görülmektedir. Materyalistler insanlara nesnelerden daha az değer vermelerinden dolayı insan ilişkileri kısa süreli problemlili ilişkiler olarak gözlemlenmektedir (Aygün, 2018; Belk, 2010; Tiltay, 2011;).

Tüketicinin özendirildiği maddi değerlerin insanlara tabulaştırılmaya çalışıldığı günümüzde rahat ve bolluk içerisinde hayatını sürdürme arzusu bazı durumlarda gösterişe doğru kaymıştır. Yapılan çalışmalarda aile kurumunda sevgi, güven ilişkisinin bu aşırı harcama ve tüketim baskısının ailenin kaldıramayacağı bir yük hâline geldiği vurgulanmaktadır (Demirutku, 2017; Erbek vd., 2005; Keha, 2017; Ünal, 2013).

Gelir durumları farklı olan bireylerin ailede güven puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($\chi^2=$

23.67, $p < .05$) Tablo 12. Bu anlamlı farklılık, gelir durumu kötü düzeyde olan bireylerin orta düzey ve iyi düzey bireylerin arasında ve gelir durumu orta düzey olan bireylerin iyi düzey olan bireylerin arasında anlamlı farklılık oluşturduğu Post-Hoc testi ile bulunmuştur.

Güven temelli gerçek ilişkiler kuramayan, çevresinden samimi davranışlar göremeyen bireyler güven arayışlarını daha çok maddi kazanımlara yöneltirler. Kişinin başlangıçta maddi kazanımları ona güven verse de daha sonra güven duygusunun sarsılmasına yol açar (Sayar, 2014). Maddi değerlerin merkeze alınması daha fazla mutluluk ve güven vermeyebilir; zenginliği, maddiyatı, statüyü hayatlarında amaç edinen bireyler toplumdaki ilişkilerine gerekli özen ve etkili iletişimi gösteremeyebilir (Sayar, 2014).

Suç işleme ve sosyal sermaye verileri arasındaki ilişkiye bakıldığında cinayet, sosyal saldırı, hırsızlık, uyuşturucu satma gibi suçlarla hayırseverlik, yardımlaşma, kan bağışlama, oy verme, güvenilir olma arasında negatif yönlü ilişki olduğu gözlemlenmiştir (Akçomak ve Ter Weel, 2012).

Gelir durumları farklı olan bireylerin ailede maddi değerlere önem verme puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($\chi^2 = 11.30$, $p < .05$) Tablo 13. Bu anlamlı farklılık gelir durumu kötü düzey olan bireylerin orta düzey ve iyi düzey bireylerin arasında ve gelir durumu orta düzey olan bireylerin iyi düzey olan bireylerin arasında anlamlı

Maddi değeri yüksek mal için belirlenen fiyatın yüksekliği ürünü kullanırken bireyin hissedeceği his ve hazları artırma amacına hizmet etmektedir (Güllülü vd., 2010).

Satın alınan malın kendi kategorisindeki benzer ürünlerden ayıracak birtakım özelliklere sahip olması günümüz insanı tarafından sembolik olarak algılanması ve talep görmesi tüketicilerin beklentileri içerisinde yer alır. Lüks marka ürün ya da hizmet; kaliteli prestijli gösterişli belirli bir statü göstergesine sahip olması, az bulunması ve kullanıcıyı ayrıcalıklı hissettirmesi tüketimde amaçlanmaktadır (Güllülü vd., 2010; Karaca, 2019).

Maddi değerlere verilen öneme ruhsal olarak bakılırsa alışveriş bağımlılığı, kontrolsüz hedonik anlayışla satın alma davranışı gösteren tüketicilerin alışveriş esnasında negatif ruh hâliyle kendine daha az öz güvenle daha az özsaygı ile hareket ettiklerine inanılır (Ersoy Quadır, 2012).

BÖLÜM VI: SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada ailede maddi değerlere verilen önemin güvenle olan ilişkisi çeşitli demografik değişkenler (cinsiyet, akademik durum, sınıf düzeyi ve gelir) göz önünde bulundurularak incelenmiştir. İlişkisel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada bağımsız değişken “ailede maddi değerlere verilen önem” ve bağımlı değişken “ailede güven” olarak belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına dair bulgular aşağıdaki gibidir.

Araştırmanın problemleri

Ailede maddi değerlere verilen önem ile güven arasındaki ilişki negatif yönde anlamlı ilişki vardır.

Ailede maddi değerlere önem verme açısından katılımcılarda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşma yoktur.

Ailede güven açısından katılımcılarda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Kadın bireylerin erkek bireylere göre daha fazla ailedeki güvene ihtiyaç duydukları söylenebilir. Bunun maddi beklentileri karşılanan kadının daha mutlu ve güvende olduğuna. Erkek bireylerin satın almada lüks ürüne ya da hizmete yaptıkları harcamaların kadın bireylerde olduğu gibi mutluluk ve güven verdiği görülmüştür. Bu araştırmanın pandemi döneminde yapılmasından dolayı erkek bireylerin iş kaybı ve evden çalışma zorunluluğu güven ihtiyacını kadın bireylere göre daha fazla olmasını neden olabilir. Ancak anlamlı bir farklılık olmaması her iki cinsin de ailede güvene ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

Ailede maddi değerlere önem verme yaş grubu değişkeni açısından anlamlı bir anlamlı bir farklılık yoktur.

Ailede güven açısından katılımcılarda yaş grubu değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Güven algısının yaş grupları arasında farklı

çıkması bireyin aile içindeki bağlanma ve iletişimi, çevresi ve toplum ile ilişkilerindeki etkileşimi gibi çoklu faktörlerden etkilenmesi ile açıklanabilir.

Ailede maddi değerlere önem verme ilkökul, orta, lise ve altı ile üniversite mezunu ve yüksek lisans mezunu katılımcılarda eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşma vardır. Maddi değer ve yaş arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların çoğunda yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Tüm yaş gruplarında insanlar tüketimi amaca yönelik bir faaliyet olarak algılamakta, dar bütçe ile amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Ailede güven açısından ilk, orta, lise ve üniversite mezunu, yüksek lisans mezunu katılımcılarda eğitim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

Ailede maddi değerlere önem verme katılımcılarda medeni durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Ailede güven katılımcılarda medeni durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

Ailede maddi değerlere önem verme gelir düzeyleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

Ailede güven açısından katılımcılarda gelir düzeyleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

İnsanın güven arayışı doğumla başlar ve yaşam boyu devam eder. Gerçek ilişkiler kuramayan, arkadaşlarından ve çevresinden samimi davranışlar göremeyen bireyler güven arayışlarını daha çok maddi kazanımlarla gidermeye çalışabilmek zorunda kalmaktadır. Sanayi Devrimi'yle birlikte hızlı bir değişim başlamış, geleneksel üretim ve aile yapısı bu değişimden fazlasıyla etkilenebildiği gibi bunun sonucunda maddi değerler ön plana çıkabilir. Toplum tüketim toplumu hâline gelirken aile bağları zayıflamaya başlayabilir. Bu nedenle ailede kadın, üretim zincirinde en ağır şartlarda yerini almak zorunda kalabilmektedir. Çocuklar bakıcılar tarafından büyütülmek zorunda kalır.

Bu çalışmada maddi değerlere verilen önemle ailede güven ilişkisi arasında ters ilişki olduğu gözlemlendi. İnsanlar alışverişi, kazanmaya ve kazandığını harcamaya çok önem verir ise bir süre sonra hayatlarının büyük bir bölümünü alacağı eşyalara, onları almak için harcayacağı paraya ve onun kazanılmasına ayırır hâle gelir. Bu durumun negatif döngü içerisinde yaşamak ve olumsuz sonuçlarıyla yüzleşmek zorunda kalır.

Bireylerin materyalist değerlere adapte olmaları hayatları boyunca tüketim tercihlerindeki dengeyi ve güven algısını negatif yönde etkiler, ananevi değerlerimizin yok olmasına neden olabilir. Tüketim kültürünün topluma hakim olması maddi değer algısının merkeze alınmasına neden olabilir. Bu bağlamda toplumdaki genç bireylerin maddi değerlere verdiği önemi azaltma görevi aileye düşmektedir: Toplumun değerlerini koruyan en küçük birim olan aile; kültürel ve manevi değerleri koruma, nesillere aktarma konusunda yeterli bilince sahip olursa arkadaş, sosyal medya ve reklamların gençler üzerindeki olumsuz etkilerini azaltabilir.

Aileler lüks markalı ürün ve hizmeti edinmenin duygusal hazzından daha çok ürünün yararı ve faydası üzerine odaklanabilir. Devletin ilgili birimleri, üniversiteler, sivil toplum örgütleri akılcı ve ihtiyaç temelli tüketim anlayışı konusunda ailelere destek verebilir.

Maddi değerlere verilen önemin genç nesilde artması durumunda toplumun geleceği tehlikeye düşecek genç nesiller sürekli finans kurumlarına borçlu ve bağımlı yaşamak zorunda kalacaklardır.

Ailelere medya okur yazarlığı eğitimi verilmeli, bireylerin dizi ve reklam sektörünün baskısı altında değil, akılcı ve gerçekçi tüketim konusunda eğitim almaları sağlanabilir.

Aile değerleri günümüzde baskın olan kapital ve materyalist kültür tarafından erozyona uğratılmaktadır, bu yıpranmadan ailede gençler, çocuklar ve kadınlar daha çok etkilenebilir. Ailede maddi değerler ve güven ilişkisi üzerinde ailede güven ortamının yeniden tesisi için geliştirdiğimiz ölçeklere benzer ölçekler

geliştirilebilmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abalı, O. (2014). *Ergenlik dönemi ve ruhsal yaklaşım*. Deha Terapi Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti.
- Akçomak, İ. S. ve Ter Weel, B. (2012). The impact of social capital on crime: Evidence from the Netherlands. *Regional Science and Urban Economics*, 42(1-2), 323-340.
- Akdoğan, A. (2004). Bireysel ve toplumsal hayatta ahlâka olan ihtiyaç ve islam. *EKEV Akademi Dergisi*, 8(18), 179-194.
- Akın, A. ve Erkoç Erşahin, N. (1-3 Şubat 2019a). Ailede maddi değerler ölçeği 4. *Uluslararası El Ruha Sosyal Bilimler Kongresi*. Şanlıurfa.
- Akın, A. ve Erkoç Erşahin, N. (2019b). Ailede sosyal güven ölçeği. *4.Uluslararası Al -Farabi Sosyal Bilimler Kongresi*. Erzurum.
- Akın, A., Kara, S., Gülşen, M. ve Yıldız, B. (2013). Çocuklar için maddi değerler ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirliği. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 68-79.
- Akın, A., Uysal, R. ve Çitemel, N. (2012). Sosyal güvende hissetme ve memnuniyet ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 34-40.
- Aktuğlu Karpat, I. ve Temel, A. (2006). Tüketiciler markaları nasıl tercih ediyor? (Kamu sektörü çalışanlarının giysi markalarını tercihini etkileyen faktörlere yönelik bir araştırma). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 43-59.
- Altuntaş, N. ve Demirkanoğlu, Y. (2017). Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kadına ilişkin söylem ve politikalarına bakış: Muhafazakâr demokratlıktan muhafazakârlığa doğru evrilişin izdüşümleri. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 8(1), 65-96.
- Aslay, F., Ünal, S., & Akbulut, Ö. (2013). Materyalizmin statü tüketimi üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), 43-62.
- Avcı, C. ve İdris, M. (1971). *Hız. Muhammed'in hayatı* (Vol. 96). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

- Avcı, M. (2008). Tutuklu çocuklar üzerine bir araştırma: Çocukların suça yönelmesinde etkili olan toplumsal nedenler ve çözüm önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 49-73.
- Aydın, M. (2015). *Değişim sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Aygün, H. (2018). *Hedonistik ve faydacı tüketici davranışlarının satın alma niyeti üzerindeki etkisinde etğin aracı rolü*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baycar, A. (2019). Dini ve sosyolojik boyutlarıyla dayanışma-yardımlaşma olgusu. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(39), 199-225.
- Baymur, F. (1994). *Genel psikoloji* (Vol. 11). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Belk, R. (2010). Sharing. *Journal of Consumer Research*, 36(5), 715-734.
- Berber Çelik, Ç. (2018). Bağlanma stilleri, psikolojik iyi olma ve sosyal güvende hissetme: Aralarındaki ilişki ne? *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(25), 27-40.
- Bilici Baz, A. (2014). Boşanma sürecinin çocuklar üzerindeki psiko-sosyal etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 79-110.
- Blau, M. and Hogg, T. (2016). *Aile sorunlarına mucize çözümler*. (Çev. A. K. Bakkal). İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Bocock, R. (1997). *Tüketim* (Vol. 67). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- Bowlby, J. (1969). *Attachment: Attachment and loss* (Vol. 1). New York: Basic Books.
- Can, İ. (2015). *Türkiye’de siyasal güven: Liderler, kurumlar, süreçler*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Cüceloğlu, D. (1999). *Anlamli ve coşkulu bir yaşam için savaşçı* (Vol. 220). Sistem Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (2011). *İnsan ve davranış: Psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2015). *İçimizdeki çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağlıyan, E. (2019). Aristoteles Nikomakhos’a etik: Ahlak ve siyaset üzerine bir inceleme. *SineFilozofi Dergisi*, 4(8), 366-374.
- Çapcıoğlu, İ. ve Yıldız, M. (2018). *Birey, toplum ve değerler*. İstanbul: Grafiker Yayınları.

- Dal, N. E., Korkmaz, İ. ve Yalçın, M. (2018). Sosyal uyum ve materyalizm etkisinde gösteriş tüketimine bir bakış. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17, 69-84.
- Debord, G. (1996). *Gösteri toplumu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Demir, Y. ve Durmuş, E. (2015). Uzun evlilikler: Bir yastıkta kırk yıl. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 636-645.
- Demirutku, K. (2017). *Değerlerin edinilmesinde ailenin rolü*. Ankara: Artı 6 Medya Tanıtım Matbaa.
- Dinçel Yazar, E. ve Hisli Şahin, N. (2006). *Ergenlik dönemi gelişimsel ödevleri ve psikolojik problemler*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dittmar, H. (2005). Compulsive buying—A growing concern? An examination of gender, age, and Endorsement of Materialistic Values as Predictors. *British Journal of Psychology*, 96(4), 467-491.
- Duvall, E. M. (1972). *Family development*. New York.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N. ve Alpkan, R. L. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.
- Ersoy Quadır, S. (2012). Materyalist değer eğiliminin gelişiminde tüketici sosyalizasyonunun rolü. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, (6), 31-50.
- Eşmeli, İ. (2017). Semavi dinlerde aile. *Aile ve modernite*. S. Aybey, M. Akın ve T. Ashyrov (Ed.). s. 61-76. Ankara: Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Froma, W. (2017). *Normal aile süreçleri*. (Çev. M. Kaya). Ankara: Pegem Akademi.
- Fromm, E. (2011). *Özgürlükten kaçış*. İstanbul: Payel Yayınları
- Gençtan, E. (1983). *İnsan olmak*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gilbert, P., McEwan, K., Hay, J., Irons, C. and Cheung, M. (2007). Social rank and attachment in people with a bipolar disorder. *Clinical Psychology Psychotherapy*, 14(1), 48-53.
- Goldberg, M. E., Gorn, G. J., Peracchio, L. A. and Bamossy, G. (2003). Understanding materialism among youth. *Journal of Consumer Psychology*, 13(3), 278-288.
- Gökalp, Z. (2019). *Türkçülüğün esasları*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 159.

- Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(12), 46-47.
- Gökmen, Ş., Eralp, A. ve Atay Kayış, A. (2019). İlk evlilik süresini etkileyen faktörlerin yaşam analizi: Türkiye örneği. *Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 63-76.
- Güler, İ. (2013). *Kentli ön ergen (12-14 Yaş) öğrencilerin ebeveynleri ile zıtlık çatışma nedenleri üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güllülü, U., Ünal, S. ve Bilgili, B. (2010). Kendini gösterim ve kişilerarası etkileşimin gösterişçi tüketim üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 105-139.
- Hemenway, D., Kennedy, B. P., Kawachi, I. and Putnam, R. D. (2001). Firearm prevalence and social capital. *Annals of Epidemiology*, 11(7), 484-490.
- Iyer, S., Kitson, M. ve Toh, B. (2005). Social capital, economic growth and regional development. *Regional Studies*, 39(8), 1015-1040
- Kaçan Softa, H., Karaahmetoğlu, U. G., Erdoğan, O. ve Yavuz, S. (2015). Yaşlılarda yaşam doyumunu etkileyen bazı faktörlerin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi* 8(1), 12-21.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri: Türkiye'de değerler ve doğurganlık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Karaca, Ş. (2019). Materyalist eğilimlerin anlık satın alma davranışına etkisinin incelenmesi: Üniversite öğrencilerine yönelik bir çalışma. *Third Sector Social Economic Review*, 54(1), 243-260.
- Karasar, N. (1991). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Sanem Yayıncılık.
- Kasapoğlu, A. (2018). *Türkiyede aile yapısı*. AÖF Yayını.
- Kaya, M. (1997). Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 193-204.
- Kaya, S. (2006). *Erginlikte kendine güven ve aile ile ilişkilendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kaya, Y. ve Hiçdurmaz, D. (2018). Göç olgusunun ergen ruh sağlığına etkisi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 15(2), 136-141.

- Keha, M. (2017). 19. Yüzyılda düğünlerde yapılan israf ve buna karşı alınan tedbirler. *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 21(4), 1283-1296.
- Kır, İ. (2006). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kıyak, A. (2017). İslam'ın yardımlaşma ve dayanışma prensibinin sosyal hayata aksettirilmesinde ahiliğin rolü: Fütüvvetnâmeler ekseninde. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2494-2511.
- Koç, E. M. (2020). Osmanlı aile yapısının millet sistemi içindeki konumu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(38), 421-442.
- Kulaksızozğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi* (Vol. 11). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kurt, A. (2018). Osmanlı aile yapısı. *Muhafazakar Düşünce Derneği*, 8(31), 119-136.
- Les, C., & Grossbart, S. (1988). Parental style and consumer socialization of children. *Journal of consumer research* 15(1), 77-94.
- Mangold, S. (2011). İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı. *İslam Ansiklopedisi* içinde (s. 205-218).
- Maraşlı, A. (2006). *Eğitimde ve hayatta çocuğumu nasıl yönlendirebilirim*. İstanbul: Nesil.
- Meriç, C. ve Meriç, M. A. (1996). *Umrandan uygarlığa*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Metin, A. (2018). *Medeniyet endüstrisi kapitalist medeniyetin üretimi ve ihracı*. İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Nystul, M. (1999). Marriage and family counseling. M. Nystul (Ed.) *The ArtScience of Counseling Psychotherapy* içinde (s. 247-266). Sage Publication.
- Ogburn, W. F. and Nimkoff, M. F. (1955). *Technology and the changing Family*. Boston: Houghton Mifflin.
- Ortaylı, İ. (2001). *Osmanlı toplumunda aile* (Vol. 22). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Öksüzler, O. (2006). Sosyal sermaye, güven ve belirleyicileri: Bir panel analizi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (12), 108-129.
- Ökten, S. (2015). *İçimde AVM var*. İstanbul: Sufi Kitap.
- Ökten, S. (2020). *Fincanımda cola var*. İstanbul: Tuti Kitap.

- Özbek, M. F. (2008). Güven, belirsizlik ve risk alma davranışı ilişkisi: Teorik yaklaşım. *Akademik Bakış*, 15, 1-12.
- Özdemir, Ş., Torlak, Ö. ve Vatandaş, C. (2013). *Aile yaşam döngüsü ve tüketim*. İstanbul: Sekam.
- Özdemir, Ş., Vatandaş, C. ve Torlak, Ö. (2009). Sosyal problemleri çözmede aile yaşam döngüsünün (AYD) önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(16), 7-18.
- Özel, İ. (1978). *Üç mesele*. İstanbul: Düşünce Yayınları.
- Özkardeş, O. (2004). Evlilik ve çocuk. H. Yavuzer (Ed.). *Evlilik okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özsaçmacı, B., Yener, D. ve Dursun, T. (2019). Hedonizm, hedonik tüketim ve tüketimde materyalist eğilimler üzerine bir araştırma. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 71-88.
- Öztop, H., Bıçakçı, M. ve Soylu, N. (2018). *Tek ebeveynli aileler*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Öztürk, M. (2013). İslamiyetten önce Türklerde aile ve Kutadgu Bilig'de Türk ailesi. *Prof. Dr. Abdulkadir Yuvalı Armağanı*, 2, 899-913.
- Pehlivan, O. (2017). *Aile tanımı ve ilişkilerinin toplumsal olarak inşası*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Rohan, M. J. ve Zanna, M. P. (1996). Value transmission in families. *The Psychology of Values: The Ontario Symposium*.
- Sayar, K. (2006). *Ruh hali*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sayar, K. (2014). *Yavaşla*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Schopenhauer, A. ve Tüzel, M. (2011). *Yaşam bilgeliği üzerine aforizmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Semir, Z., Goodenough, O. and Zak, P. (2004). Neuroeconomics. *Philosophical transactions of the royal society of London. Series B: Biological Sciences*, 359(1451):1737-1748. doi:10.1098/rstb.2004.1544
- Smith, J. B. and Colgate, M. (2007). Customer value creation: A practical framework. *Journal of Marketing Theory Practice*, 15(1), 7-23.
- Sundie, J. M., Kenrick, D. T., Griskevicius, V., Tybur, J. M., Vohs, K. D. and Beal, D. J. (2011). Peacocks, porsches, and thorstein veblen: Conspicuous

- consumption as a sexual signaling system. *Journal of Personality Social Psychology*, 100(4), 664-680.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). The impact of perceived parenting styles on attachment styles, Self-evaluations and close relationships. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-62.
- Şener, S. (2016). *Sosyal ilim ve değerler sosyolojisi*. İstanbul: Strateji ve Danışmanlık.
- Tarhan, N. (2004). *Kendinizle barışık olmak*. İstanbul: Zafer Yayınları.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye'de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (22), 117-138.
- TDK (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK (2011). *İktisat terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tektaş, Ö. Ö. ve Uğur, B. (2017). Benlik uyumu ve foksiyonel uyumun tüketici-marka bağı üzerindeki etkisi: Cep telefonu kullanıcıları üzerine bir çalışma. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 11(22), 249-272.
- Tezcan, M. (1981). *Kültürel antropoloji açısından başlık parası geleneği*. İstanbul: Kadioğlu Matbaası.
- Tiltay, M. A. ve Torlak, Ö. (2011). Materyalist eğilim, dini değerler, marka bağlılığı ve tüketici ahlakı arasındaki ilişkiler. *İş Ahlakı Dergisi*, 4(7), 93-130
- Topçu, N. (2012). *Ahlak*. Dergâh Yayınları.
- Topçuoğlu, A. (2010). *Türkiye’de aile değerleri araştırması*. Ankara: Manas Medya Planlama Reklam Hizmetleri SAN. Tic. Ltd. Şti.
- Tor Kadioğlu, C. ve Yağcı, M. (2021). Gösterişçi tüketimin ve motivasyonlarının yaş kuşakları ekseninde incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 479-507.
- Türkarslan, N. (2007). Boşanmanın çocuklar üzerine olumsuz etkileri ve bunlarla başetme yolları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 11(11), 99-108.
- Türkmen, İ. ve Erten, Ş. (2020). Materyalizmin tüketim alışkanlıkları üzerine etkisi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 615-639.
- Twenge, J. M. (2009). *Ben nesli*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Ulutürk, A. S. ve Asan, U. (2016). Lüks tüketimde satın alma davranışlarının neden esaslı modellemesi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(32), 253-273.
- Ülken, G. (2001). Babam Hilmi Ziya Ülken. *Bütün Dünya*, 24-26.
- Ünal, V. (2013). Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde boşanma sorunu ve din. *Journal of International Social Research*, 6(26), 588-602.
- Vandenbos, G. R. (2007). *APA Dictionary of Psychology*. American Psychological Association.
- Vigneron, F. and Johnson, L. W. (1999). A Review and a conceptual framework of prestige-seeking Consumer Behavior. *Academy of Marketing Science Review*, 1(1), 1-15.
- Ward, S. and Wackman, D. (1971). "Family and Media Influences on Adolescent Consumer Learning". *Am Behav Scientist* 14, 415-427.
- Weber, L. R. and Carter, A. (1998). On constructing trust: Temporality, self-disclosure and perspective-taking. *International Journal of Sociology Social Policy*, 18(1), 7-26.
- Wiedmann, K.-P., Hennigs, N. and Siebels, A. (2007). Measuring consumers' luxury value perception: A cross-cultural framework. *Academy of Marketing Science Review*, 7, 1-12.
- Yaman, Ö. M. (2013). *Apaçi gençlik*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Yanık, M. (2016). *Dest-i izdivaç*. İstanbul: Hayy Kitap.
- Yavuzer, H. (1999). *Ana baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi kitabevi
- Yavuzer, H., Köknel, Ö., Kulaksızoğlu, A. ve Halis, A. (2010). *Çocuk ve ergen eğitiminde anne ve baba tutumları*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yazır, E. H. (2012). *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*. Diyanet Yayınları.
- Yıldız, K. (2019). Aile (Evlilik) Kurumunun oluşumunu etkileyen zorlayıcı maddi unsurlar: Bandırma örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 208-224.
- Yıldız, N. B. (2017). *Rezidanslarda aidiyet oluşumu: İstanbul/Şişli Anthill Residence örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (1982). Din eğitimi-ahlâk eğitimi-insanlık eğitimi. *Eğitim ve Bilim*, 6(35), 6-10.

